

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
(PEDAGOĢIJAS NODAĻA)

Pedagoģijas maģistra studiju programmas
3.kursa studentes
Ilze Odnocenova
Stud. apl. nr. io09029

SKOLOTĀJU PIEREDZE LATVIJAS VĒSTURES

MĀCĪŠANĀ 9. KLASĒ

MAĢISTRA DARBS

Darba zinātniskais vadītājs
Dr.paed., vad. pētn.
Aīda Krūze

RĪGA 2016

Saturs

Anotācija	2
Annotation.....	3
Ievads.....	5
1. Pusaudžu vecumposma īpatnības 9. klasē.....	8
2. Mācību literatūras analīze Latvijas vēsturē.....	21
2.1. Laikmeta prasības pēc jaunas mācību literatūras.....	21
2.2. Izdevniecība <i>Zvaigzne ABC</i> un <i>RaKa</i> izdotā mācību literatūra pamatskolai Latvijas vēsturē.....	25
2.2.1. Mācību grāmatu analīze.....	25
2.2.2. Mācību grāmatu analīze.....	28
2.2.3. Uzdevumu krājumu un darba burtnīcu analīze	33
2.2.4. Skolotāju grāmatu analīze.....	36
2.3. Internetā pieejamo resursu analīze Latvijas vēstures apguves veicināšanā.....	38
3. Mācību metodes Latvijas vēstures apgūvē devītajā klasē.....	41
3.1. Teorētiskās zināšanas par metožu efektivitāti praksē.....	41
3.2. Mācību literatūras piedāvāto metožu apkopojums.....	45
4. Skolotāju pieredzes izpēte Latvijas vēstures mācīšanā.....	48
4.1. Pētījuma praktiskās bāzes analīze.....	48
4.2. Metodisko norādījumu realizācija praksē devītajā klasē.....	51
4.3. Mācību līdzekļu pielietojums praksē.....	61
4.4. Efektīvākās metodes mācību procesā skolotāju skatījumā	65
5. Secinājumi.....	70
Literatūras saraksts.....	72
1. Pielikums. Anketa.	

Anotācija

Maģistra darba „Skolotāju pieredze Latvijas vēstures mācīšanā 9. klasē ” mērķis ir apkopot skolotāju pieredzi un atklāt veiksmīgākās metodes Latvijas vēstures apgūvē 9. klasē.

Darba pirmajā nodaļā atklātas 9. klases skolēnu vecumposma īpatnības. Analizējot patriotisko izjūtu un Latvijas vēstures lomu skolēna ikdienā, tiek izdarīti secinājumi un, aprakstīts, kā indivīdiem, apzinoties sevi, kā Latvijas pilsoņus tiek apgūta Latvijas vēsture. Maģistra darba otrajā nodaļā tiek analizēta divu vadošo izdevniecību dažāda veida mācību literatūra un tajā piedāvātās metodes, ar kuru palīdzību vēstures skolotāji veicina mācību apgūvi Latvijas vēsturē. Trešajā nodaļā analizēta teorētiskā literatūra un jaunākie zinātniskie pētījumi par metodēm un pieejām Latvijas vēstures apgūvē skolās, sniedzot secinājumus par metožu efektivitāti praksē. Ceturtā maģistra darba nodaļa ietver sevī pētījuma bāzi, pētījuma gaitā iegūto rezultātu analīzi un to pielietojumu praksē. Apkopojot iegūtos empīriskos rezultātus, secināts, ka skolotāju pieredzē par efektīvāko metožu pielietojumu praksē (neatkarīgi no darba pieredzes), izvirzās trīs galvenās mācību metodes, kas piedāvātas gan mācību literatūrā, gan Valsts izglītības satura centra izveidotajā standartā. Visu metožu pamatā ir skolēnu individuāls darbs, kas tendēts uz dialogisko mācību metožu pielietojumu, tādā veidā attīstot skolēnu prasmes un kritisko domāšanu arī nestandarta situācijās.

Darba pamattekstā izklāstīts 70 lappusēs, to ilustrē 10 diagrammas un 1 pielikums. Literatūras sarakstā iekļautas 24 vienības.

Pētījuma mērķis sasniegts, uzdevumi izpildīti, izvirzītā hipotēze apstiprinājās.

Atslēgasvārdi: Latvijas vēstures apguve, mācību metodes, mācību literatūra, skolotāju pieredze.

Annotation

The aim of the Master thesis “Teachers’ Experience in Teaching Latvian History in Form 9” is to analyse teachers’ experience and to discover the most effective methods of learning and teaching history of Latvia in Grade 9 .

Chapter 1 analyses the age period of the pupils in the ninth form and their the age peculiarities.

Having analysed patriotic feelings and the role of Latvian history in pupil’s everyday life, the relevant conclusions have been drawn. Furthermore, it has been described how individuals, acknowledging themselves as Latvian citizens, acquire the history of Latvia.

Chapter 2 deals with methods, which are introduced in different pedagogical literature, presented by two leading publishers and which help history teachers to promote learning of Latvian history. Chapter 3 gives an analysis of theoretical literature and latest scientific research about novelties in methods and approaches of learning and teaching Latvian history in schools, presenting the conclusions about the methods’ effectiveness in practice. Chapter 4 includes empirical part, which analyses the obtained results and their application in practice. Having examined the empirical results of the research, the author have concluded that teachers’ experience in application of the most effective practical methods bases on three main learning and teaching approaches, suggested both by pedagogical literature and state educational centre’s standards. The basis for all three approaches is pupils’ individual work, prone to dialogical teaching method implementation, developing pupils’ skills and critical thinking, including non-standard situations.

The Master thesis consists of 70 pages with eight charts and one appendix. The references contain 24 sources.

The study aims achieved , targets met, the hypothesis is confirmed.

Keywords: Learning history of Latvia, teaching methods, teaching literature, teachers’ experience.

Ievads

Mūsdienu sabiedrībā tiek diskutēts par to, kā un kāpēc nepieciešams mācīt vēstures priekšmetu Latvijas skolās. Sabiedrība pauž sašutumu par to, ka jaunieši nespēj orientēties svarīgos vēstures notikumos, tai skaitā atceres dienās, jautājumos, kas skar Latviju kā valsti un ir ietekmējuši vēsturiskās attīstības procesu Latvijas teritorijā.

Kopš Latvijas neatkarības atgūšanas par efektīvām mācīšanās metodēm tiek uzskatītas tādas, kas skolēnu stimulē uz pašattīstību, patstāvīgi izzinot, pētot un apgūstot attiecīgo mācību stundas tēmu. Uzskatāms, ka ar šāda veida mācību satura apguvi skolēns attīstīs nepieciešamās iemaņas arī turpmākajai dzīvei, līdz ar to piešķirot šādam mācīšanās procesam ilgtspējīgas attīstības nozīmi.

Mācību metodes, kuras aprobežojas ar skolotāja lekciju veida satura izklāstu, noteiktu atceres dienu un faktu zināšanu, un skolēna atreferējumu stundas beigās par mācību stundā runāto, tiek dēvētas par iestagnējušām un vecmodīgām, kuras izplatītas bija laika posmā, kad Latvija atradās Padomju Savienības sastāvā. Reālā situācija skolās liecina par to, ka daļa vēstures skolotāju joprojām turpina īstenot novecojušu mācību metožu izmantošanu stundās, tikai retu reizi atkāpjoties no ierastā un ieviešot pārmaiņas savā darbā.

Tēmas problemātika meklējama atšķirīgajā Latvijas vēstures apguves procesā skolās un dažādo skolotāju metožu pielietojumā mācību procesa īstenošanā klasē. Latvijas vēstures priekšmeta mācīšana skolā nav pietiekami izpētīta. Pēdējos gados padziļinātus pētījumus veikuši pedagoģijas doktori Andris Tomašūns un Vilnis Purēns, kuru pētījumu rezultāti ir nozīmīgi gan no satura, gan metodoloģijas viedokļa.

Pamatā to, kā tiek mācīta Latvijas vēsture skolās, nosaka skolotāja kompetence un radošā pieeja pedagoģijā. Liela nozīme ir pieredzei un uzkrātajām zināšanām, kas izveidojas laika gaitā, strādājot skolā un mācot vēsturi. Skolotāju mācīšanas manieri ietekmē uzskatu atšķirība par mācību metodēm, kuras izmantojamas ikdienas mācību procesā.

Skolotāju pieredze un zināšanas par efektīvām mācību metodēm atšķiras, tomēr tās ir iespējams pārņemt un izmantot, veicot pozitīvas pieredzes apkopojumu, gūstot atbildes uz jautājumiem, kuri mācību paņēmieni ir efektīvākie mācību procesā un kuri dod redzamākos un pozitīvākos rezultātus. Izpētot skolotāju pieredzi, ir iespējams gūt priekšstatu par galvenajām vadlīnijām, pie kurām būtu ieteicams pieturēties, veidojot veiksmīgu mācību procesa norisi. Savukārt teorētiskās zināšanas no pedagoģiskās literatūras par mācību metodēm un pieejām iespējams īstenot praksē un pārliicināties par to nozīmi vēstures apgūvē.

Pētot skolotāju pieredzi tieši devītās klases ietvaros, iespējams labāk izprast skolotāja uzkrāto pieredzi, strādājot ar vienu klasi ilgākā laika posmā.

Devītās klases Latvijas vēstures mācību stundas ir izvēlētas tāpēc, ka, uzsākot mācības devītajā klasē, skolēns ir apguvis būtisku daļu no zināšanām Latvijas vēsturē, kas paredzēts pamatskolas kursā. Trīs gadu laikā, mācoties Latvijas vēsturi, skolēns ar skolotāja palīdzību ir izmantojis arī dažādas mācīšanās metodes. Pamatojoties uz šādu pieņēmumu, viņam ir uzkrājušies daudzveidīga pieredze par to, kura no metodēm vai kāds metožu kopums veicina efektīvu mācību satura apguvi. Devītajā klasē skolēni jau ir spējīgi analizēt problēmas, izteikt savu viedokli. Viņi var novērtēt, kāds ir bijis stimulējošais faktors vēstures apgūvē. Savukārt skolotāju pieredze un novērojumi var būt saistoši skolotājiem viņu profesionālās darbības sākumposmā.

Pētījuma ietvaros ir nepieciešams iepazīt pusaudža vecumposma īpatnības, lai saprastu, ko devītās klases spēj apgūt, ko viņa personībai var dot savas valsts vēstures izpratne. Izpētot devītās klases skolēnu vecumposma īpatnības, idejiski ir iespējams labāk saprast, kādi būtu veiksmīga mācību procesa komponenti galveno - kā pusaudža vecumā veicināt patriotismu veidošanos.

Kopš 2014./2015. mācību gadā tika paredzēts Latvijas pamatskolās valsts eksāmenu kārtot tikai Latvijas vēsturē, pasaules vēstures notikumus skatot Latvijas vēstures kontekstā. Ņemot vērā šīs nesenās pārmaiņas izglītības sistēmā, ir noderīgi apzināt Latvijas vēstures mācību kursa veiksmīgu īstenošanu Latvijas pamatskolās. Tāpēc maģistra darbā caur skolotāju pieredzi tiks atklātas veiksmīgākās dialogiskās un pētnieciskās metodes, kuras tikušas īstenotas mācību procesā un sniegušas labus rezultātus.

Laikā, kopš Latvija atguvusi neatkarību, vairākkārt mainījusies mācību literatūra un izstrādāti ieteikumi vēstures mācīšanas procesa uzlabošanai un metožu daudzveidošanai. Ir pieejami resursi internetā, kur savas norādes par mācību procesu un stundu saturiskās vērtības uzlabošanu atstājuši vēstures skolotāji un vēsturnieki, kas darbojās izglītības jomā.

Darba teorētiskajā daļā tiks atklāts Latvijas skolu mācību literatūrā piedāvātās mācīšanās metodes un detalizētāk analizētas biežāk sastopamās un ieteiktās dialogiskās un pētnieciskās metodes. Teorētiskā daļa sevī ietvers jau izstrādātos didaktiskos paņēmienus un metodes, kas tiek izmantotas mācību procesā kopumā, ne tikai Latvijas vēsturē un ir paredzētas skolotāju darba pilnveidei. Tas tiks darīts tādēļ, lai būtu iespējams apzināt metožu dažādību un parādītu, cik daudz no visa tiek izmantots Latvijas vēstures mācīšanā un kuras no metodēm ir iekļautas skolu mācību literatūrā.

Pētījuma rezultāts būs dažādu vēstures skolotāju pieredze metožu izmantošanā Latvijas vēstures mācīšanā devītajās klasēs. Respondentu atlase notiks pēc indivīda profesionālās pieredzes principa un personīgajiem sasniegumiem profesionālajā attīstībā.

Pētījuma objekts: Latvijas vēstures priekšmets 9. klasē.

Pētījuma priekšmets: Vēstures skolotāju darba pieredze 9. klasē.

Maģistra darba **mērķis**: Apkopot skolotāju pieredzi un atklāt veiksmīgākās metodes Latvijas vēstures apgūvē 9. klasē.

Hipotēze: Latvijas vēstures apguve devītajā klasē norit veiksmīgāk, ja:

- skolotāji mācību procesā izmanto pārbaudītas mācību metodes, kas devušas pozitīvus rezultātus praksē;
- tiek izvēlēta mācību literatūra, kas veicina skolēnu kritisko domāšanu;
- izvēlēto mācīšanās metožu kopums stimulē ātrāku un efektīvāku Latvijas vēstures apguvi.

Pētījuma **uzdevumi**:

1. Analizēt teorētisko un mācību literatūru un tajā atklātās mācību metodes.
2. Izpētīt vēstures skolotāju mācīšanas pieredzi un iemantotās metodes pēc Latvijas neatkarības atgūšanas.
3. Veikt skolotāju anketēšanu un padziļinātās intervijas.
4. Analizēt iegūto informāciju un izdarīt secinājumus.
5. Apkopot veiksmīgākos piemērus un noteikt to veiksmes faktoru.

Pētījuma metodes:

- teorētiskās un metodiskās literatūras analīze;
- anketēšana;
- matemātiskās statistikas metode.

Pētījuma bāze: 36 Latvijas skolu pieredzes bagāti vēstures skolotāji.

1. Pusaudžu vecumposma īpatnības 9. klasē

Darba pirmajā nodaļā raksturots pusaudžu vecumposms un skaidrots, kādas ir galvenās identitātes un personības attīstības tendences šajā vecumā. Svarīgi paskaidrot, kāda ir apkārtējās vides un sabiedrības ietekme uz pusaudzi. Aplūkotas trīs galvenās savstarpējās attiecības, kurās pusaudzim jāveido pirmie nopietnie sociālie kontakti. Tās ir attiecības ģimenē, skolā un vienaudžu vidē. Šīs trīs galvenās attiecības pamatā nosaka pusaudža socializāciju un veiksmīgu kontaktu veidošanu ar apkārtējo pasauli.

Pusaudžu vecumposma indivīdus parasti raksturo emocionalitāte, nepastāvība, vēlme būt neatkarīgam, dumpošanās, fiziskas un emocionālas pārmaiņas. Šajā vecumposmā cilvēks ir savas identitātes un personības meklējumos un pieaugušajiem jābūt iejūtīgiem. Lielā mērā pusaudža uzvedību nosaka vienaudžu ietekme un bieži vien tā var būt negatīva, taču caur uzkrāto pieredzi, veidojot savstarpējas attiecības, pusaudzis attīsta savu personību un piederības izjūtu kādai noteiktai cilvēku grupai. Pētot Latvijas vēstures apguvi skolās, autore vēlas vērst uzmanību uz skolēna individuālo izpratni par mācību stundās pārrunāto. Pateicoties tam, ka šajā periodā pusaudzim veidojas sava iekšējā pasaule un attīstās individualitāte, nozīmīgi ir izprast, kā pusaudzis sevi izjūt kā valsts pilsoni un kādas ir viņa patriotiskās jūtas.

Autores pašpieredze sakrīt ar teorētiskām atziņām, ka efektīvu mācību satura apguvi iespējams veiksmīgāk nodrošināt, ja pusaudzis ir mācībām piesaistījis savu „emocionālo pasauli”. Šo „emocionālo pasauli” var definēt dažādos virzienos. Skatot šo emocionalitāti Latvijas vēstures apguves kontekstā, priekšplānā izvirzās emocijas un sajūtas, kas pusaudzim liek sevi sasaistīt ar Latviju un apzināties savu piederību Latvijas valstij un tautai.

Valsts pamatizglītības standartā Latvijas vēsturē devītajā klasē, mācību saturā ir iekļautas tēmas par neatkarības atgūšanu, smagām cīņām un to, kā attīstījies latviešu tautas ceļš uz suverēnu valsti, kādu mēs to pazīstam šodien. Visas no šīm tēmām, attiecīgi skaidrojot, ir viegli sasaistīt ar pusaudža patriotiskās apziņas attīstību un tas savukārt liecina, ka arī emocionālā piesaiste mācību apgūvē ir garantēta. Latvijas vēsturi mācot, aktuāls jautājums ir šāds: kā izvēlēties atbilstošākās un veiksmīgākās metodes, caur kurām īstenot šo emocionālo un individuālo piesaisti skolēnam.

Līdz šim ir piedāvāti varianti un mēģināts realizēt metožu pielietojumu no citām humanitārajām un dabas zinātnēm. Šīs metodes nenoliedzami ir atzīstamas par tiešām nodarīgām un aprobējamām mācību procesā. Nevar apgalvot, ka līdz šim vēstures mācīšanā nebūtu pielietotas dažādas metodes un izmēģinātas dažādu metožu savienojums. Loģiski

spriežot, katrs pedagogs savu darbu cenšas veikt pēc labākās sirdsapziņas. Līdz ar to, jāsecina, ka veiksmīgākās metodes, kā efektīvi mācīt un ieinteresēt skolēnu vēstures stundās, neskaitāmas reizes ir meklētas pēdējo desmit gadu laikā. Veiksmīgu metožu kopumu katrs pedagogs meklē un sastāda ikdienā individuāli savā darbā, attiecīgi situācijai un klases spējām. Problēma slēpjas tajā, ka šo metožu efektivitāte vai neefektivitāte nav datēta un apkopota plašākai vēstures skolotāju auditorijai. Vilis Purēns ir izstrādājis vispārējas didaktiskās pieejas vēstures mācīšanā un veiksmīgi skaidrojis, kā strādāt un pielietot attiecīgos norādījumus ikdienā vēstures stundās.¹ Viņa veikums nenoliedzami ir slavējams, bet būtiski ir arī izprast vēstures skolotāja ikdienas darbību un biežāk izmantotās metodes, strādājot ar Latvijas vēsturi attiecīgā tēmā.

Pirms sākt nopietni un padziļināti runāt par to, kādas ir efektīvākās metodes vai metožu kopums Latvijas vēstures apgūvē, ir jāaplūko pats subjekts, uz ko balstās metožu efektivitātes izvērtējums. Šajā gadījumā tas ir devītās klases skolēns, kurš ir sasniedzis pusaudžu vecumu.

Kā norāda E. Eriksons: „Pusaudžu vecumposms atrodas starp bērnību un pieauguša cilvēka vecumposmu. Šajā vecumā notiek sociālās evolūcijas procesa atjaunošanās. Pusaudzis var ieguldīt savu enerģiju un uzticību jaunos dzīves komponentos, saglabājot esošās sistēmas elementus, ja tie joprojām šķiet patiesi un dzīvi, un pusaudzim aktuāli”.² Aplūkojot vecumposma īpašības patriotisma kontekstā, šīs sajūtas būtu vēlams veicināt tieši šajā dzīves stadijā, kad pusaudzis veido savu identitāti un piederību kādai grupai vai sabiedrības daļai.

Caur patriotisko audzināšanu Latvijas vēstures stundās, skolotājs var pusaudzim sniegt vienu no viņa nākamās identitātes komponentiem, palīdzot sevi identificēt un pieskaitīt kādai noteiktai tautībai vai uzskatu pārstāvjiem, kad runa būs par savu valsti.

Pusaudžu vecumposms ir visproblemātiskākais. Pusaudžu vecumā notiek arī intensīva somatiskā attīstība, noris lielais augšanas lēcienis, notiek strauja dzimumnobriešana. Attīstība lēcienveidā skar gan psihi, gan ķermeni. Attīstās priekšstats par sevi, notiek sevis apzināšanas un izzināšanas process. Šis process skar „Es” tēlu. Rodas izpratne par sevi kā „Es kā pieaugušais”, taču pamatā sociālais statuss neatšķiras no bērna statusa, kas dažkārt pusaudžos izraisa pretrunas un konfliktus. Kā secinājis I. Puškarevs „Šajā vecumposmā novērojama brieduma atpalcība un dažreiz pat sociālais infantilisms. Svarīgi ir veidot savstarpējās attiecības, kas balstās uz abpusēju respektu un ļauj pusaudzim izpaust savu iekšējo būtību un savu „Es”, jo pusaudzim ļoti aktuāla vajadzība ir sevis apliecināšana. Šāda sevis

¹ Purēns, V. *Kā mācīt vēsturi*. Rīga: RaKa.2006. 210.lpp.

² Eriksons, E.H. *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava. 1998. 101.lpp.

apliecināšana bieži notiek tieši skolā ar mērķi parādīt sevi un savu personību citu vienaudžu vidē un pieaugušajiem. Šajā vecuma stadijā ar pusaudzi nepieciešams veidot veselīgas diskusijas ar noteikumu, ka netiek pārkāptas pieklājības normas. Šīs robežas netiešā veidā ir jānosaka pieaugušajam, jo pusaudzis vēl nespēj to izdarīt pietiekami efektīvi. Šeit atkal jārunā par pusaudža vecumposma īpatnībām. Galvenās īpašības, kas raksturo pusaudzi, ir emocionalitāte, nesavaldība, konflikti ar pieaugušajiem, riska pilna uzvedība, vēlme būt neatkarīgam un attālināšanās no ģimenes, kas drīzāk skaidrojama ar pierādījumu, ka pusaudzis cenšas pats par sevi lemt un pastāvēt”.³

Emocionalitāte bieži vien pusaudzīm pašam ir tikpat mulsinoša, cik pieaugušajiem, novērojot viņa emocionalitāti. Pusaudža gadu sākumā bērna emocionālā sistēma vēl joprojām ir nenobriedusi, kaut arī spēja izjust emocijas ir attīstījusies. Pusaudža emocijas var kļūt galējās un mainīgas. Nenožīmīgi notikumi var izraisīt sarežģītu atbildes reakciju. Pusaudzis dažu minūšu laikā var piedzīvot dažādu emociju kopumu un to nomaiņu. Svarīgi, lai indivīds saprastu savu emociju maiņu un to cēloņus. Katrs indivīds šajā vecumā tiek ar savām emocijām galā atšķirīgi. Svarīgi, lai pats pusaudzis saprastu, kurš ir viņam piemērotākais variants, jo tas palīdz attīstīties paškontrolei.⁴

Pusaudžus satrauc, kā viņus uztvers apkārtējie, nevis kādi viņi ir patiesībā un kā viņi izjūt sevi. Pusaudžus satrauc jautājums, kā piekoptās lomas un prasmes saistās ar prototipiem, kurus modernā jaunatne uzskata par saviem ideāliem. Skolotājas uzdevums šeit ir pareizi skaidrot patriotisma jautājumu skolēna ikdienā un cerēt, ka šī izpratne un izjūtas varētu uzrunāt vairākus skolēnus, tādā veidā kļūstot par tādu kā vienojošu komponentu pusaudžu vidū. Par veiksmīgu ideju izplatību var uzskatīt faktu, ja klases līderis šo ideju klasē parāda kā vienu no savas identitātes komponentiem un netiešā veidā šādi piesaista pārējos vienaudžus.

E. Eriksons norāda: „Pirms pusaudzis par paliekošās identitātes aizbildņiem iedibina pastāvīgus ideālus un elkus, dažiem šīs vecuma grupas indivīdiem jāastopas ar agrāko gadu krīzēm. Ja pirmais attīstības posms aiz sevis mantojumā atstāj nozīmīgo nepieciešamību uzticēties sev un citiem, tad pusaudzis visneatmaidīgāk meklē tādus cilvēkus un ideālus, kuriem varētu ticēt un uzticēties. Paralēli pusaudzi pavada bailes, ka viņš varētu pārāk uzticēties kādai muļķīgai iedomai. Šie apgalvojumi norāda, cik tomēr pusaudžu vecums ir komplicēts un cik pats indivīds pusaudžu gados ir pretrunām pārpilns. Pusaudzīm piemīt izteikta vēlēšanās uzticēties tiem vienaudžiem un pieaugušajiem, kuri piešķir pusaudzīm

³ Puškarevs, I. Attīstības psiholoģija. Rīga: Raka. 2001. 74.lpp.

⁴ Einsvorta, L., Baretta, S., Keja, M., Kītings, D., Nouksa, S., Pedvela, S., Prata, L., Vitens, M. Kā izaudzināt lielisku pusaudzi. Toronto: Random House. 1999. 166.-167.lpp.

iedomātu un iluzoru darbības lauku un kā pret reakciju pusaudzis pretojas pedantiskai sava paštēla ierobežošanai ar skaļu neadekvātu uzvedību un apsūdzībām”.⁵

Pusaudzis sāk definēt sevi pēc tā, kādas ambīcijas viņš izvērza, izmantojot savu brīvo gribu, meklējot iespēju brīvprātīgā izvēlē, kā turpināt dzīves ceļu un ko sasniegt galamērķī. Vieglāk savus mērķus sasniegt tiem indivīdiem, kas labi orientējas tehnoloģiju pārmaiņās un arī ideoloģiskajā nostādnē. Pusaudzis kļūst izteikti ideoloģisks, un viņš meklē gatavas sociālās tehnikas, idejas un ideālus. Arī sabiedrībā valdošā ideoloģija pusaudzim ir ļoti svarīga, un viņš vēlas gūt atzinību gan no vienaudžiem, gan skolotājiem. Kā vēl viens no redzamākajiem piemēriem, kas satrauc pusaudzi, ir nespēja izvēlēties savu profesionālo identitāti. Dažos gadījumos indivīds tik ļoti nonāk kāda elka vai sabiedrības ietekmē, ka zaudē savu individualitāti. Laikā, kad pusaudzis savu identitāti sāk meklēt ar destruktīviem paņēmieniem, tas bieži izpaužas ar neiecietību un nežēlību pret atšķirīgajiem. Tās parasti ir personas ar savādāku etnisko izcelsmi, kultūras mantojumu vai ādas krāsu. Skolotājam ir jārada pareiza izpratne un jāskaidro atšķirības par noteikto tautu. Svarīgi ir veidot pusaudža izpratni par Latvijas valsti, tautību un vēstures notikumiem, kas norisinājušies vēsturē. Skolotājam ir jāprot skaidrot pietiekami toleranti un izsmeļoši, lai pusaudzim rastos izpratne par valsti kopumā. Jāstāsta arī par tām tautām, kas atrodas līdzās pamatnācijai, to atšķirības un kā tās ir, laikam ejot, veidojušās kā atsevišķas sabiedrības grupas, taču asimilējoties pamatnācijā.

No pašpiedzē kā piemēru dažādu indivīdu savstarpējām attiecībām varu minēt situāciju klasē, kurā mācās jauktas etniskās izcelsmes pusaudži. Runājot par atsevišķām vēstures tēmām un notikumiem Latvijas vēstures stundās, jābūt ļoti pārdomātam izklāstam, lai izvairītos no domstarpībām klasē skolēnu vidū. Skolēni, kuri sevi identificē kā latviešus vairāku paaudžu garumā, bieži var būt neiejūtīgi pret klasesbiedriem, kuri tādi nav un kuru ģimenēs kā pirmā sarunu valoda nav latviešu valoda. Mācību procesā Latvijas vēstures stundās skolēns, apgūstot vēstures notikumus, caur emocijām veido savu skatījumu uz lietām un pagātnes notikumiem. Ja pusaudzis sevi identificē kā patriotisku, tad izzinot vēstures procesus, kas norisinājušies 20. gadsimta Latvijā, pusaudzis var saasināti reaģēt uz klasesbiedriem, kas ir saistīti ar attiecīgo tautu, kas vērsusies un apspieduši Latviju un tās tautu pagātnē. Sava vecumposmu īpatnību dēļ pusaudzis var nonākt stereotipu varā un pieņemt iedomāto par esošo, neizzinot klasesbiedra domas un sajūtas par viņa identitātes piederību Latvijas valstij un tautai. Skolotāja uzdevums ir veidot veiksmīgu diskusiju un izpratni klasē un veicināt kopējo patriotisko izpratni.

⁵ Eriksons, E.H. Identitāte: jaunība un krīze. Rīga: Jumava. 1998. 101.-102.lpp.

Personām, kas atrodas pusaudžu attīstības posmā, ir tendence uzspiest savstarpējus sarežģījumus, taču arī īslaicīgi atvieglot šos sarežģījumus, savstarpēji pārbaudot cits cita spējas uzturēt ticību noteiktām vērtībām par spīti neizbēgamajiem vērtību konfliktiem. Gatavība pakļauties šādiem pārbaudījumiem palīdz izskaidrot, kāpēc vienkāršotās un nežēlīgās totalitārisma doktrīnas rod piekritējus to jauniešu vidū, kurās ir zudusi grupu identitāte. Viena no pusaudžu iezīmēm, kas dažkārt izteikti novērojama, ir pacēluma un krituma periodi, kas drīzāk skaidrojami ar kolektīvām izjūtām, ja ņem vērā to, ka pusaudzis stipri ietekmējas no saviem vienaudžiem. Veidojoties vienam uzskatam, bieži vien jau zūd pieminētā individuālā izjūta, taču pusaudzis neiedrošinās iebilst, jo to pavada bailes par atstumtību vienaudžu vidū.⁶

R. Kempbels liek atgādināt, ka: „Jāatceras, ka, lai kā arī pusaudzis vēlētos sevi pierādīt un izturēties, pusaudži ir bērni pārejas vecumā. Viņi nav jauni pieauguši cilvēki. Viņu emocionālās vajadzības ir tādas pašas kā bērniem. Viena no visparastākajām kļūdām attiecībā ar pusaudžiem ir tā, ka vecāki, skolotāji un citi uzskata viņus par jauniem pieaugušiem cilvēkiem. Daudzi, kam ir saskare ar pusaudžiem, neievēro viņu bērnišķīgo nepieciešamību just mīlestību, labvēlību, gādību un zināt, ka kāds tiešām mīl viņus”.⁷

Ja pusaudzis neizjūt mīlestību un atbalstu, atsevišķos gadījumos ir novērojama nedrošība un izteikta nepārliecinātība par sevi un savu ikdienas darbību dažādās sadzīviskās situācijās. Viena no problēmām, kas izpaužas pusaudžu vecumā, ir izteiktā nepārliecinātība par sevi un vienaudžu izsmieklis, kā arī savu pozīciju zaudēšana vienaudžu vidū. Reiz izjūtot bailes, ka pusaudzis varētu tikt iesaistīts darbībā, kas padarīs viņu smieklīgu vai tiks šaubīties pašam par sevi, viņš nevēloties to pieredzēt atkārtoti, bieži vien izrāda neadekvātu uzvedību un rīcību pret personu, kas viņu vēlas nostādīt šādā situācijā atkārtoti. Tas noved pie paradoksa, ka pusaudzis demonstrē nekaunīgu uzvedību vecāku cilvēku priekšā, jo tā viņš parāda savu brīvo gribu un atsakās pakļauties uzspiestajam pasākumam, kas varētu šķist apkaunojoši viņam pašam vai viņa vienaudžiem. Šādus uztraukumus un raizes varētu skaidrot ar pārliecības pašam par sevi un identitātes trūkumu pusaudžu vecumā.⁸

Pusaudžu gados svarīgākais atbalsts un mīlestība ir jāsaņem tieši no vecāku puses, jo tas pusaudzi ietekmē visvairāk. Kā jau iepriekš minēts, pusaudzis savā būtībā vēl ir bērns un tādēļ saikne starp vecāku un bērnu vēl joprojām ir ļoti spēcīga. Mīlestības trūkuma rezultātā no vecākiem pusaudzim var parādīties sajūta, ka viņš nav vajadzīgs un nevienam nav interese par viņu. Sekas šim mīlestības trūkumam izpaužas tā, ka pusaudzis jūtas nepilnvērtīgs,

⁶ Eriksons, E.H. Identitāte: jaunība un krīze. Rīga: Jumava. 1998. 102.-104.lpp.

⁷ Kempbels.R. Kā mīlēt pusaudzi. Illinois: SP Publications. 1981. 7. lpp.

⁸ Eriksons, E.H. Identitāte: jaunība un krīze. Rīga: Jumava. 1998. 101.-102.lpp.

bezcerīgs, viņiem trūkst pašcieņas un pašapziņas. Tas savukārt atstāj iespaidu uz personības veidošanos, jo pusaudzim jau sevis meklējumu sākumā rodas neveiksmes izjūta. Varētu teikt, ka līdz ar vecāku mīlestības neesamību tiek nojaukti paši pamati bērna un pusaudža veselīgai attīstībai. Rezultātā izteikti var parādīties depresija un sacelšanās pret jebkādu autoritāti, ko izraisa mīlestības trūkuma apātija. Līdz ar šīs apātijas parādīšanos pusaudzis var kļūt par upuri autoratīvām grupām, kas pusaudzi izmanto un negatīvi ietekmē. Šīs grupas pusaudzim dod maldīgus solījumus un rada absurdas ilūzijas par pareizā un nepareizā izpratni.

Bieži pieaugušie satraucas par to, ka mūsdienu pusaudži savā būtībā ir apātiski un dzīvo tikai tagadnei. Patiesībā šis apgalvojums nav aplams, jo pusaudžu vecumam šāds dzīves uzskats ir dominējošais, taču tas ir tādēļ, ka pusaudžu vecuma posmā indivīds vēl meklē savu vietu un piederību kādai sabiedrības grupai. Tiek apspriests, ka pusaudži neizvirza savus mērķus un ir, ja tā var teikt, sasaluma stadijā. Nespējot izvēlēties un izvirzīt veselīgus mērķus, pusaudzis paliek viegli ietekmējams. Nelabvēlīga ietekme palielina risku pusaudzim deģenerēt savu attieksmi pret dzīvi un nākotni. Daudzos mūsdienu pusaudžos dominē bezcerība, bezpalīdzība un izmisums. Aplūkojot šo situāciju dziļāk, šādai pusaudžu uzvedībai un raksturojumam galvenie cēloņi ir apkārtējās sabiedrības kopējais noskaņojums.

Pusaudzība ir posms, kurā indivīds bieži ietekmējas no apkārtējās pasaules un, loģiski spriežot, ja pusaudzim apkārtējā vide ir kopumā raksturojama depresīva un nomākta, arī pusaudzis, kas ir savas identitātes meklējumos, var kļūt depresīvs un nomākts. Negatīvisms apkārt vēl vairāk var padziļināt pusaudža negatīvās sajūtas pret sevi un citiem.⁹

Tieši tādēļ svarīgi ir parādīt šo atbalstu un mīlestību pusaudzim, lai attīstītu viņa pašpārliecinātību sev un savām veiktajām darbībām. Sniedzot atbalstu un iedrošinājumu, pusaudzim mazināsies bailes kļūdīties un būs vieglāk pārdzīvot apkārtējo vienaudžu emocijas un attieksmi, ja viņa uzskati vai rīcība neatbildīs citu vienaudžu cerētājam. Tas liek secināt, ka ar pieaugušo atbalstu un iedrošinājumu tiek veicināta pusaudža individuālā attīstību un personības veidošanās. Sniedzot atbalstu un sapratni no malas, pusaudzis saprot, ka slikta pieredze savstarpējās attiecībās ar attiecīgo grupu, kas noliedz vai nepieņem viņa uzskatus, arī ir pieredze un ka tas ir normāli, ja uzskati un rīcība katram indivīdam atšķiras. Jūtot atbalstu no malas, pusaudzis veselīgāk spēj pārdzīvot ikdienas krīzes situācijas, kurās ir jāaizstāv savs vai sev līdzīgi domājošā pusaudža uzskats, pretim saņemot negācijas.

Indivīds dzīvo sabiedrībā, kontaktējas ar citiem indivīdiem, apgūst šo dažādo kontaktu sistēmu, izpilda dažādas lomas. Viņš nepiedzimst ar šīm sociālajām īpašībām, bet iegūst tās

⁹ Kempbels.R. Kā mīlēt pusaudzi. Illinois: SP Publications. 1981. 7. lpp.

socializācijas procesā, tas ir dzīves un mijiedarbības laikā ar citiem indivīdiem. Tāpēc gandrīz katram indivīdam, ja viņš dzīvo sabiedrībā, veidojas sociālo īpašību sistēma.

Pusaudžu vecumā bieži vien notiek krasas uzvedības izmaiņas, jo indivīds cenšas atrast savu vietu pasaulē un veidoties kā personība. Personības pats vispārīgākais definējums ir tāds, ka personību veido psihisko īpašību kopums, ko indivīds iegūst socializācijas procesā. Varētu teikt, ka par indivīdu piedzimst, bet par personību kļūst dzīves laikā. Bieži indivīds cenšas savu personību attīstīt pēc iespējas vairāk tieši pusaudžu vecumā.¹⁰

G. Svence secinājusi, ka: „Ideālajā variantā pusaudžu perioda beigās cilvēkam būtu jāatrod sava vieta, kur viņš jūtas emocionāli piederīgs. Ļoti svarīgi ir arī atrast savu patieso identitāti un sociālo lomu. Bieži vien, ja tas nav izdarīts, pusaudzīm rodas „lomu sajukums” un viņš turpina meklēt sevi pieaugušo periodā, ja tā nav, tad bieži tiek novērotas neirozes un depresijas vai agresijas pazīmes, parādās arī infantilisms un frustrācija”.¹¹

R. Kempbels papildina, norādot, ka: „Mūsdienu pasaulē ir grūti audzināt pusaudžus, jo viņu laika lielākā daļa pāriet citu cilvēku – skolotāju, vienaudžu, kaimiņu vai televīzijas programmu – ietekmē un kontrolē”.¹²

Pusaudžu uztveri pret apkārtējo pasauli ietekmē arī mediji. Jau no bērnības bērna socializāciju un iekļaušanos sabiedrībā palīdz veicināt mediji. Pusaudžu vecumā mediji palīdz pusaudzīm apzināties arī pašam sevi un savu identitāti. Ar mediju palīdzību indivīdam tiek atvieglota apkārtējās pasaules izzināšana.

Tiek apgalvots, ka tieši daudzveidīgi mediji ir ļoti nozīmīgs mūsdienu bērnu un jauniešu identitātes veidotājs. Mūsdienu jaunieši medijus izmanto gandrīz vienmēr un visur - tā ir parasta ikdienas rīcība. Ar mediju starpniecību tiek nodoti tālāk dažādi dzīves stili, dažādām sociālajām grupām. Mediji ir identitātes veidotāji un arī tās paudēji. Kopš 20. gadsimta jaunieši veido noteiktas kopienas, kuru pamatā ir kāds populārās kultūras paveids.¹³

Lielu lomu pusaudžu vecuma grupai spēlē vienaudžu attieksme un iederēšanās to sabiedrībā, kas skaidrojama ar to, ka pusaudzīm ir nepārvarama vēlme iederēties vienaudžu sabiedrībā. Pieaugot draugu un vienaudžu ietekmei, mazinās ģimenes loma pusaudža dzīvē. Ģimenes lomas svarīgums saglabājas savādākā līmenī nekā iepriekš. Nekad nedrīkst aizmirst, ka mīlestība, kas bērnam jāsaņem no ģimenes locekļiem, ir neatņemama veiksmīgas pusaudžu identitātes izveidošanās pamatā. Tā kā pusaudžiem ir nestabila pašcieņa, viņiem ir

¹⁰ Vorobjovs, A. Psihologija. (4. burtnīca.). Rīga: Latvijas republikas izglītības, kultūras un zinātnes ministrija. 1994. 5.-6.lpp.

¹¹ Svece, G. Attīstības psiholoģija. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC. 1999. 120.lpp.

¹² Kempbels, R. Kā mīlēt pusaudzi. Illinois: SP Publications. 1981. 8.lpp.

¹³ Rubene, Z., Krūmiņa, A., Vanaga, I. Ievads mediju pedagoģijā. Rīga: Raka. 2008. 19-20.lpp.

nepieciešams regulārs vecāku atzinīgais novērtējums. Pusaudža attīstību un savas identitātes meklējumus ietekmē arī skolas vide ne tikai mācību procesā, bet arī saskarsme ar vienaudžiem un skolotājiem. Šeit svarīgi pedagogam būtu ievērot jau iepriekš minēto savstarpējo profesionalitāti, iejūtību un sapratni pret pusaudzi.¹⁴

Pieredze, ko pusaudzis iegūst skolas vidē sevis izzināšanas un pašapliecināšanās ceļā, ir saistīta ar tiešu mācību procesu. Skolā pusaudzis sevi var apliecināt ar iegūtajām iemaņām un individuālajām attīstības spējām, pielietojot uzkrātās zināšanas un izpratni par lietu kārtību un norisi. Pieaugot pašizziņas un paškontroles nozīmei, spējai lemt un pieņemt lēmumus, patstāvīgi izvēloties sev pieņemamākos variantus, palielina spēju improvizēt un eksperimentēt. Visas šīs darbības tieši vai netieši ir saistītas ar pusaudžu attīstību kopumā un sevis apzināšanos kā individualitāti. Lai arī pusaudzim vēl joprojām dominē mehāniskā atmiņa, palielinoties atmiņas procesiem, lielāku nozīmi iegūst loģika un griba tīši iegaumēt un reproducēt lietas. Pusaudžu vecumā pieaug intelektuālās domāšanas operācijas nozīme, kas atvieglo lietu un notikumu izpratni un uztveri kopumā. Pusaudžu gados izteikti parādās savu spēju un sasniegumu skaļa apliecināšana, parādās vēlme gūt novērtējumu par katru cenu, bieži vēlas uzņemties vairāk nekā ir spējīgs izdarīt, kā arī tendence vispārināt lietas un notikumus.

G. Svence uzmanību vērš un to, ka: „Pusaudzis vēlas, lai pret to izturas vienlīdzīgi skolas vidē. Galvenokārt šī prasība tiek vērsta pret skolotāju. Kā jau iepriekš minēts, šāda vēlme un prasība ir ļoti raksturīga šai vecuma grupai. Šajā situācijā veiksmīga sadarbība starp pusaudzi un pieaugušo ir iespējama, ja pieaugušais prot pareizi sevi un pusaudzi nostādīt šajā situācijā. Iepriekš jau pieminētās attiecības par abpusēja respekta ievērošanu šādās attiecībās ir neatņemama sastāvdaļa. Pieaugušajam šajā situācijā jābūt apveltītam ar pacietību, sapratni un veselīgu humora izjūtu, pretējā gadījumā šāda sadarbība var būt ne tikai neveiksmīga, bet arī traumējoša pusaudzim. Neadekvāta uzvedība no skolotājas puses var negatīvi ietekmēt pusaudža attieksmi pret sevi un savām spējām ne tikai skolas vidē, bet arī ārpus tās. Nozīmīgi ir arī tas, ka pieaugušajam, šajā gadījumā skolotājam, jāprot savas pozīcijas nosargāt, jo pretējā gadījumā, pusaudzis to nekavēsies izmantot savā labā un centīsies pieaugušajam diktēt noteikumus.”¹⁵

Uzdodot jautājumu, kas skolā visvairāk patīk, pusaudzis atbild, ka tie ir draugi. Šeit, lūk, atkal ir vērojama tieksme pēc kopības izjūtas ar saviem vienaudžiem, ko rada draugi. Savas identitātes meklējumi un personības veidošanās attīstība var būt apdraudēta, ja

¹⁴ Einsvorta, L., Bareta, S., Keja, M., Kītings, D., Nouksa, S., Pedvela, S., Prata, L., Vitens, M. Kā izaudzināt lielisku pusaudzi. Toronto: Random House. 1999. 125, 157- 158. lpp.

¹⁵ Svence, G. Attīstības psiholoģija. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC. 1999. 126.-131. lpp.

pusaudzīm skolā nav draugu, jo, zūdot kopības izjūtu un piederībai kādai noteiktai grupai, pusaudzis jūtas pazudis.¹⁶

Kā secinājusi A. Vilciņa: „Kā viens no svarīgiem noteikumiem, lai pusaudzis skolā labi justos, ir spēja adaptēties skolas vidē. Ja pusaudzis to nespēj, tad vērojama dezadaptācija. Dezadaptācijas cēlonis ir tas, ka kādā no iepriekšējiem vecumposmiem indivīds nav varējis adaptēties skolas vidē vai arī adaptācijas process ir noritējis ļoti sarežģīti, bieži vien tas ir atstājis iespaidu uz personības veidošanās procesu. Rodoties dezadaptācijai, mainās attiecības ar apkārtējiem cilvēkiem, rodas mērķu un vērtību pārorientācija. Pusaudžu vecumā dezadaptācija rodas ļoti strauji, jo pusaudzis ir emocionāls, ātrāk uzbudināms, tam piemīt vēlme sevi iepazīt, pašnoteikties, veidot savu skatījumu un pieeju par lietu kārtību. Pusaudzis, kas tendēts uz dezorientāciju, izvēlas sev draugus, kuru sabiedrībā viņš spēj izcelties un tiek pieņemts. Šādi pusaudži ir orientēti uz jautrību un bezrūpīgu dzīvi. Neadekvāta agresīva uzvedība un aizliegto vielu lietošana kompensē aizvainojumu un aizliegumus. Sākoties personības izmaiņām, pusaudzis sevi demonstrē, sekojot savu vienaudžu prasībām. Pusaudža devianta uzvedība pāraug delikventā uzvedībā”.¹⁷

Skolotāja atbalsts, iedrošinājums un sapratne var veicināt pusaudža adaptācijas procesu skolā un līdz ar to samazināt varbūtību, ka pusaudzis nosliecas par labu neadekvātai vai agresīvai uzvedībai. Laika posmā, kad indivīds piedzīvo pusaudžu gadus, ir nepieciešams kāds, kas dos gatavu sociālo modeli, pēc kā vadīties un kas palīdzēs veidot un regulēt viņa individualitātes attīstību. Skolā skolotāja uzdevums ir skaidrot un palīdzēt izprast lietu kārtību, veidot izpratni par pasauli un savu iedarību tajā, censties palīdzēt veidot pusaudzīm viņa personību ar laba parauga parādīšanu un savstarpēju veselīgu attiecību veidošanu ikdienā.

G. Svence norāda uz to, ka : „Lielu daļu pusaudzis pavada ārpus mājām bez vecāku uzraudzības. Ja skolas vidē pusaudzis nerod iespēju gūt pozitīvu un veselīgu attieksmi no pieaugušā, šajā gadījumā skolotāja, pusaudzis vēl vairāk nosliecas par labu saviem vienaudžiem, kas ne vienmēr spēj radīt labu iespaidu uz indivīda personību. Pusaudzīm vienaudžu grupas kļūst par uzvedības, vispārīgo noteikumu etalonu un avotu savai turpmākajai darbībai un uzvedībai. Ja būs jāizvēlas starp pieaugušo un vienaudžu kodeksiem un pusaudzis nebūs guvis pozitīvu un veselīgu attiecību piemēru no pieaugušā, viņš viennozīmīgi izvēlēsies savu vienaudžu uzvedības kodeksu, kas saistās ar savas neatkarības apliecināšanu. Jāsaka, ka, skatot šādu rīcību dziļāk, pusaudzis īsti neiegūst savu neatkarību, jo

¹⁶ Einsvorta, L., Bareta, S., Keja, M., Kītings, D., Nouksa, S., Pedvela, S., Prata, L., Vitens, M. Kā izaudzināt lielisku pusaudzi. Toronto: Random House. 1999. 125.-126.lpp.

¹⁷ Vilciņa, A., Sociālā pedagoģija: teorija, prakse. Rīga: Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskola „Attīstība”. 2009. 58.lpp.

viņš tik un tā ir savu vienaudžu ietekmē. Vienīgā neatkarība, ko ar šādu rīcību pusaudzis var iegūt, ir neatkarība no pieaugušā, brīvi izvēloties tam nepakļauties. Ievērojot vienaudžu noteikumus, pusaudzis iegūt kopības izjūtu. Šajā vecuma grupā pusaudzis meklē vienādi domājošos un cenšas kaut kur iederēties. Piederība kādai noteiktai grupai pusaudžu vecumā ir ļoti izteikta. Pusaudži savās attiecībās ar vienaudžiem ir komformisti. Viens no komformistu pamatojumiem ir pusaudža akūta vajadzība identificēties ar kādu. Identifikācijas vajadzības ir saistītas ar savas patiesās identitātes un drošības meklējumiem. Identificējoties pusaudzis jūtas drošībā. Parasti pusaudžu uzvedība krasi atšķiras, esot vienam no tā kā pusaudzis sevi parāda esot vienaudžu sabiedrībā. Saksarsme ar vienaudžiem ir nemitīga savas vietas un lomas meklēšana¹⁸.

Varētu pat apgalvot, ka atrodoties vienaudžu vidū, pusaudzis izjūt lielāku spiedienu un izaicinājumu sevis meklējumos.

Viena no lietām, kas atvieglo jauniešiem kontaktēties, ir mediji un populārās kultūras. Populārās kultūras kapitāls jauniešiem sniedz atzinību un sociālo kompetenci vienaudžu grupās, ļaujot viņiem paust savu vienreizību, definēt sociālo piederību un norobežoties no citiem.¹⁹

Viena no īpašībām, kas raksturotu savstarpējo atkarību indivīdam no vienaudžiem, ir tāda, ka valda uzskats par to, ka vienaudži spēj labāk izprast viens otru, jo atrodas vienādā stāvoklī un to sajūtas ir līdzīgas. Iesaistoties šajā atkarībā, draudzībā, barā ar vienaudžiem pusaudzim rodas drošības un pārliecinātības izjūta, ka tas ir piederīgs kādai vienotai idejai. Negatīvās iezīmes šai grupas draudzībai ir „attiecību agresivitāte”, kas parasti rodas emocionalitātes un viedokļu nesaskaņu rezultātā. Bieži vien pusaudzis tiek pakļauts vienaudžu spiedienam lietot neatļautas vielas un iesaistīties riskantos pasākumos, kas patiesībā pusaudzi var iekšēji nomākt, jo patiesībā viņš to nemaz nevēlas darīt. Pusaudža bailes atteikties un tikt izstumtam ir lielākas nekā sods, kas tiks piemērots no pieaugušo puses par neatļautajām darbībām. Ar šo iezīmi jāļauj pašam pusaudzim tikt galā un jāļauj pašam izvēlēties vai turpināt uzsākto draudzību. Dodot pusaudzim brīvu izvēli turpmāk noteikt, ar kādām personām komunicēt nākotnē. Lai arī dažkārt pusaudža draugi nav labākā kompānija viņa attīstībai un izaugsmei, nopietna socializācijas problēma parādās, ja pusaudzim nav draugu. Šāda distancēšanās varētu liecināt par slēptu problēmu, par ko pusaudzis nevēlas informēt apkārtējos. Šāda vienpatība var izraisīt nepietiekamu personības attīstību, jo emocionāli pusaudzis var justies nomākts. Visiem ir nepieciešams izveidot kādas attiecības,

¹⁸ Svence.G. Attīstības psiholoģija. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC. 1999. 128.lpp.

¹⁹ Rubene, Z., Krūmiņa, A., Vanaga, I. Ievads mediju pedagoģijā. Rīga: Raka. 2008. 25.lpp.

taču var gadīties izņēmums, ka indivīds pusaudžu vecumā labprāt pavada laiku vienatnē, distancējoties no apkārtējiem, tādā veidā pievēršoties tikai savām kaislībām un interesēm.²⁰

Šajā dzīves posmā, kad bērns ir pusaudžu vecumā, stipri mazinās ģimenes nozīme un palielinās draugu un vienaudžu nozīme. Daudzi vecāki jūt, ka neraugoties uz viņu pūliņiem pēc iespējas labāk pildīt savus vecāku pienākumus, pusaudzis to nenovērtē un viņu centieni maz ietekmē pusaudžus. Patiesībā, lai kā arī pusaudzis sevi vēlētos parādīt, viņam vēl joprojām ir svarīga atmosfēra, kas valdīs ģimenē starp viņu un vecākiem. Šeit atkal jāpiemin bērna un vecāka savstarpējā mīlestība. Vecāku attieksme ir stiprāka par jebkuru citu ietekmi un nosaka, cik laimīgs, drošs un stabils jūtas pusaudzis, kāda ir viņa attieksme pret pieaugušajiem, vienaudžiem vai bērniem, cik lielā mērā viņš ir pārliecināts par sevi, kā viņš reaģē uz jaunām vai neparastām situācijām. Lai cik daudzveidīga būtu pusaudžu dzīve, ģimene tomēr atstāj visdziļāko iespaidu.²¹

Vecāku devums bērna audzināšanā bērnības gados atspoguļosies pusaudžu gados. Ja bērns būs audzināts pēc noteiktiem ģimenes likumiem un tradīcijām, pusaudžu gados bērnam būs savs priekšstats un izpratne par notiekošajām lietām pasaulē. Svarīgi ir skaidrot un iepazīstināt bērnu ar tradīcijām un piederību kādai lietai vai idejai. Ja ģimenes līmenī bērns būs saņēmis priekšstatu par attiecīgām lietām vai notikumiem, kā arī izzinājis to, kā pret attiecīgo lietu izturas vecāki, pusaudzim būs vieglāk veidot savu priekšstatu par attiecīgo notikumu vai situāciju. Mācoties no ģimenes un vecāku piemēra, pusaudzim būs dots jau gatavs ideju un attieksmes kopums un tā būs viņa izvēle to pieņemt vai noraidīt un veidot pašam savu attieksmi par notiekošo.

Ja ģimene ir tendēta uz patriotismu, arī pusaudzis sevi labāk izjūt kā patriotisku pilsoni un piedalās patriotiskos pasākumos. Ja šī izpratne par savas pilsonības un piederības sajūtu noteiktai tautai ir ļoti izteikta ģimenes līmenī, tad maz ticams, ka pusaudžu gados individuālajā attieksmē pret valsti un tautu būs vērojamas krasas pārmaiņas.

Šādam pusaudzim vienkāršāk būs izprast valsts svētku un savas valsts vēstures nozīmību.

Vēlos apgalvot, ka pamatā to, kā pusaudzis sevi izjutīs kā Latvijas valsts pilsoni un pienākumus pret savu valsti, tiek radīti tieši ģimenes lokā un noteikto gatavo modeli, ko būs devusi ģimene, skolā būs sarežģītāk mainīt. Šeit vēlreiz uzsvars būtu jāliek uz skolotāja kompetenci un toleranci ikdienas darbā.

Pusaudžu vecuma bērnam attiecības ar vecākiem norisināsies ar mazākām nesaskaņām, ja vecāki būs pieļāvuši pēc iespējas mazāk kļūdu pusaudža bērnībā. Kā vienas

²⁰ Einsvorta, L., Bareta, S., Keja, M., Kītings, D., Nouksa, S., Pedvela, S., Prata, L., Vitens, M. Kā izaudzināt lielisku pusaudzi. Toronto: Random House. 1999. 198-200.lpp.

²¹ Kempbels, R. Kā mīlēt pusaudzi. Illinois: SP Publications. 1981. 8.lpp.

no redzamākajām kļūdām tiek minētas lutināšana, pārspīlētas slimības, nav pastāvējušas emocionāli siltas jūtas, vecāku nesaskaņota rīcība un vecākiem piemītoša dubulta morāle. Šādu kļūdu sekas parasti izpaužas ar pusaudža noslēgtību un atsvešināšanos. Sociālo infantilismu pusaudzīm var radīt arī pārlietu liela bērna izvirzīšana uzmanības centrā. Pusaudža labvēlīgu attīstību traucē arī emocionālo kontaktu trūkums ģimenē. Šādos gadījumos bieži vien bērns savu uzmanību vēlas piesaistīt ar agresīvu izturēšanos ģimenē un sabiedrībā. Īpaši nelabvēlīgi pusaudžu psihisko attīstību ietekmē ģimenes, kurās valda despotisms un brutalitāte, kur ikviens domā tikai par sevi, ignorējot citu intereses. Tā rezultātā pusaudzis pats kļūst cietsirdīgs pret tiem, kuri par viņu ir vājāki. Pusaudža vecumā audzināšanas grūtības ietekmē gan personības individuālās īpatnības, gan temperaments, gan pašapliecināšanās iespējas.²²

Pētījumos par bērnu un pusaudžu uzvedību atkarībā no atbilstošiem viņu gaidīšanas un pretenzijas līmeņiem, tika noskaidrots, ka pacietības, mīlestības un maiguma atmosfērā audzināts bērns ir apveltīts ar augstāku gaidīšanas līmeni un mērenāku pretenziju līmeni. Pētījumos ir pierādīties arī tas, ka bērnam un pusaudzīm, pār kuru ir bijusi liela aizbildniecība un kurš nav izbaudījis neatkarību, ir novērojams zems gaidīšanas līmenis. Visaugstākais gaidīšanas un pretenziju līmenis ir bērnam un pusaudzīm, kurš audzināts stingrā vai nepietiekamā mīlestības atmosfērā. Pārlietu lutinātam un kaprīzam pusaudzīm novērojams zems gaidīšanas līmenis un nerealizējams pretenziju līmenis. Šie pētījumi pierāda, ka bērna un pusaudža psihes attīstību nosaka audzināšana ģimenē. Tas savukārt liek secināt, ka indivīda audzināšana un attiecības ģimenē nosaka gan viņa uzvedību kopumā, gan arī turpmāko ideālu veidošanos un izvirzītos mērķus turpmākajai dzīvei.²³

Intelektuālā ziņā bērns attīstās pakāpeniski. Pozitīvo emociju daudzums ir galvenais faktors, kas nosaka, cik labi bērns apgūst katru domāšanas attīstības stadiju. Lai labāk attīstītu bērna intelektu, tam jāgūst vecāku nedalīta uzmanība un patiesa mīlestība. Jo vairāk bērns jutīsies mīlēts, jo labāk viņš iemācīsies domāt skaidri un loģiski, taču, ja bērns neizjutīs mīlestību, tā spriešanas līmenis var krasi samazināties. Lai pusaudzīm izveidotos veselīga spriešanas spējas, viņam vispirms jāiegūst pašapziņa. Tad viņš brieduma gados kļūst par gudru un saprotošu cilvēku, kas visu spēs aplūkot pienācīgā perspektīvā, it īpaši savas emocijas. Pusaudzis, kas pietiekami nav saņēmis mīlestību ģimenē, vāji kontrolē savu spriešanas spēju un parasti ļaujjas jūtu ietekmei. Viena no vecāku galvenajām lomām attiecībā uz pusaudža audzināšanu ir apmierināt viņa emocionālās vajadzības. Apmēram līdz 15 gadu

²² Svence.G. Attīstības psiholoģija. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC. 1999. 131.-134.lpp.

²³ Vorobjovs. A. Psiholoģija. (4.burtnīca.).Rīga:Latvijas republikas izglītības, kultūras un zinātnes ministrija. 1994. 41.lpp.

vecumam pusaudzim vēl joprojām nav attīstījusies abstraktā domāšana un tādēļ bieži pusaudzī rodas negatīvas izjūtas par vecāku uzskatiem un rīcību. Šajā posmā vecākiem un ģimenei jābūt saprotošai un pacietīgai un jāpalīdz pusaudzim saprast lietu kārtību un kļūst maldīgos uzskatus. Lielākā daļa pusaudžu nevar izjust pašpaļāvību un pašapliecināšanos, ja to vispirms nesaņem no saviem vecākiem. Viena no kļūdām, ko vecāki pieļauj, ir izlabojot pusaudža kļūdu, to nepamācot un neuzklausot pusaudzi. Šajā gadījumā pusaudzim tiek atņemta iespēja gūt uzslavu vai aizrādījumu, kas ir viens no apliecināšanās veidiem. Runājot par atbalsta sniegšanu, tā ir iespējama tikai tad, ja vecākiem ar pusaudzi ir savstarpēja intelektuāla saskarsme.²⁴

Pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku darbu analīze atklāj, cik svarīgi mācību procesā ir vērot un izprast pusaudzim raksturīgās īpašības. Tas pilnībā attiecas arī uz Latvijas vēstures apguvi 9. klasē. Šim mācību priekšmetam ir mītiska nozīme pilsoniskajā audzināšanā, pusaudžu veidošanās procesā pret savu valsti; tautu, tās kultūru un vēsturi.

²⁴ Kempbels.R. Kā mīlēt pusaudzi. Illinois: SP Publications. 1981. 88.-89.lpp.

2. Mācību literatūras analīze Latvijas vēsturē

2.1. Laikmeta prasības pēc jaunas mācību literatūras

Līdz šim mācību literatūra Latvijas vēsturē izdod vairākas izdevniecības. Vadošās - *Zvaigzne ABC* un *RaKa*. Izdotas vairāku izdevniecību mācību literatūra. Tās ir grāmatas, darba burtnīcas un cita veida materiāli, ko paredzēts izmantot mācību procesā Latvijas skolās, lai sniegtu padomus un ieteikumus, kā vieglāk īstenot vēstures apguves procesu un rosināt skolēnu kritisko domāšanu.

Izvēli, kādas izdevniecības mācību literatūru izmantot savā darbā, vairākumā gadījumu nosaka pats skolotājs. Nav viena atzinuma par to, kura būs piemērotākā mācību grāmata. Jāatceras, ka katrs skolotājs ir personība un ka katrs ir tiesīgs izlemt, kā mācīt.

Nevar būt viens „pareizākais” veids, kā mācīt skolēnus. 21. gadsimtā uzsvars tiek likts uz to, ka skolēnam nepieciešams vispirms izprast mācību procesu kopumā un to, ko nozīmē vārds. Kā vēl viena no aktuālajām novitātēm mācību procesā tiek ieviesta kritiskās domāšanas attīstība. Tam nepieciešams skolotāju padoms un mācību literatūra: sagatavoti uzdevumi, lai skolēns varētu attīstīt prasmes šajās jomās. Pēdējo gadu jaunizdoto mācību grāmatu klāsts ļauj secināt, ka grāmatu autori par to ir domājuši un grāmatās saturiski iekļāvuši uzdevumus, ar kuru palīdzību skolēns var attīstīt šādas prasmes.

Šos pašus uzdevumus un norādes var izmantot arī skolotājs, lai skolēnus iesaistītu aktīvā darbībā. Uzdevumi un ierosinājumi ir dažādi, tie jāprot tikai pielietot īstajā laikā un atbilstoši klasei, jo skolēnu spējas un sagatavotības līmenis atšķiras. Taču, kas der vienam, neder citam, tieši tādēļ vērtīgi ir tas, ka mācību grāmatās skolēnam piedāvāti dažādas grūtības pakāpes uzdevumi.

Uzdevumu grūtību pakāpju regulētājs ir skolotājs. Pieņemot to, ka skolotājs pazīst un zina, kādas ir klases kopējās spējas pildīt uzdevumu gan klasē, gan individuāli mājās, skolotājs no mācību literatūras izvēlas atbilstošāko un izmanto to mācību stundās.

Pēdējo desmit gadu laikā mācību grāmatu autori kā papildinājumu katrai mācību grāmatai parasti ir izstrādājuši arī darba burtnīcu. Darba burtnīcās ir pieejami speciāli saistīti uzdevumi skolēniem par tēmu, kas dota mācību grāmatā. Pildot šos uzdevumus, skolēns var nostiprināt savas zināšanas, patstāvīgi mācīties strādāt un apgūt mācību tēmu, kā arī kritiski izvērtēt informāciju, ko sniedz mācību grāmata un kas no pieejamās informācijas grāmatā ir noderīgs attiecīgajam uzdevumam.

Aplūkojot vēstures priekšmeta mācīšanu skolās, mācību metodes atšķiras. No pašpieredzes varu teikt, ka vēl pirms desmit gadiem, vēsture kā mācību priekšmets skolēniem saistījās ar to, ka skolotāja sniedz lekcijveida izklāstu par stundas tēmu, norādot, kura informācija ir jāpieraksta un kura jāatceras pēc dzirdētā (daudzie gadaskaitļi un dažādie notikumi). Pasaules vēstures notikumu saplūšana ar Latvijas vēstures notikumu saplūšanu. Aizstāvot varbūt mazliet iestagnējušo metodi, varu teikt, ka vēl pirms desmit gadiem ne katrā skolā bija iespēja nodrošināt skolotāju ar jaunākajām inovācijām tehnoloģijas jomā.

Ejot laukumam uz priekšu, attīstās mācību metodes un to iespēju pielietojums vēstures stundās. Šo pielietojumu un veidus, kā metodes labāk īstenot, piedāvā mācību literatūras autori. Mācību procesā arvien vairāk tiek iesaistītas arī modernās tehnoloģijas. Gandrīz katrā skolā vēstures kabinetā ir projektoris, interaktīvā tāfele, dators un ir pieejams internets. Ar moderno tehnoloģiju palīdzību iespējams mācību stundas padarīt mūsdienu skolēnam saistošākas un interesantākas. Bet vēlos norādīt arī uz to, ka mācību procesā ienākot jaunām iespējām, skolotājam tās ir jāprot izmantot un šeit ļoti svarīgi ir atbilstošo metožu pielietojums stundās.

Viena no pirmajām vietām, kur meklēt metodes un to pielietojumu, var atrast mācību literatūrā, skolotāju un skolēnu grāmatās. Tajās ir atrodamie ieteikumi, uzdevumi un uzvedinoši jautājumi par attiecīgo stundas tēmu, ko skolotājs var pielietot savās mācību stundās. Kā papildus materiāls, kas iekļauts skolēnu grāmatā, lai ieinteresētu un labāk skaidrotu tēmu skolēniem, ir vēstures avoti, vēsturnieku un pētnieku rakstu fragmenti, attēli un kartes.

No vienas puses, skolotājam jābūt elastīgam, lai prastu visu piedāvāto izmantot savā darbā, no otras puses ir jāprot izvērtēt, kuras metodes ir atbilstošākās tieši viņa darba stilam un noderīgākām mācību procesā.

Pieredze rāda, ka skolēniem ir grūtības izprast vēstures procesus un sasaitīt Latvijas vēstures un pasaules vēstures notikumus. 2011. gadā valdība pieņēma lēmumu ieviest Latvijas vēstures un pasaules vēstures mācīšanu atsevišķos priekšmetos. Mācību literatūra tika sadalīta atbilstoši tēmās Latvijas vēstures stundām un pasaules vēstures stundām. Lai arī šādas pārmaiņas, domājams, bija vērstas uz pozitīvu iznākumu, pieredze rāda, ka tas nav devis cerēto rezultātu.

To apstiprina arī Daiga Kļanska intervijā ar VSB priekšsēdētāju, vēstures skolotāju un mācību grāmatu autoru Valdis Klišāns un mācību grāmatu autoru Dr. ped. Vilnis Purēns. Viņi uzsver, ka vēstures, priekšmeta sadalīšana divās daļās, nav radījusi pozitīvas pārmaiņas.

2014./2015. mācību gadā pirmo reizi devītās klases skolēni kārtoja eksāmenu tikai Latvijas vēsturē, tādēļ lielāks uzsvars bija jāliek uz Latvijas vēstures apguvi. Pieredze rāda, ka pasaules vēsture skolēniem rada lielāku interesi par pagātnes notikumiem, līdz ar to arī pats mācību saturs šķiet vieglāk saprotams.

Par Latvijas vēstures mācīšanu kā atsevišķu priekšmetu no pasaules vēstures tiek runāts pēdējos divdesmit gadus.²⁵

2004. gadā LVSA valdes atklātajā vēstulē tika diskutēts par jautājumu, kas skar vēstures mācību stundas sadalījumu divos atsevišķos mācību priekšmetos un to kā tas ietekmēs patriotisko audzināšanu. Tika secināts, ka: „Vēstures mācību priekšmeta saskaldīšana, nezinātniski un neloģiski izraujot Latvijas vēstures saturu no konteksta, neatrisinās patriotiskās audzināšanas problēmu mūsu valstī un neveicinās sabiedrības integrāciju.”. Tas liek aizdomāties, kā Latvijas vēstures atdalīšana ietekmē pusaudžu patriotiskās izjūtas un to, kā turpmāk veidot skolēnu piederības izjūtu Latvijai.²⁶

Turpmākajās apakšnodaļās tiks aplūkota mācību literatūra, kas tiek lietota Latvijas vēstures apgūvē skolās: atrodamās metodes kartēs un darba lapās, ko var izmantot kā mācību palīg līdzekli un kas atbilst devītās klases apgūstamajam standartam Latvijas vēsturē darba burtnīcas, kontūrkartes un darba lapas, kas izmantojamas Latvijas vēstures mācīšanā un kas tiešā veidā ir saistītas ar mācību grāmatām.

Svarīgi ir noteikt metodes, ar ko sasniegt labus rezultātus skolēnu zināšanās Latvijas vēsturē, lai arī Latvijas vēsture skolēnam liktos tikpat saistoša kā pasaules vēsture. Pirms sākt pētīt skolotāju pieredzi praksē un to, kādas metodes visbiežāk tiek pielietotas vēstures mācīšanā praksē, ir jāaplūko mācību literatūrā piedāvātās metodes, kas atrodamu skolēnu, un skolotāju mācību grāmatās.

Grāmatām, kas paredzētas Latvijas vēstures mācīšanai pamatskolas kursam un kuras ir laistas klajā deviņdesmitajos gados kā eksperimentāls mācību līdzeklis, nav radītas atbilstošas sasaistītas darba burtnīcas, darba lapas un skolotāju grāmatas.²⁷ Šādi jauninājumi un papildinājumi ir parādījušies pēdējo desmitgadu laikā. Šī mācību literatūra ir vērtīga un ievērojama ar to, ka ir viena no pirmajām šāda veida mācību procesā izmantojamām grāmatām, kas stāsta par Latvijas vēstures notikumiem, neskatot tos Krievijas vēstures kopainā. Šajās grāmatās Latvijas vēsture ir skaidrota nelielās nodaļās, taču attiecīgajam laika

²⁵ Kļanska, D. Latvijas vēstures izdalīšana no pasaules vēstures nav efektīva // Izglītība un Kultūra. - 2015. – Nr. 17.-8.-9.lpp.

²⁶ LVSA valde. *Latvijas vēsture skolās* // Skolotājs. 2004.- Nr. -6(48). 29.lpp.

²⁷ Sijļicins, M. XX gadsimts. 2.daļa. R: RaKa. 1997. 257.lpp.

Sijļicins, M. XX gadsimts. 1.daļa. R: RaKa. 1996. 214.lpp.

Ķēniņš, I. Latvijas vēsture. R: Zvaigzne . 1991. 200.lpp.

posmam tas tiek uzskatīts par labu sākumu turpmākajai darbībai. Varētu teikt, ka šīs grāmatas ir pirmie nopietnie soļi uz Latvijas vēsturi kā atsevišķu mācību priekšmetu.

Ja runājam par pēdējā laika novitātēm Latvijas vēstures mācīšanā un mācību literatūrā, tad jārunā arī par tik neatņemamu mūsdienu sastāvdaļu kā interneta resursiem.

Arī interneta resursos gan skolēns, gan skolotājs spēj iegūt sev noderīgu informāciju, kas palīdz vai atvieglo mācību procesu. Pastāv iespējamība, ka, izmantojot internetā pieejamos resursus, kas nav apstiprināti kā mācību materiāli, ir iespējams gūt papildus izpratni par mācību tēmu. Izmantojot jaunākās tehnoloģijas, ir iespējams ieinteresēt skolēnus, jo priekšstats par to, ka vēsturi var mācīties tikai no mācību literatūras, ir mainījies.

Kā viena no metodēm, kas pēdējā laikā arvien biežāk tiek ieviesta skolēnu un skolotāju vidū, ir tēmas apguve ar vēstures filmu palīdzību, ko var uzskatīt par mācību filmām, jo tām ir izglītojošs raksturs vai arī tās tiek uzskatītas par audiovizualizācijas metodēm vai audio avotiem, kas savā pamatā tiek klasificēts kā palīg līdzeklis Latvijas vēstures apgūvē.

Kā papildinājums jaunākajai Latvijas vēstures mācību grāmatai, kas izdota 2015. gadā²⁸, papildus ir pievienots disks ar grāmatas vizuālajiem avotiem, tas paredzēts kā palīg līdzeklis skolēniem Latvijas vēstures apgūvē. Šis ir piemērs tam, ka grāmatu autore ir pārdomāti izveidojušas inovatīvu mācību līdzekli, kas radīts 21. gadsimta skolām, kas tendētas uz attīstību un zināšanu uzkrāšanu. Diskā ir iekļauti uzdevumi, kurus skolēns var pildīt kā mājas darbus vai skolotājs ar interaktīvās tāfeles palīdzību izmantot klasē.

Apzinot vajadzību pēc jaunas mācību literatūras, izdevniecības uzsāka to sagatavošanu un publicēšanu. Visaktīvāk šajā jomā darbu uzsāka un turpina divas izdevniecības: Zvaigzne ABC un RaKa. Turpmākajās apakšnodaļās tiks analizēta šo izdevniecību izdotā mācību literatūra, lai pētījuma gaitā pārliecinātos par pieredzējušu vēstures skolotāju mācību literatūras izvēli 9. klasē.

²⁸ Goldmane, S., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Latvijas vēsture pamatskolai 4. R: Zvaigzne ABC. 2015. 152.lpp.

2.2. Izdevniecība Zvaigzne ABC un RaKa izdotā mācību literatūra pamatskolai Latvijas vēsturē

2.2.1. Mācību grāmatu analīze

Kopš Latvijas neatkarības atgūšanas ir pagājuši divdesmit pieci gadi. Pa šo laiku ir izdoti daudzi mācību materiāli, kas pamatskolas klasēs palīdz apgūt Latvijas un pasaules vēsturi.

2011. gadā tika pieņemts lēmums ieviest Latvijas vēsturi kā atsevišķu priekšmetu. Izdevniecība Zvaigzne ABC tajā pašā gadā laida klajā Latvijas vēsturi 1. daļu, sestajai klasei un ar to arī aizsākās mācību literatūras sērija, kas paredzēta pamatskolas skolēniem Latvijas vēstures apgūvē. Šī gada rudenī grāmatu sērija ir praktiski noslēgusies, jo mācību gada sākumā tika izdota pēdējā Latvijas vēstures 4. daļa mācību grāmata²⁹, kas paredzēta devītās klases skolēniem. Šīs sērijas, 4. daļai šobrīd nav tikai skolotāju grāmata, kas vēl ir tapšanas procesā.

2007. gadā mācību grāmatu sēriju Latvijas vēsturē sāka izdot izdevniecība *RaKa*. Šī grāmatu sērija noslēdzās 2008. gadā, kad klajā tika laista pēdējā daļa, kas paredzēta 9. klasei.³⁰

Nelielu ieguldījumu Latvijas vēstures mācīšanās procesā skolās ir devusi izdevniecība Pētergailis, kas laidusi klajā palīglīdzekļus un uzdevumu kopumus, lai atvieglotu zināšanu uzkrāšanos skolēnu atmiņās, atvieglot arī skolotāju darbu. Daži no šiem palīglīdzekļiem nav paredzēti konkrētai klasei³¹, bet drīzāk radīti ar domu nostiprināt zināšanas un atkārtot jau zināmās lietas, kas laika gaitā varbūt nedaudz ir aizmirstas.

Tieši 9. klasei paredzēta izdevniecības Pētergailis izdotā Pētera Mozuļa grāmata un darba burtnīca, kurā tiek aplūkota arī Latvijas vēsture un kur var veiksmīgi pielietot Latvijas vēstures stundās 9. klasei.³²

Savu ieguldījumu 9. klasēm devusi arī Zane Baķe, kas 1998. gadā ar izdevniecības *Zvaigzne ABC* palīdzību izdevusi kontūrkartes Latvijas vēsturē.³³

Izdevniecībām *Zvaigzne ABC* un *RaKa* mācību literatūras jomā ir lielāka pieredze, jo pirmās mācību grāmatas vēsturē 1990. gadu sākumā ir izdevušas tieši šīs izdevniecības. Nozīmīga ir Induļa Ķēniņa grāmata, kas nākusi klajā 1991. gadā un iepazīstina skolēnus ar

²⁹ Goldmane, S., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Latvijas vēsture pamatskolai 4. R: Zvaigzne ABC. 2015. 152.lpp.

³⁰ Purēns, V. Latvijas vēsture pamatskolai. 3.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa. 2008. 256.lpp.

³¹ Mozulis, P. Jaunāko laiku vēsture. Darba burtnīca 9.klasei. R: Pētergailis. 2002. 163.lpp.
Zamarina, D. Pārbaudes darbi vēsturē pamatskolām. R: Pētergailis. 2000. 63.lpp.

³² Mozulis, P. Jaunāko laiku vēsture. Darba burtnīca 9.klasei. R: Pētergailis. 2002. 163.lpp.

³³ Baķe, Z. Kontūrkartes Latvijas vēsturē. R: RaKa. 1998. 32.lpp.

informāciju par Latvijas vēsturi no tās pirmsākumiem līdz 19. gadsimta beigām. Šo grāmatu iespiedusi un laidusi klajā izdevniecība *Zvaigzne ABC*. Deviņdesmito gadu sākumā otru uzmanības vērtu mācību grāmatu autors ir Mihails Siņicins, kura grāmatas izdevusi izdevniecība *RaKa*. Šajās grāmatās tēmas, kas skar Latvijas vēstures notikumus, sākas ar Pirmo pasaules karu (pirmajā daļā) un beidzas ar Latvijas ekonomikas attīstību un problēmām 1990. gados (otrajā daļā).

Jāsecina, ka šīs divas izdevniecības sevi ir pieteikušas kā nopietnas mācību literatūras veidotājas jau no Latvijas neatkarības pirmsākumiem.

Aplūkojot mācību literatūras tālāku attīstību, nākamie redzamākie autori, kas devuši savas zināšanas un ieguldījuši darbu mācību literatūras veidošanā, ir Gunārs Kurlovičs un Andris Tomašūns. Abi autori izveidojuši Latvijas vēstures grāmatu, ko izdevniecība *Zvaigzne ABC* laidusi klajā 2000. gadā. Grāmatā ietverta informācija par Latvijas vēsturi no aizvēstures pirmsākumiem līdz Latvijas ceļam uz Eiropas Savienību. Grāmata ir noderīga kā 6. klases skolēnam, tā arī 9. klases skolēnam, pamatskolu beidzot.³⁴

Kā nākamais mācību grāmatu autors, kas darbu ieguldījis Latvijas vēstures datēšanā mācību grāmatā, ir Juris Freibergs 2001. gada sastādītajā mācību grāmatā par jaunāko laiku vēsturi 20. gadsimtā. Šajā grāmatā vairāk uzmanības tiek veltīts pasaules vēstures notikumiem, taču autors ir skaidrojis Latvijas vēstures notikumus. Jāatceras, ka šajā laikā, kad grāmata laista apgrozībā, Latvijas un pasaules vēsture nav atdalītas kā divi priekšmeti, tādēļ šī grāmata ir ievērojama cienīga ar to, ka par pasaules vēsturi grāmatā tiek runāts, paralēles velkot arī ar notikumiem Latvijā.³⁵ Abas³⁶ grāmatas ir laidusi klajā izdevniecība *Zvaigzne ABC*.

2001.gadā, izdevniecība *RaKa*, laida klajā palīglīdzekli, uzdevumu krājumu, devītās klases skolēniem gatavojoties eksāmenam, kuru skolotājs var izmantot darbam stundās vai kā mājas darbu, gatavojot skolēnus devītās klases eksāmenam. Uzdevumu krājumā no skolēna tiek prasītas iemaņas strādāt ar vēstures avotiem un izveidot secīgu vēstures notikumu norisi. Uzdevumu krājuma nosaukums gan liecina par gatavošanos ieskaitei, taču uzskatu, ka uzdevumu uzbūve pamatā ir līdzīga eksāmenam.³⁷

³⁴ Kurlovičs, G., Tomašūns, A. Latvijas vēsture. R: Zvaigzne ABC. 2000.295. lpp.

³⁵ Freibergs, J. Jaunāko laiku vēsture 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC.2001. 319.lpp.

³⁶ Kurlovičs, G., Tomašūns, A. Latvijas vēsture. R: Zvaigzne ABC. 2000.295. lpp.

Freibergs, J. Jaunāko laiku vēsture 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC.2001. 319.lpp.

³⁷ Liepiņa, D., Klišāns, V. Gatavosimies ieskaitei vēsturē.9.klase.R: RaKa. 2001. 72.lpp.

Izdevniecība Zvaigzne ABC laidusi klajā uzdevumu krājumu no sērijas pirms eksāmena, kurā ir izveidoti uzdevumi devītās klases skolniekiem, lai gatavotos vēstures eksāmenam un palīdzētu skolotāju darbā gatavojot skolēnus.³⁸

2005. gadā Izdevniecība *RaKa* laida klajā Viļņa Purēna pasaules vēstures grāmatu sēriju, četrās daļās, kas sevī apvienoja Latvijas vēstures un pasaules vēstures notikumus. Pēc pieredzes varu apgalvot, ka šo mācību grāmatu izmantoja daudzi vēstures skolotāji savā ikdienas darbā.³⁹ Grāmatai ir izdota arī secīga skolotāju grāmata, kas atvieglo skolotāja ikdienas darbu, jo piedāvā sevī uzdevumus un ieteikumus veiksmīgākam mācību procesam.⁴⁰

Izdevniecība *Zvaigzne ABC* 2006. gadā piedāvāja mācību grāmatu *Vēsture pamatskolai, Latvija 20. gadsimtā*. Grāmatu sastādījušas piecas autore: Sarmīte Goldmane, Jolanta Klišāne, Aija Kļaviņa, Ināra Misāne un Ligita Straube. Šī grāmata ir paredzēta devītās klases skolēniem Latvijas vēstures apgūvē un piedāvā detalizētu izklāstu par vēstures notikumiem Latvijas teritorijā 20. gadsimtā.⁴¹ Grāmatai ir izdota saistīta darba burtnīca, kas palīdz apgūt Latvijas vēsturi un nostiprināt zināšanas.⁴²

2008. gadā izdevniecība *RaKa* izdeva autora Viļņa Purēna grāmatu *Latvijas vēstures grāmata pamatskolai*, kas satur ziņā tika izveidota ļoti pārdomāti un vizuāli pievilcīgi.⁴³

Pēdējā un jaunākā mācību literatūra, kas veltīta Latvijas vēstures apguvei devītajā klasē, ir *Zvaigznes ABC izdevniecības grāmata*, ko sastādījušas iepriekš pieminētās autore. Grāmata noslēdz četru grāmatu sēriju un tai ir izstrādāta pakārtota darba burtnīca.⁴⁴

Visas iepriekšminētās grāmatas uzlabo mācību procesu, apgūstot Latvijas vēstures notikumus. Runājot par skolēnu mācību grāmatām, darba burtnīcām un skolotāju grāmatām, to autori ir pārdomāti sastādījuši tos tā, lai gan skolēniem, gan skolotājiem būtu vieglāk sasniegt paredzamo mācību rezultātu. Mācību literatūrā ir atrodamas piedāvātas metodes, ko skolotājs, īstenojot tās, var veicināt aktīvu darbu stundās un skolēnam ir vieglāk uztvert mācību saturu.

³⁸ Goldmane, S., Biteniece, A. Mācies mācīties vēsturi. Uzdevumu krājums. R: Zvaigzne ABC. 2002. 72.lpp.

³⁹ Purēns, V. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa.2005. 343.lpp.

⁴⁰ Purēns, V., Liepiņa, D. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. Skolotāju grāmata. R: RaKa.2006. 242.lpp.

⁴¹ Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Latvija 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC. 2006.176.lpp.

⁴² Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Jaunākie laiki. Latvija 20. gadsimts. Darba burtnīca. R: Zvaigzne ABC. 2007. 71.lpp.

⁴³ Purēns, V. Latvijas vēsture pamatskolai. 3.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa. 2008. 256.lpp.

⁴⁴ Goldmane,S., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Latvijas vēsture pamatskolai 4. R: Zvaigzne ABC. 2015. 152.lpp.

2.2.2. Mācību grāmatu analīze

Izpētot mācību literatūru, kas tapusi 1990. gados, jāatzīmē, ka tajās tiek dota izsmeļoša informācija par pagātnes notikumiem. Pasaules notikumi ir saistīti ar Latvijas vēstures notikumiem, tas skolēnam ļauj labāk izprast vēstures kopainu attiecīgajā vēstures procesā.

Salīdzinājumā ar mācību grāmatām, kādas tiek izdotas, sākot ar 2000. gadu, grāmatās ir maz vizuālo avotu, taču pārdomāts un strukturēts vispārīgs vēstures izklāsts, nelielās iedaļās⁴⁵ ar vispārīgu strukturētu īsu kopsavilkumu katras tēmas beigās.

Grāmatas, kas izdotas 1990. gados, no pēdējo gadu jaunākās mācību literatūras atšķiras ar to, ka mācību literatūra, kas izdota 1990. gadu sākumā un vidū nav tik vizuāli daudzveidīgi noformētas, kā tas ir mūsdienās. Jāsaprot arī tas, ka talantīgs un radošs skolotājs prātīs piesaistīt viņam vajadzīgās metodes pie jebkuras mācību grāmatas, ar nosacījumu, ka grāmatas saturs sniegs skolēnam jaunas zināšanas.

Mācību grāmatās, kas tapušas 1990. gadu laikā, tāpat kā mūsdienās, ir iekļauti jautājumi par tēmas saturu, uz ko skolēns ir aicināts atbildēt, šeit pielietota metode, kuras galvenais uzdevums paredz, kā skolēnam strādāt ar tekstu. Šo metodi var papildināt ar darbu grupās vai pāros.⁴⁶

Grāmatu piedāvāto saturu var izmantot, pielietojot prāta vētras metodi, lai aktivizētu skolēnu iesaisti stundas sākumā un pakāpeniski šo metodi aizstāt ar diskusiju par stundā uzzināto un izpētīto. Grāmatas sniedz faktoloģisku izklāstu par pagātnes notikumiem, kuras grāmatu autori ir paredzējuši skolēnam iemācīties no galvas. Grāmatas piedāvā attēlus ar kartēm un tabulām. Vēstures avoti tiek izvietoti katras tēmas kopsavilkuma beigās.⁴⁷ Darbā ar kartēm un tabulām grāmatu autori vairāk paredzējuši, kā vispārēju uzskates materiālu tēmas beigās.⁴⁸

Lai arī šo grāmatu autori ir likuši pamatu mūsdienu zināmajām mācību grāmatām Latvijas un pasaules vēsturē, aplūkojot uz analizējot piedāvātās pedagoģiskās metodes, no mūsdienu uzkrāto zināšanu kopuma, jāsecina, ka piedāvātajām metodēm nav plašs kopums. Deviņdesmito gadu mācību grāmatās par Latvijas vēsturi pamatā dominē divas metodes, kas skaidri saskatāmas grāmatās un tās ir skolotāja lekcijveida izklāsts un skolēna darbs ar tekstu.

⁴⁵ Sijļicins, M. XX gadsimts. 2.daļa. R: RaKa. 1997. 257.lpp.

Sijļicins, M. XX gadsimts. 1.daļa. R: RaKa. 1996. 214.lpp.

⁴⁶ Ķēniņš, I. Latvijas vēsture. R: Zvaigzne. 1991. 200.lpp.

⁴⁷ Ķēniņš, I. Latvijas vēsture. R: Zvaigzne. 1991. 200.lpp.

⁴⁸ Sijļicins, M. XX gadsimts. 2.daļa. R: RaKa. 1997. 257.lpp.

Sijļicins, M. XX gadsimts. 1.daļa. R: RaKa. 1996. 214.lpp.

Sākot ar 2000. gadu, parādās mācību grāmatas Latvijas vēsturē ar vizuāli kolorītu noformējumu, kas skolēnos piesaista uzmanību un vēlmi aplūkot attēlus.⁴⁹

Grāmata sastāv no pamatteksta, kas iepazīstina skolēnus ar attiecīgās tēmas notikumiem. Grāmatu lapaspušu malās ir izvietoti attēli, vēstures avotu fragmenti un jautājumi, uz kuriem, atbildot skolēnu mācību darbā, var pielietot diskusijas, darbu ar tekstu, strukturētu rakstu darbu un vizualizēšanas metodi.

Izmantojot grāmatu pieejamos vizuālos avotus, skolotājs var pielietot pāru darbu, vai grupu darbu metodi mācību stundu laikā. Iegūtos rezultātus lūgt bērnam aizstāvēt un argumentēt, pielietojot diskusijas metodi, rīkot grupu debates ar atšķirīgiem viedokļiem klasē. Skolēni var veidot strukturētus rakstu darbus no vizuālajiem avotiem, tos papildinot ar mācību grāmatas tekstu. Pateicoties tam, ka mācību grāmatās ir dažādi vizuālie avoti un strukturēts pārdomāts teksts, skolēna mācību stundu var sasaistīt ar viņa personību un emocionalitāti.

Jau noskaidrots, ka pusaudžu vecumā viena no galvenajām identitātes pazīmēm ir emocionalitāte. Mācību stundu darbā pielietojot lomu spēles metodi, veiksmīgi var realizēt skolēna emocionālo iesaisti stundas darbā. Liekot skolēnam aprakstīt attēlu un iejusties notikuma vai personas vietā un rīcības motīvos, ar šo metodi var stimulēt skolēna emocionālo piesaisti stundas tēmās un līdz ar to panākt aktīvu piesaisti stundas darbam. Divtūkstošā gada vēstures grāmatas skolotājam piedāvā iespēju izmantot skolēnu zināšanu nostiprināšanos un sasiti ar emocionālo pasauli caur attēliem, jo vizuālo avotu papildinājums pie grāmatas pamatteksta ir pietiekams.

Grāmatas ir papildinātas arī ar kartēm, kas skolēnam labāk ļauj izprast vēstures notikumu gaitu un vizualizēt to stundas laikā. Ar kartēm līdzīgi kā ar cita veida vizuālajiem avotiem ir iespējams strādāt gan grupās, gan individuāli, veidojot atstāstus un izklāstus, ko vēlāk skolotājam, iesaistot skolēnus diskusijās vai lomu spēlēs, iespējams palielināt skolēnu aktivitāti mācību stundās.

Jautājumi, kas piedāvāti tēmu nobeigumos ir paredzēti, lai skolēni atkārtotu un pārbaudītu savas uzkrātās zināšanas. Šos jautājumus var izmatot stundu laikā kā individuālo darbu, vai pāru darbu, strādājot ar grāmatas pamattekstu. Jautājumus skolotājs var likt pildīt arī kā mājas darbu. Abos gadījumos tas veicinās skolēna prasmi mācīties patstāvīgi un

⁴⁹ Freibergs, J. Jaunāko laiku vēsture 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC.2001. 319.lpp.
Kurlovičs, G., Tomašūns, A. Latvijas vēsture. R: Zvaigzne ABC. 2000.295. lpp.

nepieciešamo informāciju iegūt izmantojot un pielietojot savas spriest spējas un analizēšanas prasmes.⁵⁰

Mācību grāmatas⁵¹, kas, izdotas pēc divtūkstoš piektā gada sevī ietver bagātīgu vēstures avotu un vizuālo avotu kopumu, kas lieliski papildina grāmatas pamattekstu, kurā iespējams iegūt informāciju caur notikumu izklāstu pie attiecīgās tēmas.

Līdzīgi kā iepriekš sastādītajās grāmatās, kas izdotas pirms divtūkstoš piektā gada, grāmatas sastāv no vizuāliem avotiem un vēstures avotu palidzinājumiem pie katras tēmas. Vēstures avoti ir izkārtoti secīgi cits citam⁵² vai atdalīti citā joslā un iekrāsoti zaļā krāsā.⁵³ Līdzīgi kā iepriekšējās grāmatās Latvijas vēstures notikumi ir izkārtoti secīgi pasaules vēstures notikumiem.⁵⁴ Grāmatā ir pieejami dažāda veida vizuālie avoti un ar dažiem no tiem var strādāt, kā jau iepriekš minēts, pielietojot, lomu spēles, diskusijas, vizualizēšanas, pāru un grupas darba un strukturētu rakstu darbu metodes. Jaunās metodes, kādas piedāvā grāmatas autors skolēnu aktīvai iesaistei stundas darbā, ir pētījuma metode un radošā metode. Līdz šim mācību grāmatās autori skaidri nebija vērsuši uzmanību un norādījusi uz šādu metožu pielietojumu stundu laikā. Tādēļ vēlos apgalvot, ka šādu metožu piedāvājums, mācību grāmatā ir apsveicams un vēstures skolotājiem ļauj izvēlēties, kuru no daudzveidīgajām metodēm ir iespējams pielietot Latvijas vēstures mācīšanā. Grāmatas autors pēcvārdā norāda to, ka pateicoties izceltajiem jēdzieniem, kas sasaistīti ar vēstures tēmu, skolēnam tos ir iespējams meklēt interneta resursos.⁵⁵ Vēlos norādīt, ka šāda ideja ir inovatīva un ļoti labi pārdomāta, ņemot vērā to, ka skolēni arvien biežāk mācību apgūvē izmanto interneta resursus.

Mācību literatūras grāmatā, kuru sastādījušas piecas autores un kas veltīta tikai Latvijas vēstures notikumiem 20. gadsimtā⁵⁶ atrodams tādas metodes un metožu ieteikumi, kurā galvenā informācijas ieguves vieta ir vēstures avots, kas atrodams kā papildinājums pie katras tēmas. Šai grāmatai lielākais uzsvars ir likts tieši uz avotu daļu ieteikumos par pielietojamām metodēm. Grāmatā pastiprināta uzmanība tiek veltīta vēstures un vizuālajiem avotiem.

⁵⁰ Kurlovičs, G., Tomašūns, A. Latvijas vēsture. R: Zvaigzne ABC. 2000.295. lpp.

⁵¹ Purēns, V. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa.2005. 343.lpp.

Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Latvija 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC. 2006.176.lpp.

⁵² Purēns, V. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa.2005. 343.lpp.

⁵³ Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Latvija 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC. 2006.176.lpp.

⁵⁴ Purēns, V. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa.2005. 343.lpp.

Freibergs, J. Jaunāko laiku vēsture 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC.2001. 319.lpp.

⁵⁵ Purēns, V. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa.2005. 343.lpp.

⁵⁶ Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Latvija 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC. 2006.176.lpp.

Autores piedāvā tādas metodes kā strukturētus rakstu darbus, diskusijas, grupu, pāru darbus, un pielietot pētījuma metodi skolēna mācību procesā.⁵⁷

Paralēli iepriekš pieminētajai grāmatai, jānorāda, ka izdevniecība *RaKa* 2008. gadā klajā laida mācību grāmatu⁵⁸, kas savā saturā skolēnam dod tikpat strukturētu izklāstu par Latvijas notikumiem. Grāmatā ir daudzveidīgs avotu noformējums un dažādi ieteikumi veiksmīgākam mācību darbam stundās. Skolotājs un skolēns tiek aicināti pielietot dažādas metodes, lai pildītu paredzētos uzdevumus un atbildētu uz jautājumiem par katras nodaļas tēmu. Grāmata sevī ietver vizualizācijas, strukturētu rakstu darbu un radošo metožu ieteikumu pielietojumu, pildot uzdevumu un atbildot uz grāmatā izvirzītajiem jautājumiem.

Jaunākā mācību literatūra, kas iznākusi Latvijas vēstures apguvei devītajā klasē, ir četru autoru kopdarbs un šī grāmata⁵⁹ noslēdz Latvijas vēstures mācību grāmatas sēriju. Grāmata ir pašos pamatos sastādīta līdzīgi kā iepriekš pieminētajā, tās saturs ir nedaudz mainījies un tā ir radīta kompaktākā formātā. Arī šajā mācību grāmatā galvenais uzsvars tiek likts uz avotu daļu, un skolēns ir aicināts ar avotu analīzes palīdzību atbildēt uz izvirzītajiem jautājumiem par attiecīgo tēmu. Grāmatā ir ietverta arī jauna nodaļa par latviešu likteni 21. gadsimtā. Piedāvātās metodes, kas ietvertas mācību grāmatā ir pētījuma, strukturētu rakstu darbu, diskusijas, pāru darbu, lomu spēles, grupu darbu un vizualizācijas metodes.⁶⁰

Mācība grāmatās visas iepriekš minētās metodes, kas prasa apjomīgāku izpēti vai izziņas laiku tiek norādītas nodaļu nobeigumos. Metodes, kas piedāvātas, kurām nepieciešams mazāks laiks, to realizācijai, kā piemēram diskusijām klasē, autores ir norādījušas katras nodaļas apakštēmas.⁶¹

Skolēns pats vai arī ar skolotāja ieteikumiem un izvēli var īstenot šīs metodes, lai sasniegtu labākas zināšanas un izpratni par vēstures notikumiem Latvijas teritorijā.

⁵⁷ Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Latvija 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC. 2006. 176.lpp.

⁵⁸ Purēns, V. Latvijas vēsture pamatskolai. 3.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa. 2008. 256.lpp.

⁵⁹ Goldmane,S., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Latvijas vēsture pamatskolai 4. R: Zvaigzne ABC. 2015. 152.lpp.

⁶⁰ Goldmane,S., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Latvijas vēsture pamatskolai 4. R: Zvaigzne ABC. 2015. 152.lpp.

⁶¹ Purēns, V. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa.2005. 343.lpp.

Goldmane,S., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Latvijas vēsture pamatskolai 4. R: Zvaigzne ABC. 2015. 152.lpp.

Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Latvija 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC. 2006.176.lpp.

Kurlovičs, G., Tomašūns, A. Latvijas vēsture. R: Zvaigzne ABC. 2000.295. lpp.

Freibergs, J. Jaunāko laiku vēsture 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC.2001. 319.lpp.

Laika gaitā mācību literatūra ir mainījies un mainījušās piedāvātās metodes, kuras iekļāvuši autori savās grāmatās. Pedagoģija kā zinātne ir attīstījusies pēdējo divdesmit piecu gadu laikā un līdz ar to arī pieeja mācību procesam kopumā.

Mācību literatūras autori ir parūpējušies par skolēnu, intereses kāpināšanu ieviešot mācību literatūrā novitātes, kas iet līdzī laika un skolēnu vēlmēm. Vizualizējot notikumus un skaidrojot cilvēku likteņus, caur atmiņu stāstiem vēstures avotos. Piedāvājot saistošus attēlus un informāciju par notikumiem.

Vecās, iestagnējušās metodes nomaina jaunas un inovatīvas pieejas mācību procesam, un skolēns tiek aicināts mācīties patstāvīgi, pētot un izzinot vēstures procesu saviem spēkiem un spējām atbilstošā līmenī. Arī skolotājiem tiek dota iespēja novērtēt skolēna spējas un izvēlēties atbilstošāko no piedāvātajām metodēm, lai veicinātu skolnieku un klases kopējo attīstību uz patstāvīgu izziņas mācību procesu un kritiskās domāšanas pielietošanu mācību stundās.

2.2.3. Uzdevumu krājumu un darba burtnīcu analīze

Darba burtnīcas, kas skolēniem paredzētas Latvijas vēstures apguvē devītajā klasē ir dažādu veidu. Daļa no tām ir saistītas ar atbilstošu skolēnu mācību grāmatu, daļa tiek veidotas kā neatkarīgas darba lapas, kas pildāmas skolēnam, pielietojot zināšanas vēsturē, kas gūtas no mācību stundām vai citas mācību literatūras. Ir arī atsevišķas kontūrkartes, kas no skolēna prasa zināšanas un iemaņas darbā strādājot ar karti.

Kā atsevišķa veida darba burtnīcas 9. klasēm, mācoties Latvijas vēsturi un nostiprinot zināšanas tajā, ir uzdevumu krājumi, kas sevī ietver dažāda veida uzdevumus par Latvijas vēsturi, sākot no tās pirmsākumiem. Šādi uzdevumu krājumi paredzēti, gatavojoties vēstures eksāmenam. Uzdevuma krājumos no skolēna agrāk tika prasītas zināšanas gan Latvijas, gan pasaules vēsturē, taču kopš 2014./2015. mācību gada, kad devītās klases skolēnam jākārtos eksāmens Latvijas vēsturē un pasaules vēstures notikumi jāizprot kopainā, lielāku uzmanību vajadzētu vērst uz uzdevumiem, kas satur informāciju par Latvijas vēstures notikumiem.

Lai arī pamatskolas mācību programma paredz, ka devīto klasi beidzot skolēnam detalizētāk jāpārzina Latvijas vēstures notikumi, nevar aizmirst arī pasaules vēstures notikumu norisi. Šāda veida uzdevumu kopumi skolēniem palīdz atkārtot un gūt kopēju priekšstatu par vispārīgu vēstures gaitu un attīstību.⁶²

Analizējot šāda tipa uzdevumu krājumus, galvenā uzmanība tiks pievērsta metodē un iemaņu pielietojumam, kādi tiek pieprasīti realizēt uzdevumos, kas saistās ar Latvijas vēsturi.

Ir vairākas metodes, kas jāpielieto skolēnam un kuras viņam jāapgūst. Vienas no plašāk pazīstamajām ir darbs ar karti un shēmu veidošana, kas pieskaitāma pie vizualizēšanas metodes. Kā nākamā populārā metode, kas tiek prasīta no skolēna uzdevumu krājumos, ir darbs ar tekstu, kas izpaužas caur vēstures avotu analīzi un pareizo atbilžu meklēšanu tekstā, lai atbildētu uz uzdotajiem jautājumiem, kas izvirzīti kādā no uzdevumiem. Šādos uzdevumu krājumos no skolēna tiek prasītas uzkrātās zināšanas no vēstures stundām par faktu un notikumu secīgu norisi vēstures procesos kopumā, ko skolēns ir ieguvis mācību stundās vai savādāk, sevi izglītodams.

Papildus jau iepriekš minētajām mācību metodēm mācību materiālu autors Leo Skulte savā darba burtnīcā ir iekļāvis praktisku mācīšanās metodi, kurā tiek prasīts veidot latviešu zemnieku sētas maketu.⁶³

⁶² Goldmane, S., Biteniece, A. Mācies mācīties vēsturi. Uzdevumu krājums. R: Zvaigzne ABC. 2002. 72.lpp.

⁶³ Skulte, L. Latvijas vēsture darba burtnīca. R: Zvaigzne ABC. 1999. 48.lpp.

Nozīmīgs mācību līdzeklis, kurā ietilpst dažādu metožu apkopojumi, ir darba burtnīcas, kas pakārtotas atbilstošām mācību grāmatām. Latvijas vēsturē tādas pirmo reizi tika laistas klajā 2000. gada sākumā, kurā skolēnam vajadzēja, strādājot ar grāmatas tekstu, aizpildīt nepieciešamo informāciju, kāda prasīta darba burtnīcā. Varētu teikt, ka galvenā metode ir darbs ar tekstu. Šajā gadījumā skolēns pats, meklējot atbildes, iegūst informāciju un tas savukārt tiek klasificēts kā skolēna prasme, pašam mācoties un izzinot mācību tēmu, attīstīt un uzkrāt zināšanas. Šāda veida uzdevumi sekmē skolēna analītiskās spējas. Līdzīgi kā uzdevumu kopumos, arī darba burtnīcās viena no biežāk sastopamajām metodēm, ir vizualizācijas metode, tā izpaužas uzdevumos, kuros skolēnam jāstrādā ar karti, jāaizpilda shēma vai gluži otrādi tā jāizveido. Kā viens no populāriem uzdevumiem gan uzdevumu krājumos, gan darba burtnīcās ir domu karte, kurai jāizveido uzdevuma priekšmeta komponenti vai jāattēlo secīgu notikumu attīstība, kādā vēstures posmā.

Darba burtnīcās iekļauti arī radoši uzdevumi, kuri no skolēna prasa iemaņas, mācoties ar prāta vētras palīdzības metodi. Vienu no šādiem uzdevumiem varu minēt karikatūras raksturošanu. Uzdevuma nosacījumos nav norādīts, kas un kādi tieši jautājumi ir jāatbild, līdz ar to skolēns var radoši izpausties un izteikt savas domas par attēlu. Pieņemot, ka skolēns zina vispārīgu vēstures kontekstu, kādā tapusi karikatūra, klasē ar prāta vētras palīdzību ir iespējams iedarbināt skolēna radošo domāšanu un sekmēt skolēna argumentēta viedokļa izpausmi par attiecīgo vēstures notikuma atspoguļojumu attēlā.⁶⁴

Darba burtnīcās tiek piedāvāta metode, ko sauc par interviju. Tāda veida uzdevumā skolēnam ir jāprot analizēt un uztvert būtiskāko informāciju no intervējamā. Šāda veida uzdevumā intervijas jautājumi jau parasti ir sagatavoti, skolēnam tikai jāprot sniegtās atbildes pareizi formulēt un atreferējot ierakstīt pie attiecīgā jautājuma.⁶⁵

Kā vēl viena no metodēm, kas tiek ietverta darba burtnīcās, ir diskusijas metode. Ja darba burtnīca tiek pildīta klasē kopā ar skolotāju un klases biedriem ir iespēja izrunāt un diskutēt par doto uzdevumu noteikumiem un iespējamiem atbilžu variantiem. Šādā veidā skolēniem apmainoties ar viedokļiem un zināšanām, kas uzkrātas vēstures stundās, ir iespēja kopīgi vienoties par pareizāko atbildi.

Jaunākajā izdevniecības *Zvaigzne ABC* darba burtnīcā Latvijas vēsturē ir iekļauti tādi uzdevumi, kas no skolēna prasa pielietot vizualizācijas, darbs ar tekstu, ekskursijas, intervijas un strukturēti rakstu darbu metodi. Darba burtnīcā skolēns tiek aicināts savu mācību apguvi papildus sasaistīt ar interneta resursiem, kas šajā gadījumā vērtējams kā pozitīva pārmaiņa no

⁶⁴ Goldmane, S., Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Jaunākie laiki. Latvija 20. gadsimts. Darba burtnīca. R: Zvaigzne ABC. 2007. 71.lpp.

⁶⁵ Turpat.

ierastā un var sekmēt skolnieka iesaisti un interesi par vēstures notikumiem un Latvijas vēsturi kā saistošu mācību priekšmetu.⁶⁶

Darba burtnīcas var izmantot kā darbam klasē, tā arī kā mājas darbā pildāmus uzdevumus. Darba burtnīcu pamatmērķis ir sekmēt informācijas labāku apguvi, attīstīt skolēnā prasmes apkopot un sakārtot nepieciešamo informācijas daudzumu savām vajadzībām.⁶⁷

Pakāpeniski darba burtnīcas izveidojušās kā neatņemama sastāvdaļa skolēnu vēstures priekšmeta apgūvē. Darba burtnīcas skolēniem dod iespēju apgūt individuāli vēstures procesus kā arī individuāli vingrināties dažādu uzdevumu izpildē.

⁶⁶ Goldmane, S., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Latvijas vēsture pamatskolai 4. Darba burtnīca. R: Zvaigzne ABC. 2015. 31.lpp.

⁶⁷ Laure, M. Darba lapas Latvijas vēsturē 3.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa. 2010. 55.lpp.

2.2.4. Skolotāju grāmatu analīze

Šajā apakšnodaļā tiks analizētas trīs skolotāju grāmatas⁶⁸, kuras izdotas no 2006. gada līdz 2008. gadam. Šīs grāmatas ir saistītas ar attiecīgās sērijas skolēnu grāmatām⁶⁹. To autori ir tie paši, kas sastādījuši skolēnu mācību grāmatas un darba burtnīcas.

Šīs skolotāju grāmatas piedāvā izmantot metodes mācību procesā, kas viegli saistās ar skolēna grāmatas saturu un paredzētajiem uzdevumiem. Nodaļā aplūkotās grāmatas skolotājam paredzētas ikdienā stundu vadīšanai un skolēnu motivācijai uz aktīvāku darbu stundās.

Grāmatu saturs sevī ietver kursa paraugprogrammas, pārbaudes darbus, padomus mācību stratēģijām un iespējamās atbildes uzdevumiem klasē. Skolotāju grāmatas atvieglo skolotāju darbu ikdienā un līdz ar to rada pārdomātāku un saplānotāku mācību stundu.

Mācību literatūras sastāvdaļas, kas tiks aplūkotas šajā nodaļā, uzskatāmas par pirmo nopietno un strukturēti pārdomāto mācību palīglīdzekli skolotājas darbā, mācot Latvijas vēsturi. Līdz ar šo grāmatu izdošanu var sākt runāt par to, ka Latvijas vēstures mācīšanas metodes un ieteikumi, kā to labāk darīt, ir apkopoti vienkopus un skolotāju grāmatas tiek ieviestas kā neatņemama mācību procesa sastāvdaļa.

Divas⁷⁰ no aplūkotajām grāmatām apvieno sevī informāciju gan par Latvijas, gan par pasaules vēsturi, taču ne pasaules, ne Latvijas vēsture nav iekļautas vienā grāmatas tēmā. Tās ir ietvertas un skaidrotas atsevišķās nodaļās, kas ļauj šīs skolotāju grāmatas izmantot gan pasaules, gan Latvijas vēstures mācību stundās.

Vadoties pēc ieteikumiem un uzdevumu kopumiem, ko piedāvā skolotāju grāmatas, skolotājs var organizēt savu mācību stundu pārdomātāku un tas neprasa papildus ieguldījumu, jo metodes, ieteikumi un uzdevumi ir apkopoti un izvēlēti tā, lai mācību process būtu vērsts uz aktīvu darbību un skolēna patstāvīgu mācīšanās prasmju attīstību.

⁶⁸ Purēns, V., Liepiņa, D. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. Skolotāju grāmata. R: RaKa.2006. 242.lpp.

Purēns, V. Latvijas vēsture pamatskolai. 3.daļa. Mūsu laikmets. Skolotāju grāmata. R: RaKa. 2008. 167.lpp.
Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Jaunākie laiki. Latvija 20. gadsimts. Skolotāju grāmata. R: Zvaigzne ABC. 2007. 231.lpp.

⁶⁹ Purēns, V. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa.2005. 343.lpp.

Purēns, V. Latvijas vēsture pamatskolai. 3.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa. 2008. 256.lpp.

Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Latvija 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC. 2006.176.lpp.

⁷⁰ Purēns, V., Liepiņa, D. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. Skolotāju grāmata. R: RaKa.2006. 242.lpp.

Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Jaunākie laiki. Latvija 20. gadsimts. Skolotāju grāmata. R: Zvaigzne ABC. 2007. 231.lpp.

Izdevniecību *RaKa* un *Zvaigzne ABC* skolotāju grāmatas piedāvā tādas svarīgas sastāvdaļas kā tematiskos plānu stundām un tēmu sadalījumu, norādot tēmu un stundu apjomu, kurā attiecīgā tēma būtu realizējama. Jaunajiem skolotājiem, kas neizprot šāda plāna nozīmi šāda uzskaitē un plānojums ir noderīgs, jo tas ļauj orientēties tēmu sadalē un realizēt mācību darbā tematisko iedalījumu pa stundām.

Skolotāju grāmatā ir norādīti sasniedzamie rezultāti, uz kuriem skolotājs var tendēt savu ikdienas darbu. Sasniedzamie rezultāti un to iedalījums ir sakārtots atbilstoši skolēnu spēju līmenim, lai uzdevumi un mācībās paredzamais rezultāts būtu skaidri nosakāms skolēnu ikdienas darbā klasē.

Pie katras tēmas grāmatu autori ir norādījuši radošus ieteikumus, kā veidot aktīvu mācību darbu klasē un ārpus tās. Autori ir uzsvēruši galveno domu, mācību stratēģiju, norādījuši radošos uzdevumus un aicinājuši skolotāju pielietot pētniecības metodes savā darbā. Autori ir radījuši uzvedinošus jautājumus, ko skolotājs var pielietot savās mācību stundās. Doti uzdevumi, kas palīdz skolēnam nostiprināt savas zināšanas pie attiecīgās mācību tēmas. Uzdevumos tiek ietverta galvenokārt vizualizācijas metode un radošā metode. Skolotāju grāmatās ir norādīts arī tas, kā veiksmīgi mācību stundās pielietot skolēnam domātu mācību grāmatu.

Skolotāju grāmatās ir iekļauti uzdevumi, kuru nosacījumos ir prasīts izmantot populārākās mācību metodes. Savukārt biežāk ieteiktās metodes, kas pārsvarā dominē, ir darbs ar tekstu un vizualizācijas metode, kas sekmē skolēnu radošumu.

Gan izdevniecības *RaKa*, gan *Zvaigzne ABC* skolotāju grāmatas ir radītas ar mērķi, lai atvieglotu un palīdzētu skolotājam savā darbā sasniegt pēc iespējas optimālāku rezultātu. Šo abu izdevniecību skolotāju grāmatas nav iespējams salīdzināt un izvērtēt, kura no tām ir veiksmīgāka, abu grāmatu saturiskā forma un ieteikumu izkārtojums ir atbilstošs jaunākajām tendencēm pedagogijā, kas vērstas uz skolēna zināšanu ieguvī pašmācības ceļā, un skolotājs ir kā rezultativitātes mērītājs.

Pateicoties mācību literatūras attīstībai, piedāvātās metodes un pieejas aktīvākam mācību procesam tiek apkopotas vienuviet un ļauj skolotājiem ātri gūt priekšstatu par paredzētajām darbībām un aplūkot ieteikumus par to, kā veiksmīgi un dinamiski veidot mācību procesu skolās, mācot 9. klasē Latvijas vēsturi. Piedāvātās metodes skolotāju grāmatās ir daudzveidīgas un ļauj skolotājam realizēt dažādu metožu pielietojumu mācību apgūvē.

2.3. Internetā pieejamo resursu analīze Latvijas vēstures apguves veicināšanā

21. gadsimta skolotājam jāseko līdzi jaunāko tehnoloģiju attīstībai. Mūsdienās mācību procesā jāprot iesaistīt modernās tehnoloģijas un ar to palīdzību veicināt skolēnu domāšanu un aktivizēt bērna uztveršanas spējas.

Vēlos piedāvāt savas variācijas, kā veiksmīgi strādāt ar šāda veida avota izziņas procesiem un kādas būtu varbūtējās metodes, strādājot ar interneta resursiem mācību stundās, kā arī to, kā šo procesu sasaistīt ar pedagoģiskajām metodēm, ko nosaka valsts izglītības standarta centrs. Piedāvātie varianti un metožu izvēle balstīsies uz pašpieredzi, kas uzkrāta kā pasaules un Latvijas vēstures skolotājam, strādājot trešo gadu ar 9. klases skolēniem ikdienā.

Kā viena no mācību metodēm, ko izmanto skolotājs, ir skolēnu intereses veicināšanas metodes, kas saistās ar virtuālo vidi un jaunākajām tehnoloģijām. Tās ir vēsturisko filmu vai to fragmentu skatīšanās stundu laikā.

Šīs filmas var uztvert kā vēstures liecības, kas iemūžinātas audiovideo attēlos un vēsta par notikumiem vēsturē, caur atmiņu stāstiem, notikumu fragmentiem vai īsām intervijām. No pieredzes var teikt, ka skolēniem šāda veida mācību apguves process šķiet ļoti pieņemams.

Filmas var izmantot kā fragmentus, pārvēršot tos kā nelielu papildinājumu ikdienas stundas darbā. Skolotāja uzdevums šādā situācijā ir veikt priekšdarbus un sagatavot atbilstošākos fragmentus par tēmu. Ar šiem fragmentiem var aktualizēt mācību tēmu, izmantojot stundas ievaddaļā vai nobeigumā kā papildinājumu mācību stundā uzkrātajām zināšanām. Mācību vai filmas ar izglītojošu raksturu ir noderīgas, jo iespējams pagātnes notikumus atdzīvināt mūsdienās. Šāda veida mācību apguves procesā var iesaistīt vizualizēšanas metodi, diskusiju metodi, pāru un grupas darbu metodi, kā arī radošo un strukturētu rakstu darbu metodi, liekot skolēnam analizēt un argumentēt vēstures notikumus, kas attēloti videomateriālā. Videomateriālus, kas atrodami interneta resursos, var izmantot kā papildus informācijas sniedzēju un izpratnes veicinātāju mācību pamattēmai.

Latvijas televīzija un kanāls TV3 ⁷¹ir radījuši vairāku filmu ciklus un oriģinālus videomateriālus, kuras var veiksmīgi pielietot Latvijas vēstures stundās. Šobrīd daudzas no tām atrodamas populārajā interneta vietnē jūtab (youtube).⁷² Lai izmantotu šos materiālus

⁷¹ Latvija. Ulmaņlaiki. Dokumentālo filmu cikls [videoieraksts] 1.-14.sērijas (14 x 40 min.), režisors Ēriks Niedra. Rīga : TV3, 2002 DVD (2008. gadā TV 3 dāvinājums Latvijas vidusskolām)

⁷² <https://www.youtube.com/> [Skatīts:07.12.2015.]

mācību stundu laikā, vienīgais, kas skolotājam ir nepieciešams, ir piekļuve interneta resursiem, interaktīvā tāfele vai projektor.

Šāda rakstura izglītojošus materiālus, kas veicina skolēna ieinteresētību, var uzdot pildīt kā mājas darbu pirms vai pēc paredzētās stundas.

Kā nākamā ļoti noderīgā interneta vietne, kur gūt izpratni un ieteikumus par stundas darbu un stundas plānošanu, ir vēstures skolotāju biedrība. Šajā interneta vietnē tiek piedāvāti mācību materiālus un vēsturisko liecību apkopojumus. Vēstures skolotāju biedrība savā mājaslapā ir ietvērusi metodiskos materiālus, uzdevumus, prezentācijas un vizuālo materiālu apkopojumu, kuru var izmantot ikviens vēstures skolotājs savā ikdienas darbā, mācot Latvijas vēsturi devītajā klasē.⁷³ Šajā interneta adresē atrodami ieteikumi veiksmīgai skolotāju darba organizācijai, kas labāk ļauj izprast galvenās vadlīnijas, pēc kā vadīties, izstrādājot Latvijas vēstures mācību stundas un kā pareizi interpretēt Latvijas vēsturi cauri laikam. Mājaslapā skolotāji var dalīties ar saviem metodiskajiem izstrādes materiāliem un smelties idejas aktīvu stundu veidošanai, kas galvenokārt veicinās un attīstīs skolēnu kritisko domāšanu un analizēšanas spējas.⁷⁴

Nākamā nozīmīgā interneta vietne skolotājiem ir Valsts izglītības satura centra mājaslapa. Valsts izglītības satura centrs savā interneta vietnē piedāvā dažāda veida vēstures vizuālos avotus, kā arī informāciju par pētījumiem vēsturē, ko veiksmīgi var realizēt devītās klases skolēna darbā un zināšanu apgūvē Latvijas vēstures stundās. Šajā vietnē ietverti attēli no Latvijas pirmsākumiem līdz pat 19. gadsimta beigām.

Metodiskais materiāls, kas atrodams interneta adresē, satur informāciju, kas apgūstama pamatskolas Latvijas vēstures mācību programmā no 6. klases līdz 9. klasei. Interneta resursos pieejami attēli, kartes un ieteikumi, kas paredzēti pamatskolas skolotājiem, skolēniem un citiem interesentiem. Tas sastāv no attēliem, kartogrāfiskā materiāla un ieteikumiem darbam ar attēliem. Kā vēsta šī resursa ievads, tad materiāla mērķis ir, izmantojot informāciju un komunikāciju tehnoloģijas, veidot vēstures mācīšanās procesu saistošāku un attīstīt mācību priekšmeta standartā noteiktās prasmes.⁷⁵ Jāpiebilst, ka šādi avotu veidi noder, radot vispārīgu priekšstatu par Latvijas vēstures notikumiem kā 6. klasē, tā 9. klasē.

Turpinot analizēt interneta resursus, jāpiemin Pāvels Jurs, kurš izveidojis interneta resursu apkopojumu uzskati vienuviet.⁷⁶ Lai arī interneta adreses autors šo mājaslapu vairāk

⁷³ <http://www.vsb.lv/macibu-materiali> [Skatīts:07.12.2015.]

⁷⁴ <http://www.vsb.lv/reforma2011> [Skatīts:07.12.2015.]

⁷⁵ http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/vesture_6_9/index.shtml [Skatīts:07.12.2015.]

⁷⁶ <http://www.pavelsjurs.lv/noderigas-saites/> [Skatīts:07.12.2015.]

paredzējis vidusskolas skolēniem, uzskatu, ka attiecīgā interneta adrese un informācija veiksmīgi izmantojama arī 9. klases skolēna mācību organizācijā Latvijas vēsturē.⁷⁷

Kā vēl vienu ievēriības cienīgu interneta adresu kopumu vēlos norādīt Latvijas muzeju mājaslapas.⁷⁸ Tās regulāri ziņo par gaidāmajām izstādēm un, ja skolotājs ir nolēmis savā darbā pielietot mācību metodi, kas tendēta uz ārpusklases nodarbībām, tad ekskursijas ir atbilstošākais veids, kā to īstenot.

Jau iepriekš runāts par to, ka mūsdienās skolēns vēlas savā mācību darbā iesaistīt virtuālo vidi. Pateicoties Latvijas Republikas Kultūras ministrijai, Latvijas okupācijas muzeja ziedotājiem un Eiropas savienības programmas „Eiropa pilsoņiem” 4. darbība „Aktīvi Eiropas piemiņas pasākumi” ir tapis virtuālais muzejs, kurā iespējams izzināt un iegūt informāciju par Latvijas vēstures notikumiem okupācijas laikā ar virtuālās vides palīdzību.⁷⁹

Kā vēl viens no veidiem, kā izmantot interneta resursus ikdienas stundu darbā, ir ievieojot attiecīgo informāciju no internetā pieejamiem materiāliem savā stundas darbā caur lekcijveida izklāstu. Pieejamos attēlus vai videomateriālus vēlams papildināt ar zināšanām no skolēnu mācību grāmatas vai internetā pieejamos resursus atlasīt pēc iespējas saistītākus ar darba burtniecībā prasītajām zināšanām. Tādā veidā skolēns īstenos paredzēto izglītības ministrijas standartu ar interaktīvu metožu palīdzību.

Mācību literatūra, kas izstrādāta pēdējo gadu laikā Latvijas vēsturē, ietver sevī daudzpusīgas metodes un attīsta skolēnu darbību caur patstāvīgu izziņas procesu. Skolotājam, kas vēlas izmantot jaunākās metodes, jāseko līdzi laikam un mācību apgūvē jāievieš arī interneta resursu piedāvātās iespējas, jo tās mūsdienu pusaudzīm liksies saistošas. Ar mūsdienu tehnoloģiju palīdzību, aktivizējot skolēnu uzmanību un piesaisti stundai, skolotājs paātrina skolēnu līdzdalību un ātrāku iesaisti aktīvā darbībā.

⁷⁷ <http://www.historia.lv/> [Skatīts:07.12.2015.]
<http://www.latvija20gadsimts.lv/apkopojums/par-projektu> [Skatīts:07.12.2015.]
<http://zudusilatvija.lv/> [Skatīts:07.12.2015.]
<http://doc.mod.gov.lv/brivibascinas/> [Skatīts:07.12.2015.]

⁷⁸ <http://okupacijasmuzejs.lv/> [Skatīts:07.12.2015.]
<http://www.karamuzejs.lv/> [Skatīts:07.12.2015.]

⁷⁹ <http://www.e-okupacijasmuzejs.lv/#!/lv/lang> [Skatīts:07.12.2015.]

3. Mācību metodes Latvijas vēstures apgūvē devītajā klasē

3.1. Teorētiskās atziņas par metodēm un to efektivitāti

Metodes, ar kuru palīdzību mācīt Latvijas vēsturi (un vēsturi kopumā) piedāvā gan Valsts izglītības satura centra standarts, gan mācību grāmatas.

Dzidra Albrehta savā grāmatā „Didaktika” runājot, par mācību metodēm apgalvo, ka: „Tikpat dinamiska un mainīga kā mācību satura izveides problēma ir arī mācību metožu nemitīgas pilnveides meklējumu problēma”. Autore savā grāmatā min, ka, runājot par metodēm, skolotāji dalās vairākās uzskatu grupās. Tās dalās uzskatos, ka metode ir darbā lietots paņēmieni kopums, ceļš, pa kuru tiek vadīts skolēns uz zināšanām un visbeidzot izziņas darbība, kuru veic skolēni, bet organizē skolotājs.⁸⁰

Dzidra Albrehta piedāvā metodes, kuras realizējot iespējams sasniegt uzstādītos mācību mērķus.⁸¹ Visas minētās metodes ir veiksmīgi īstenojamas arī Latvijas vēstures mācību apgūvē attiecīgajiem skolēniem, to spējām un zināšanu līmeņiem. Metožu pamatā ir līdzīgas veicamas darbības no skolotāju un skolēnu puses, kādas tiek piedāvātas Valsts izglītības satura centra pieņemtajā standartā. Mācību apgūvē ar metožu palīdzību tiek īstenots dialogs, darbs ar tekstu, pētnieciskā metode un mācību satura izklāsts.

Mūsdienās tiek uzskatīts, ja skolēns pats mācīsies, ar pašizziņas procesa palīdzību mācību tēma un informācija ilgāk saglabāsies skolēna atmiņā. Šajā jomā nozīmīgi ir pētījumi, ko veikuši divi ievērojami mācību grāmatu autori un pedagoģiskie zinātnieki Vilnis Purēns un Andris Tomašūns. Viņi veikuši pētījumus savu promocijas darbu ietvaros problēmmācībām un dialogiskās mācību metodes izmantošanu vēsturē. Pētījumi pierāda to, ka abas metodes ir efektīvas un tās var veiksmīgi pielietot mācību darbā. Ar šo metožu palīdzību tiek panākta labāka mācību satura apguve.

2006. gadā Vilnis Purēns apkopojis didaktiskos norādījumus, ar kuru palīdzību organizēt mācību procesu vēstures stundās. Grāmatā „Kā mācīt vēsturi” atrodami dažādi norādījumi un ieteikumi, kas atvieglos ikdienas darbu kā vēstures skolotājiem, tā arī metodiķiem. Grāmatas ietvaros tiek piedāvāti reāli piemēri ar metožu pielietojumu, lai vēstures apgūvi padarītu mūsdienīgāku un interesantāku skolēniem. Pie katra metodes ieteikuma, sniegti paskaidrojumi kā būtu jānorisinās stundas gaitai, kā arī tas, ar kādu līdzekļu palīdzību īstenot attiecīgo mācību apguves veidu. Vilnis Purēns sniedzis izsmeļošu skaidrojumu arī par

⁸⁰ Albrehta, D. Didaktika. R: RaKa. 2001. 68.lpp.

⁸¹ Turpat. 76-84.lpp.

sasniedzamajiem rezultātiem, norādot un skaidrojot katras darbības nozīmi mācību satura apgūvē.⁸²

Vēlos teikt, ka šī grāmata ir bagāta saturiski un spēj sniegt nepieciešamās novitātes metožu pielietojumā, organizējot un plānojot mācību satura apguvi.

Pēdējā laikā bieži tiek runāts par to, ka mācību procesam skolās jābūt daudzveidīgam ar dažādu metožu pielietojumu. Ja sākotnēji Latvijas neatkarības atgūšanas laikā metodes, ar kurām tika mācīta Latvijas vēsture, bija ļoti līdzīgas Padomju Savienības mācību metodēm,⁸³ tad pēdējo desmit gadu laikā skolotāji savā ikdienas darbā ievieš arvien vairāk jaunas efektīvas mācību metodes, kas ļauj skolēnam pašam organizēt savu mācību apguves procesu.

Mācību literatūra Latvijas vēsturē, kura tiek izdota, sākot no deviņdesmito gadu vidus, piedāvā un ietver sevī norādes un ieteikumus par metožu pielietojumu pie attiecīgās tēmas mācību grāmatā. Grāmatas, kas laistas klajā pēdējos desmit gados, sevī ietver dažādus ieteikumus un norādes, kas atvieglo skolotāja darbu ikdienā un palīdz vadīt aktīvāku stundas darbu.

Mācību grāmatu autori, sastādot mācību literatūru, ir pārdomājuši ne vien grāmatu saturu, bet arī iekļāvuši norādēs efektīvākās metodes, kas aktivizēs darbu stundā un dos iespēju skolēniem, mācoties pašiem, apgūt tēmas svarīgākos aspektus, tādā veidā attīstot savas prasmes kritiski izvērtēt lietas un attīstītās iemaņas pielietot citās sfērās.

Runājot par teorētiskajām atziņām no pētījumiem, kas veikti pēdējā laikā pedagogijas zinātnē, kuros pētīta vēstures mācīšana skolās, tad par noderīgām un efektīvām metodēm tiek uzskatītas tādas, kas tendētas uz skolēna pašizziņas ceļā gūtajām zināšanām.

Pēdējo piecu gadu laikā vērā ņemamu ieguldījumu ir devuši divi autori, kas savos promocijas darbos ir pētījuši metodes, kas ļauj skolēnam darboties individuāli un attīstīt savas analītiskās spriestspējas: Andris Tomašūns un Vilnis Purēns ir devuši jaunu pienesumu Latvijas vēstures mācīšanā skolās. Andris Tomašūns vēstures mācīšanā uzsver problēmmācības metodi, bet Vilnis Purēns savā darbā aplūko dialogiskās metodes efektivitāti Latvijas vēstures mācīšanā.

Abi autori apstiprina, ka šāda veida metodes skolēniem palīdz apgūt vēsturi efektīvāk, iegūstot dziļāku izpratni. Andris Tomašūns savā darbā kā vienu no problēmām min, ka skolēni, lai arī apgūst vēstures faktoloģisko pusi, dziļākas zināšanas un zināšanu pielietojumu

⁸² Purēns, V. *Kā mācīt vēsturi*. R: RaKa. 2006. 210.lpp.

⁸³ Tomašūns, A. *Personības un sabiedrības attīstības sakarību izziņāšana Latvijas vēstures problēmmācībās skolās*. R: LU.2013. 10-11.lpp.

nav guvuši. Līdz ar to skolēns zina tikai faktus, taču neprot tos pielietot, vēlamais rezultāts nav iegūts. Tātad mācību process nav bijis līdz galam efektīvs.⁸⁴

Kopš neatkarības atgūšanas daudz darīts, lai skolotāji veiksmīgi un aktīvi spētu organizēt savu darbu un līdz ar to arī skolēnu darbs kļūtu aktīvāks.

Deviņdesmito gadu sākumā skolotājs vēl joprojām tika uzskatīts par „vadoni”, kā to dēvē Andris Tomašūns, taču pēdējo desmit gadu laikā skolotājs vairāk tiek salīdzināts ar sadarbības partneri, kurš sniedz palīdzību mācību procesā un skaidro pašam skolēnam nesaprotamo.⁸⁵

Šāda ideja par skolotāju kā sarunu biedru un līdzvērtīgu partneri mācību stundās, radās jau deviņdesmitajos gados: „Skolās bija radīti priekšnosacījumi, lai vēstures mācīšanas process tiktu veidots uz skolotāju un skolēnu savstarpēju sadarbību. Skolotājiem bija jāmeklē metodes, kā ieinteresēt skolēnus mācīties” savā darbā raksta Andris Tomašūns.⁸⁶

2015. gadā Vilnis Purēns savu promocijas darbu velta tieši šādai mācību metodei un pēta, kā dialogiskā metode darbojas praksē. Vilnis Purēns raksta: „Veiksmīgs, uz dialogisko didaktisko pieeju balstīts vēstures mācību modelis var īstenoties tikai situācijā, kad ne tikai pastāv skolotāja un skolēna sadarbība, bet veidojas arī savstarpēja atvērtība un gatavība pilnveidoties”.⁸⁷

No pieredzes var teikt, ka šo savstarpējo atvērtību ir samērā grūti panākt, jo ir vajadzīgs laiks, lai skolēns iepazītu un uzticētos skolotājam. Šāda mācību metode ir veiksmīga, taču tai nepieciešams laiks, lai to realizētu.

Kā norāda Vilnis Purēns, daudzi no skolotājiem vēl joprojām uzskata, ka skolēns nespēj mācīties pietiekami efektīvi patstāvīgi un ir nepieciešama kontrole no skolotāju puses. Tikai daži no skolotājiem uzticas un ļauj uz skolēnu spējām.⁸⁸

Arī šī darba autore uzskata, ka mācību procesā nepieciešams pielietot jaunas metodes, kas skolēnus virzītu uz pašattīstību un veidotu dziļāku sapratni starp skolotāju un skolnieku. Skolēniem ir jāļauj izpaust savas spējas, taču nepieciešama arī nosacīta kontrole no skolotāju puses, lai skolēns mācītos pareizi un izvairītos pieļaut kļūdas.

Gan Viļņa Pūrēna, gan Andra Tomašūna piedāvātās un pētītās metodes var veiksmīgi pielietot vēstures stundās un saistīt praktiski ar jebkuru citu mācību metodi, jo pēc autores

⁸⁴ Tomašūns. A. *Personības un sabiedrības attīstības sakarību izziņāšana Latvijas vēstures problēmmācībās skolās*. R: LU.2013.9.lpp.

⁸⁵ Turpat. 48-49., 54. lpp.

⁸⁶ Tomašūns. A. *Personības un sabiedrības attīstības sakarību izziņāšana Latvijas vēstures problēmmācībās skolās*. R: LU.2013. 51.lpp.

⁸⁷ Purēns. V. *Pusaudžu izziņas intereses veidošanās dialogiskajā vēstures mācību procesā*. R: RPIVA. 2015.129.lpp.

⁸⁸ Turpat. 125.lpp.

domām gan problēmmācības, gan dialogiskā metode ir universālas un tās var pielietot vienmēr. Vienīgais nosacījums ir interpretēt un realizēt sev vajadzīgā virzienā.

Uzskatu, ka, ja skolotājs ir talantīgs, radošs un uz attīstību tendēta personība, tad iespējams gandrīz jebkuru mācību metodi padarīt tādu, lai klasē notiktu aktīva darbība un skolēns iesaistītos veicamajā darbā. Valsts izglītības centra standartā paredzētie un piedāvātie metožu veidi radošam skolotājam spēj palīdzēt ikdienas darbā. Arī tā saukto novecojušo metodi, kurā skolotājs stāsta un skolēni pieraksta ir iespējams pielietot stundās un padarīt pietiekami saistošu skolēniem. Par to jau runāts pirmajā nodaļā, kurā tiek apgalvots, ka, ja skolēna emocionālo pasauli piesaista pie stundas tēmas, tad arī šo mācību metodi var veiksmīgi īstenot mācību procesā. Veiksmīgāk metodi ir apvienot ar dialogu stundas beigās vai arī periodisku skolēnu un skolotāja dialogu veidošanu tēmas izklāsta laikā.

Gandrīz jebkuru metodi vai metožu kopumu ir iespējams saistīt ar dialogisko metodi, jo pašos pamatos saskarsme un attiecības veidojas savstarpējās sarunās. Ar veselīga dialoga palīdzību iespējams nodrošināt aktīvu un saistošu mācību procesu.

Vilnis Purēns savā darbā raksta: „Dialogiskā mācību procesā straujāk uzlabojas tie izzināšanas intereses par vēsturi rādītāji, kuri saistīti ar pusaudzņa vēlmi pašapliecināties. Lēnāk tie, kas saistīti ar abstraktās domāšanas attīstību”.⁸⁹ Tātad skolēns būs tendēts uz pašapliecināšanos un mēģinās sniegt atbildi, līdz ar to paātrinot mācību procesu un satura apguvi kopumā. Ar šīs metodes palīdzību skolēns tiek trenēts uz ātru un kvalitatīvu rezultātu. **Analizējot pārējās Valsts izglītības satura centra piedāvātās metodes, piemēram, grupu darbu un pāru darbu, skolotāja viens no galvenajiem uzdevumiem ir organizēt grupu un uzdevumu sadalījumu un uzraudzīt, lai grupu vai pāru darbs noritētu pietiekami aktīvi. Šīs abas metodes ļauj skolēniem darboties patstāvīgi un attīstīt savas kritiskās domāšanas spējas. Arī šo metodi veiksmīgi var saistīt ar dialogisko metodi, ja darba beigās skolēni pārrunā savu veikumu ar klasesbiedriem un skolotāju.**

⁸⁹ Purēns, V. *Pusaudzņa izzināšanas intereses veidošanās dialogiskajā vēstures mācību procesā*. R: RPIVA, 2015.123.lpp.

3.2. Mācību literatūras piedāvāto metožu apkopojums

Ar mācību literatūru skolēns un skolotājs strādā ikdienā, un tas ir galvenais avots, no kura skolēns smeļas informāciju.

Grāmatu autori ir pārdomāti sastādījuši mācību literatūru, un piedāvā uzdevumus pie katras tēmas. Uzvedinošie jautājumi un uzdevumi, ko paredzēts stundās veikt skolēniem, ļauj aktīvi iesaistīties tēmas apgūvē.

Šādas norādes un uzvedinoši jautājumi palīdz gan skolēnam, gan skolotājam. Skolotājs ar šo norāžu un ieteikumu palīdzību spēj vadīt stundu un skolēniem pašmācības ceļā izzināt vēstures procesus. Jautājumi, kas sastādīti un pievienoti katras tēmas ietvaros, ja skolēns uz tiem atrod atbildes, lasot pamatteksu, atļauj skolotājam veidot diskusijas klasē un tādēļ jārāda, ka viena no metodēm, ko piedāvā mācību grāmatas, ir dialogs kā mācību metode. Kā jau iepriekšējā apakšnodaļā (3.1.) minēts, šī metode ļauj attīstīties skolēna sacensības garam un izaicina skolēnu strādāt ātri un kvalitatīvi, tas tiek skaidrots arī ar apgalvojumu, ka šajā vecumposmā skolēnam galvenais ir pašapliecināšanās.

Kā nākamā metode, kas tiek piedāvāta mācību literatūrā, ir vizualizēšanas metode. Šo metodi piedāvā dažādi attēli un vēsturiskas fotogrāfijas. Ar to palīdzību iespējams strādāt klasē un mājās. Abi varianti var būt vienlīdz efektīvi. Analizējot attēlus, skolēns gūst iespēju pilnveidot savas analizēšanas spējas individuāli, strādājot klasē, skolēns uztver klasesbiedru domas un attieksmi par attēlu un veido savu izpratni ar savu vienaudžu palīdzību. Abos gadījumos svarīgi ir tas, lai arī skolotājs sniedz savu vērtējumu par redzamo un pārrunu ceļā pielieto jau bieži pieminēto mācību metodi - dialogu.

Glūži tādu pašu mācību apguves plānu var īstenot arī ar piedāvātajiem vēstures avotiem un rakstu fragmentiem, kurus piedāvā skolēnu grāmata.

Kas attiecas uz skolēniem paredzētajām darba burtnīcām un darba lapām, tad autori šeit piedāvā vēl plašāku metožu pielietojumu. Pēc pieredzes var teikt, ka darba burtnīcas tiek pildītas individuāli kā mājas uzdevumi vai, klasē strādājot individuālu darbu. Biežāk piedāvātie uzdevumi, kas iekļauti darba burtnīcās, sevī ietver un prasa uzdevumu izpildi caur darbu ar tekstu. Teksts, kas sniedz informāciju, parasti ir dots mācību grāmatā vai arī rakstīts turpat darba burtnīcā, bieži tas ir avots vai karte, kas skolēnam jānolasa paša spēkiem. Runājot par kartēm, kā nākamā metode, kura bieži sastopama darba burtnīcās, ir vizualizācijas metode. Ar tās palīdzību skolēns zināšanas un savu izziņas procesu īsteno caur attēlu vai karšu aprakstiem, norādot prasīto nepieciešamo informāciju.

Retāk sastopamās metodes, ko ieteikts pielietot, pildot uzdevumus no darba burtnīcām, ir intervēšana un lomu spēles, kas liek iejusties attiecīgās personas vai laika posma iedzīvotāja lomā. Šādus uzdevumus uzskatu par izklaidējošiem un manuprāt skolēniem vajadzētu būt aizraujoši tādus pildīt. Diemžēl, pieredze pierāda pretējo: skolēnu vairākums neizrāda vēlmi izpausties radoši, bet gan veikt un pildīt standarta prasības. Vēlos norādīt arī to, ka, lai veiktu šāda tipa uzdevumus, kuros no skolēna tiek prasīts iesaistīties un radoši izpausties, vispirms nepieciešamas pietiekamas zināšanas, kas ļautu skolēnam justies brīvi un pārliecināti, ka savā radošajā izpausmē viņš nekļūdīsies. Jāatceras, ka pusaudzi nemitīgi pavada šaubas par sevi, savām darbībām un to pareizību.

Runājot par intervēšanas mācību metodi, skolēns labprātīgi veic šādu darbību, jo pamatā šāda tipa uzdevums neprasa lielu piepūli un uzkrātas zināšanas par kādu tēmu. Ar šīs metodes palīdzību skolēns radoši gūst jaunas zināšanas un apkopo informāciju. Lai šāda tipa uzdevumu izpildītu, nepieciešama saskarsme un dialogs, un tādēļ jānorāda, ka šīs metodes pamatā slēpjas dialogiska pieeja, kas tendēta uz izziņas procesu un, kā jau iepriekš norādīts, šāda veida mācību metode ir viena no efektīvākajām.

Kā trešā sastāvdaļa, kas veido mācību literatūru, ir skolotāju grāmata. Tā sevī ietver visvairāk metodes un norādes, ar kuru palīdzību iespējams organizēt darbu stundās.

Skolotāju grāmatās doti uzdevumi un ieteikumi biežāk paredz skolēnu darbu ar grāmatas tekstu, vēstures avotiem, kā arī attēliem, kas skolēniem pieejami viņu mācību grāmatā. Gan skolēnu grāmata, gan darba burtnīca, gan skolotāju grāmata tikušas sastādītas kā trīs saistītas daļas. Skolotāju grāmatās periodiski atrodami ieteikumi aktīvākām stundām. Biežāk šie ieteikumi sevī ietver lomu spēles, diskusijas, intervijas, darbu ar tekstu, grupu un pāru darbus, kā arī vizualizācijas metodi. Skolotāju grāmatās piedāvātās metodes ir ļoti līdzīgas tām, kādas ir noteiktas Valsts izglītības satura centra sniegtajos ieteikumos par metožu pielietojumu vēstures stundās.

Kā veiksmīgu un radošu metodi, ko piedāvā skolotāju grāmatas, ir pētījuma metode, kas skolēniem ļauj sevi izpaust gan nopietnā pētnieciskā darbībā, gan pierādīt savas analizēšanas un kritiskās domāšanas spējas, gan arī pierādīt savas radošās spējas.

Kopumā vērtējot piedāvātās metodes, kuras iekļautas mācību literatūrā, šī darba autore uzskata, ka mācību literatūras piedāvātās metodes ir atbilstošas jaunākajiem pētījumiem par efektīvu mācību procesu skolās.

Ar piedāvāto metožu palīdzību un radošu, zinošu skolotāju ir vienkāršāk un interesantāk apgūt Latvijas vēsturi.

Gan teorētiskajā literatūrā, gan mācību literatūrā metodes, kas tiek piedāvātas, ir tendētas uz savstarpēju skolēnu un skolotāju sadarbību un paredz viņu aktīvu iesaisti mācību procesa apgūvē. Mācību literatūrā tiek popularizētas metodes, kas galvenokārt paredz skolēnu patstāvīgu mācīšanos un tēmas apguvi patstāvīgi bez skolotāja palīdzības.

4. Skolotāju pieredzes izpēte Latvijas vēstures mācīšanā

4.1. Pētījuma bāzes raksturojums

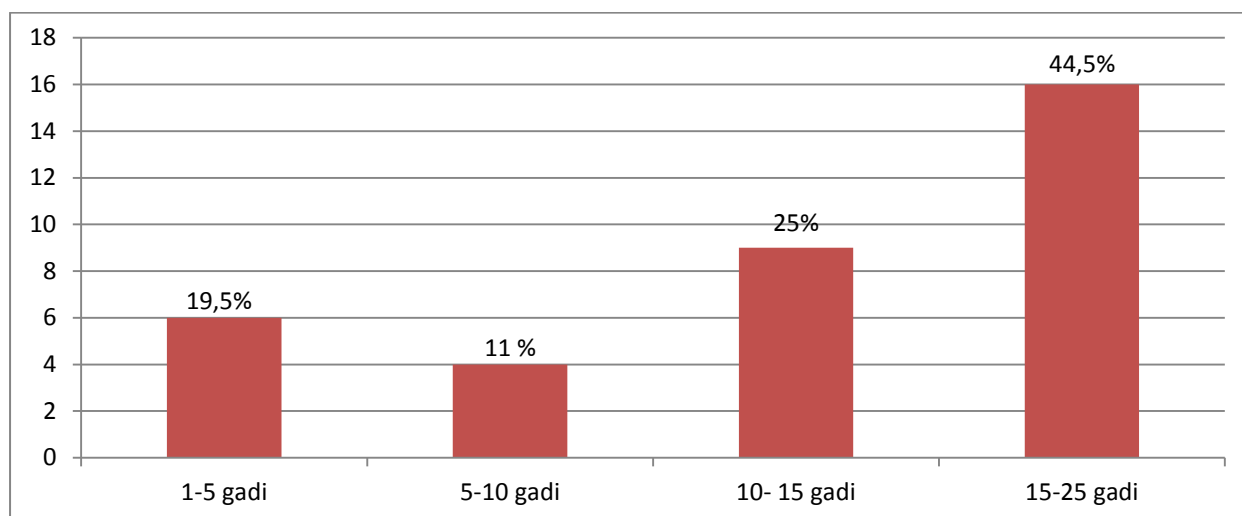
Darba ietvaros tika izveidota aptaujas anketa ar pieciem jautājumiem un vienu papildjautājumu, kas prasa dziļāku paskaidrojumu par sniegto atbildi uz 5. jautājumu. Anketa ir anonīma un paredzēta Latvijas vēstures mācību priekšmeta skolotājiem, lai izpētītu skolotāju pieredzi Latvijas vēstures mācīšanā 9. klasē. Anketā no respondentiem tika prasīts norādīt darba stāžu, izmantoto mācību literatūru un to, kā tā palīdz darbā ar skolēniem, norādīt, kuras no piedāvātajām metodēm mācību literatūrā un Valsts izglītības satura centra izstrādātajā standartā respondents izmanto visvairāk un kāds pēc respondenta domām ir šo metožu veiksmes faktors. Aptaujā piedalījās 36 skolotāji no Latvijas skolām. Pētījuma bāzei nebija izvēlēts konkrēts reģions vai pilsēta.

Caur respondentu atbildēm tika pētīta metodisko norādījumu realizācija praksē devītajā klasē, mācību līdzekļu pielietojums praksē un efektīvākās metodes mācību procesā skolotāju skatījumā.

Anketas pirmais jautājums paredz noskaidrot darba stāžu. Vairākumam respondentu ir no 10 līdz 25 gadu darba stāžs kā vēstures skolotājiem. Tas nozīmē par to, ka sniedzot atbildes, šie anketas dalībnieki ir kompetenti savā darba sfērā un aptaujā iegūtie rezultāti attēlo praksē pārbaudītu metožu efektivitāti. Anketas ietvaros šī grupa iedalās divās daļās, kas ietver sevī respondentus, kuriem ir no 10 līdz 15 gadiem un 15 līdz 25 gadiem darba stāžs. Šī grupa pētījumam sniedz kvalitatīvas atbildes, jo respondenti ir vairāku gadu laikā ieguvuši vērā ņemamu pieredzi. Šīs grupas respondenti daudzu gadu garumā ir uzkrājuši zināšanas par dažādu metožu pielietošanu un tās ir pārbaudījuši savā praksē. Uz anketas jautājumiem ir atbildējuši arī respondenti ar darba stāžu no 1 līdz 5 gadiem un no 5 līdz 10 gadiem. Šo respondentu atbildes raksturo jauno profesionāļu pieredzi, kas pētījumam dod ieskatu pēc kāda piemēra un metožu kopuma strādā jaunie skolotāji, kas savu profesionālo kompetenci vēl tikai veido.

Analizējot anketas dalībniekus skaitliski, 7 (19,5%) no 36 anketas respondentiem veido personas ar darba stāžu no 1 līdz 5 gadiem, 4 (11%) no 36 anketas respondentiem veido personas ar darba stāžu no 5 līdz 10 gadiem, 9 (25%) no 36 anketas respondentiem veido personas ar darba stāžu no 10 līdz 15 gadiem un visbeidzot 16 (44,5%) no 36 anketas respondentiem sastāda personas ar darba stāžu no 15 līdz 25 gadiem (1. attēls).

Iegūtie anketas dati tiks pētīti katrā vecumu grupā atsevišķi, lai noskaidrotu katras grupas galvenās tendences metožu izvēlē. Katras apakšnodaļas beigās rezultāti tiks apkopoti vienā kopējā pētījuma analīzē, lai noskaidrotu iegūtos rezultātus un atbilžu tendences kopumā.

Respondentu darba pieredzes

Aplūkojot respondentu darba pieredzi, ir iespējams noteikt arī doto atbilžu kvalitāti un noskaidrot, kā uzkrātā darba pieredze ietekmē sniegtās atbildes uz anketas jautājumiem pētot skolotāju pieredzi mācību metožu pielietojumā.

Otrais anketas jautājums ļauj noskaidrot, ar kādas izdevniecības mācību literatūru biežāk strādā vēstures skolotāji. Izzinot atbildes uz jautājumu, pētījumā tiek noskaidrots, ar kādu teorētisko bāzi skolotāji strādā ikdienā un kas nosaka literatūras izvēli. Svarīgi izzināt, lai uzzinātu, kura no izdevniecībām ieguvusi lielāku popularitāti skolās un skolotāju vidū.

Trešais jautājums ir par to, kā saturs, ko piedāvā mācību literatūra, atvieglo skolotāju darbu. No trīs piedāvātajiem atbilžu variantiem skolotājam jāizvēlas starp piedāvātajiem, gatavajiem jautājumiem, vēstures avotiem vai attēliem, kas pieejami mācību literatūrā pie katras tēmas. Atbildēs ir pieejamas trīs biežāk sastopamās metodes, tās ir: darbs ar tekstu, diskusijas un vizualizācijas metode. Pēc dotajām atbildēm ir iespējams noteikt, kuras no minētajām metodēm, ko piedāvā mācību literatūra skolotājs izmanto visbiežāk savā ikdienas darbā.

Atbildes uz ceturto jautājumu atklāj, ko no skolotāju grāmatā piedāvātajām metodēm izmanto skolotājs. Atšķirība starp trešo un ceturto anketas jautājumu ir tāda, ka trešajā jautājumā metodes un informācija ir pieejama arī skolēnam darba burtnīcās, uzdevumu krājumos un skolēnu mācību grāmatā, taču skolotāju grāmata ir paredzēta tikai skolotājam. Svarīgi bija noskaidrot, kuras no piedāvātajām metodēm skolotāji pielieto praksē un caur gūtajām atbildēm secināt, cik liela nozīme skolotāju darbā ir skolotāju grāmatai.

Piektais anketas jautājums ietver Valsts izglītības satura centra piedāvātās metodes un to, kuras no tām tiek izmantotas visbiežāk. Analizējot atbildes, ir iespējams noskaidrot, kuras no minētajām metodēm skolotāji izmanto savā darbā un kuras, lai arī atzītas par veiksmīgām un iekļautas gan mācību literatūrā, gan Valsts izglītības centra standartā, nav iemantojušas popularitāti Latvijas vēstures stundās skolotāju vidū.

Piektajam jautājumam paredzēts atsevišķs papildjautājums, kurā anketas respondentiem tiek prasīts pamatot savu izvēlēto metožu veiksmes faktoru.

Anketā tika piedāvāti jau gatavi atbilžu varianti (1., 2. jautājums) un atbildes, ar iespēju papildināt savas sniegtās atbildes (3., 4., 5. jautājums). Paskaidrojumi no respondentiem par sniegtajām atbildēm tika gaidīti un lūgti tādēļ, lai pētījums nebūtu ierobežots, un ļautu plašāk atklāt savu pieredzi.

4.2. Metodisko norādījumu realizācija praksē devītajā klasē

Lai atbildētu uz jautājumu, kā tiek realizēti metodiskie norādījumi praksē, tika apkopotas atbildes uz 4. un 5. anketas jautājumu. Pirmā respondentu grupa ir ar darba stāžu no 1 līdz 5 gadiem, otrā no 5 līdz 10 gadiem.

Analizējot pirmās grupas sniegtās atbildes, viennozīmīgi var secināt, ka šī respondentu daļa visbiežāk savā praksē izmanto metodi, kas paredz skolēniem strādāt ar tekstu. Nākamās divas populārākās metodes, ko šīs grupas respondenti praktizē, ir pāru, grupu darbs un pētnieciskā metode. Vismazāko popularitāti ieguvušas metodes, kas paredz skolēnam iesaistīties tikai verbālā saskarsmē vienam ar otru un ar skolotāju. Šādas metodes ir lomu spēles un dialogs klasē, kur pamatā netiek izziņātas dziļākas tēmas detaļas un rasts padziļinātāks priekšstats par mācību satura detaļām. Skaidrojot savu izvēli tieši šāda tipa metožu pielietojumā, šīs grupas respondenti norāda, ka izvēloties metodes, kas tendētas vairāk uz individuālu darbību un nevis uz pārrunu ceļā gūtiem secinājumiem un informācijas iegūvi, skolēns spēj pietiekami ātri un efektīvi darboties pats un attīstīt savas iemaņas teksta atlasīšanā. Individuāli strādājot ar tekstu, skolēns attīsta savu prasmi analizēt un spriest par svarīgāko. (2. attēls)

Var uzskatīt, ka šāds viedoklis nav aplams, taču pastāv varbūtība, ka šādā veidā skolēns ne vienmēr gūst pareizāko informāciju, turklāt kontaktēšanās ar klasesbiedriem, kas atrodas tuvāk skolēnam, vienmēr ietekmēs indivīda viedokli un darba gaitu. Pielietojot šādu metodi, skolotājam kā darba organizatoram jābūt pieejamam skolēniem, kas darba organizācijā nav guvuši un attīstījuši savas prasmes analizēt un veikt secinājumus patstāvīgi. Šādi skolēni, meklējot vieglāko ceļu savai darbībai klasē, rod atbalstu no blakussēdētāja. Lai novērstu rakstu darbu imitāciju skolēnu vidū, skolotājam jābūt atvērtam un pieejamam visiem klases skolēniem. Līdz ar to autore vēlas vērst uzmanību uz to, ka skolotāja pieejamība šāda mācību procesa organizācijā ir ļoti svarīga, jo skolotājs vienmēr var sniegt pareizās norādes uz veiksmīgu individuālo darbību, lai palīdzība nebūtu jāmeklē paslepus vienaudžu darbos. Ja tas tiek darīts, tad metode savu funkciju nespēj pildīt un tās pielietojums ir bezmērķīgs.

Analizējot otrās grupas atbilžu rezultātus un iegūtās atbildes uz 3. jautājumu, populārākā metode šajā grupā ir tāda pati kā pirmajai grupai. Arī šīs grupas respondenti vairāk atbalsta pārbaudītas mācību metodes pielietojumu, kas šajā gadījumā tiek uzskatīta par tādu, kurā skolēns patstāvīgi strādā ar tekstu. Otrās grupas respondenti savu izvēli pamato ar to, ka šāda mācību metode ir skolēniem vieglāk saprotama, piebilstot, ka šādas metodes pielietojumam izstrādāti skolotāju pašu sagatavoti uzdevumi un domu kartes, ar kurām strādājot, izmantojot

skolēnu mācību grāmatas tekstu, skolēns var izpildīt sagatavoto uzdevumu. Šīs grupas respondenti vēlas norādīt uz to, ka, pielietojot vienkāršu un skolēnam saprotamu un zināmu mācību metodi, ir iespējams gūt labu rezultātu un papildus pilnveidot prasmi strādāt individuāli meklējot nepieciešamās atbildes un individuāli rast risinājumu dažāda veida un sarežģītības pakāpes uzdevumiem. (3. attēls)

Atsaucoties jau uz iepriekš minēto šajā darbā, autore vēlas atgādināt, ka radošs un talantīgs skolotājs prātis izmantot arī vienkāršu metodi un padarīt to atbilstošu savām un savu skolēnu vajadzībām.

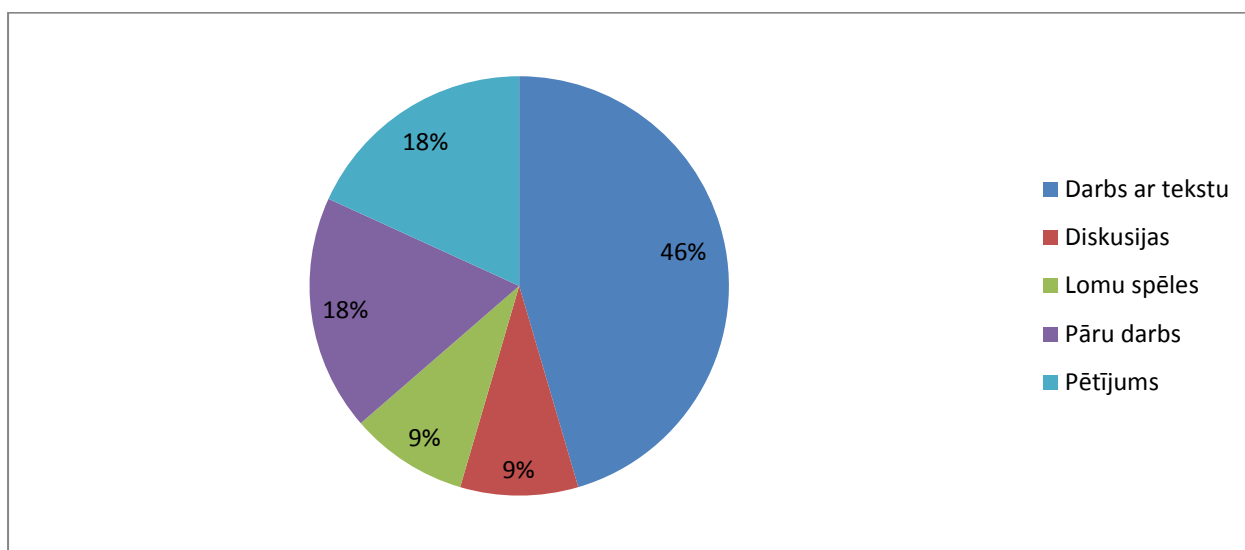
Kā nākamās biežāk izmantotās metodes, ko pielieto šīs grupas dalībnieki, ir metodes, kas skolēnam aicina iesaistīties diskusijās, gan savstarpēji grupās, gan visas klases ietvaros pielietojot diskusijas un grupu, pāru darbu metodi mācību apgūvē. Salīdzinot pirmās un otrās grupas izvēli par labu diskusijas metodei, jāsecina, ka viedokļi krasi atšķiras. Kā jau redzams, diagrammās (1. un 2. attēls) pirmās grupas respondenti, vairāk paļaujoties uz rakstiskiem un analītiskiem darbiem, diskusijas metodi ierindo savas izvēles trešajā vietā, pielīdzinot to lomu spēles metodei, taču otrās grupas respondenti diskusijas metodi izvēlas kā otru populārāko savā darbā. Izvēļu atšķirībā, iemeslu var meklēt tur, ka otrās grupas respondentiem uzkrājot lielāku pieredzi, ir radušās iemaņas veiksmīgāk organizēt mācību darbu pārrunu ceļā ar klasi, nekā tas ir pirmās grupas pārstāvjiem. Kā viens no iemesliem šāda veida izvēlē jauno skolotāju vidū ir jāmin disciplīnas jautājums. Jauno skolotāju iemaņas un autoritāte bieži nenasniedz tādu līmeni, kādu to var novērot personām, kas savu profesionalitāti un autoritāti klasē ir izveidojuši ilgākā laika posmā.

Kā mazāk populāras mācību metodes otrajā grupā ir pētījuma metode un lomu spēles metode.

Analizējot šīs grupas respondentu sniegtās atbildes, autore spriež, ka grupas respondenti pietiekami ir attīstījuši spēju strādāt ar metodi, kas liek skolēniem strādāt ar tekstu mācību grāmatā un tādēļ pārējām metodēm tiek veltīts mazāk laika un to realizācijai stundu darbā.

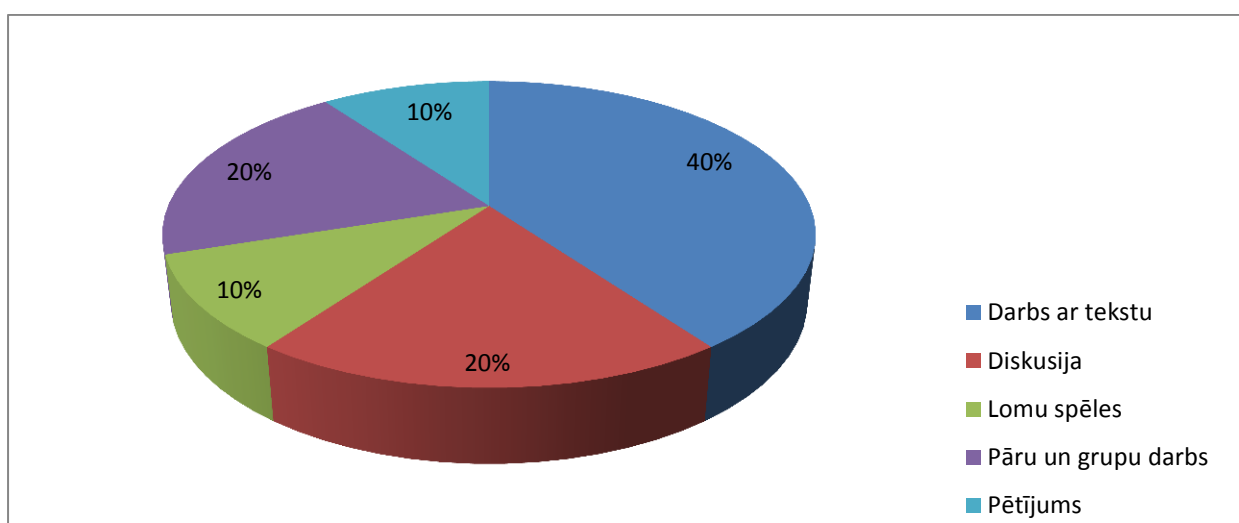
Gan pirmajai, gan otrajai grupai kopīgā iezīme metožu izmantošanā un realizācijā no skolotāju grāmatas ir tāda, ka abas grupas paļaujas uz pārbaudītām vērtībām ar mērķi skolēniem mācīties neatkarīgi individuāli vai grupā, bet meklēt nepieciešamo informāciju pašiem un tādā veidā attīstīt savas kritiskās domāšanas un analītiskās spējas.

2.attēls

Metožu pielietojums no skolotāju grāmatām pirmās grupas respondentu vidū.

3.attēls

Metožu pielietojums no skolotāju grāmatām otrās grupas respondentu vidū.

Turpinot pētījumu par veiksmīgu metožu pielietojumu praksē un analizējot pieredzi par atbilstošu metožu izvēli un to praktisko pielietojumu vēstures apgūvē, pētījuma anketa ietver jautājumu par metožu izvēli, ko piedāvā Valsts izglītības satura centrs.

Pieņemot, ka skolotāji, vadoties pēc pieredzes par veiksmīgākajām praktizētajām metodēm, tās arī visbiežāk pielieto savā darbā, jānorāda, ka mūsdienīgās tehnoloģijas iespējas mācību procesā ir guvušas pietiekami lielu popularitāti un atbalstu arī skolotāju vidū.

No pirmās grupas atbildēm var secināt, ka no plašā ieteikuma klāsta popularitāti guvušas metodes, kuru pamatā skolēns gūst zināšanas ar vizualizācijas palīdzību. Šajā konkrētajā gadījumā, šīs grupas ietvaros, vizualizācijas metode tiek īstenota caur mācību filmu pielietojumu.

Otrajā vietā pēc popularitātes ierindojas metodes, kas no skolēniem prasa strādāt grupā un attīstīt sadarbību vienam ar otru, kā arī strādāt individuāli ar tekstu. Šeit vērojamas nelielas pretrunas saistībā ar metožu izvēli, kas atrodamas skolotāju grāmatā. Ja apkopojot atbilžu variantus, kas iegūti analizējot pirmās grupas izvēlēto metožu pielietojumu no skolotāju grāmatas, grupa neizvēlas piedāvātos ieteikumus kā vienus no pirmajiem, ja tos paredz skolotāju grāmatas autori organizējot grupu vai pāra darbu, taču atbalsta šo metodi gadījumā, ja var grupu vai pāru darba uzdevuma nosacījumus veidot paši. Tas liek spriest, ka šī metode tiek atzīta par pietiekami veiksmīgu darbu organizācijā, aplūkojot to kopumā, taču ne kā iepriekš mācību literatūras autoru jau sagatavotie uzdevumi.

Aptaujas rezultāti parāda arī to, kas šīs grupas respondenti no skolēniem prasa apjomīgākus vai mazāk apjomīgus pētījumus rakstiski, tā attīstot jau iepriekš pieminēto prasmi strādāt individuāli, analizējot tekstu, atlasot vajadzīgo informāciju. Reti tiek pielietotas metodes, kas no skolēniem prasa ilgstošu izklāstu monologā, vairāk atbalstot savstarpēja dialoga veidošanos.

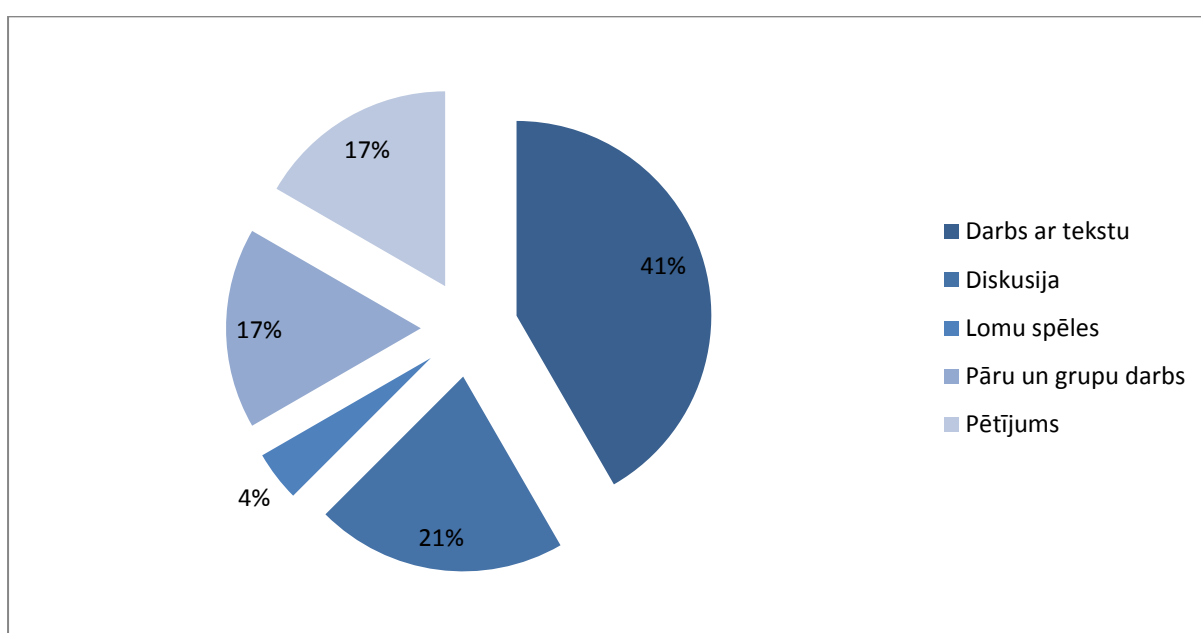
Metodes, kuras praktiski netiek izmantotas vēstures apgūvē 9. klasē, tiek norādītas spēles un lomu spēles. Varbūt jāpiekrīt, ka 9. klases skolēna vecumposms vairs neatbilst tam, lai skolēns labprātīgi iesaistītos mācību tēmas apgūvē ar spēļu palīdzību, taču lomu spēli kā metodi tēmas apgūvē 9. klasē ir iespējams veiksmīgi pielietot, periodiski radot saistošāku notikumu norisi.

Nākamās respondentu grupas, kuru atbildes darbā tiks analizētas, ir skolotāji, kuru darba stāžs ir no 10 līdz 15 gadiem un 15 līdz 25 gadiem. Šo respondentu atbildes pētījuma ietvaros skaidros pieredzējušu profesionāļu izvēlētas metodes, to veiksmīgu pielietojumu, īstenojot un organizējot mācību darbu 9. klasē.

Trešā respondentu grupa, kuru atbildes tiek analizētas, ir skolotāji ar darba stāžu no 10 līdz 15 gadiem. Šajā grupā izteikti iezīmējas viena metode, kuru savā mācību organizācijā izmanto visi šīs grupas respondenti un kura bieži izvēlēta skolotāju grāmatā uzdevumu ieteikumos. Šī metode ir darbs ar tekstu. Nākamā metode, kas bieži tiek izmantota stundu darba organizācijā ir dialoga metode. Šīs grupas respondentu sniegtās atbildes norāda uz to, ka, lai arī svarīgi ir attīstīt skolēna prasmi mācīties individuāli, nozīmīgi ir arī pārrunāt iegūto informāciju klases ietvaros un veikt kopējus secinājumus.

Kā nākamās divas metodes, kuras izmanto nedaudz mazāk par pusi no šīs grupas visiem respondentiem, ir pāru un grupu darbu metode un pētījuma metode. Abas metodes ir izteikti tendētas uz skolēnu individuālu darbību. Grupu un pāru darbu metodes pielietojumā skolēni atbalstu var meklēt pie grupas biedriem un veidot secinājumus kopīgi. Šādu viedokli pārstāv divi no trešās grupas respondentiem, kas norāda, ka strādājot grupā un pāros, skolēniem, veicot savstarpējas pārrunas, nostiprinās viņu izpratne un zināšanas. Respondenti norāda, ka svarīgākais viņu darbā ir tas, lai skolēns rastu izpratni par mācību tēmu un atzīst, ka ar šo metožu pielietojumu to ir iespējams panākt. (4. attēls)

4.attēls

Metožu pielietojums no skolotāju grāmatām trešās grupas respondentu vidū.

No ieteikumiem, ko sniedz Valsts izglītības satura centra standarts, līdzīgi kā darbā ar skolotāju grāmatām, lielāko popularitāti skolotāju darba organizācijā gūst metodes, kuru pamatā nepieciešama skolēna spēja mācīties un analizēt jauno informāciju patstāvīgi bez skolotājas aktīvas iesaistes informācijas sniegšanā klasē. Tas ir darbs ar tekstu, kas arī šeit ir sniegts kā biežāk izmantotā metode, mācību filmas, grupu, pāru un individuāli strukturēti rakstu darbi. Niecīgu atzinību šīs grupas respondentu vidū guvušas metodes, kurās skolēni iesaistās spēlēs un māca viens otru.

Ceturrtā respondentu grupa, kas sniegusi savas atbildes pētījumam metodisko norādījumu realizācijā devītajā klasē Latvijas vēstures stundās, ir respondenti, kuru darba stāžs sasniedz 15 līdz 25 gadus.

Populārākā metode skolotāju grāmatā, ko pielieto šīs grupas respondenti, ir darbs ar tekstu.

Darbā ar tekstu šī respondentu grupa sniedz paskaidrojumu, ka, pielietojot šo metodi, skolēni ne tikai pievēršas aktuālajam stundas tematam, bet arī spēj vieglāk iejusties attiecīgajā laika posmā. Cits šīs grupas respondents norāda, ka ar šīs metodes palīdzību iespējams aktualizēt stundas tēmu un veicināt skolēna kritisko domāšanu stundas laikā un ārpus tās.

Kā vēl vienu svarīgu aspektu metožu izvēlē, kurā tiek intensīvi strādāts ar tekstu, respondents norāda, ka tas palīdz skolēnam gatavoties valsts eksāmenam, jo analītisks darbs ar tekstu tiek prasīts, strādājot ar vēstures avotiem eksāmena otrajā daļā.

Nākamā biežāk izmantotā metode šīs grupas respondentu vidū ir pāru un grupu darbs. Pēc tam seko pētījuma un diskusijas metode.

Nevar nepieņemt vienam no sniegtajiem viedokļiem, kurā skaidrots, kādēļ diskusijas klasē ir nozīmīga sastāvdaļa mācību organizācijā. Respondents skaidro, ka diskusija klasē ir nepieciešama tādēļ, lai visi skolēni spētu gūt vienu pareizo notikumu izklāstu un tā nozīmību, jo individuālajā darbā ne visi skolēni izprot teksta būtību. Viņš papildina savu nostāju ar apgalvojumu, ka vēstures procesi ir jāskaidro, lai veicinātu izglītojamā izpratni par notikumiem. Cits no šīs grupas respondentiem norāda uz to, ka veidojot diskusijas klasē skolēni iemācās respektēt citu viedokli kā arī argumentēt savējo.

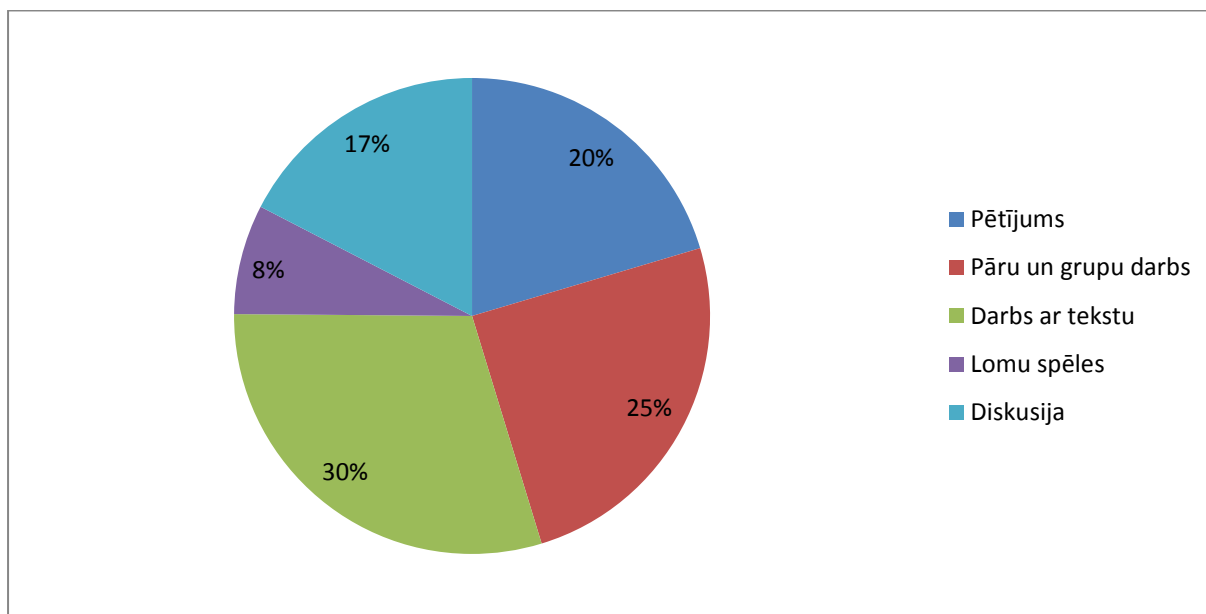
Kā vismazāk atbalstu guvusī metode šīs grupas ietvaros ir lomu spēles metode, kuru savā darbā izmanto tikai trīs personas no šīs grupas. Trīs no grupas respondentiem, sniedzot atbildes uz anketas jautājumiem par skolotāju grāmatu pielietojumu un izmantošanu mācību procesa plānošanā, norādīja, ka skolotāju grāmatu kā mācības literatūras papildinājumu vispār neizmanto ikdienas darbā.

Analizējot iegūtos rezultātus, kuros parādās respondentu metožu pielietojums, ko piedāvā Valsts izglītības satura centra standarts, lielāko popularitāti šīs grupas vidū iegūst darbs ar tekstu. Kā nākamā biežāk norādītā metode ir mācību filmas pielietojums skolēnu mācību procesā. Anketas rezultāti parāda, ka samēra bieži izmantotas metodes pēc respondentu atbildēm ir arī pētījums, grupu darbs, stāstījums un diskusija. Šajā respondentu grupā stāstījuma metode procentuāli gūst lielāku ievērību no respondentu puses nekā citās respondentu grupās. Mazāku atzinību šīs grupas locekļu vidū guvušas tādas metodes kā strukturēti rakstu darbi un darbs pāros. Ļoti niecīga loma šīs grupas metožu izvēlē ir intervijai, spēlēm un lomu spēlēm.

Salīdzinot pirmās grupas respondentu sniegtās atbildes ar ceturtais grupas atbildēm, iezīmējās neliela atšķirība metodoloģiskajā izvēlē. Ja pirmās grupas pārstāvji sava darba organizācijā

labprāt pielieto strukturētu darba izstrādi, tad pieredzes bagātāko dalībnieku vidū šī metode nav pati populārākā un, lai arī atšķirība nav liela, tā tomēr pastāv

5.attēls

Metožu pielietojums no skolotāju grāmatām ceturtās grupas respondentu vidū.

No grupas respondentu sniegtajām atbildēm autore secina, ka arī šajā grupā līdzīgi kā iepriekšējās, skolotājs vairāk orientējas uz skolēnu patstāvīgu izziņas procesu vēstures apguvē un savu ieguldījumu sniedz, tad kad nepieciešams konkretizēt gūtās informācijas pareizību, apspriežot un analizējot skolēnu veikumu ar diskusijas palīdzību klasē.

Apkopojot visu respondentu sniegtās atbildes uz jautājumu, kuri metožu ieteikumi, ko piedāvā skolotāju grāmatas, tiek izmantotas skolotāju mācību organizācijā, respondentu atbildes parāda, ka vismazāk respondentu vidū tiek izmantota lomu spēles metode. Tikai 6 no 36 respondentiem atbildējuši, ka, organizējot mācību satura apguvi, izmanto šo metodi. Procentuāli skaitliski šo metodi izmanto 16,7 % no visiem respondentiem, kas atbildējuši uz anketas jautājumiem. Šo metodi mācību procesa organizācijā vidēji izvēlējas viens respondents katrā respondentu grupā.

Otra mazāk populārā metode respondentu vidū, kuru piedāvā skolotāju grāmata, ir pētnieciskā metode, kuru izmanto 38,9% no visa respondentu skaita un kuru savā darbā izmanto 14 respondenti. Biežāk izmantota šī metode ir tieši to respondentu vidū, kuriem ir uzkrāta lielāka darba pieredze.

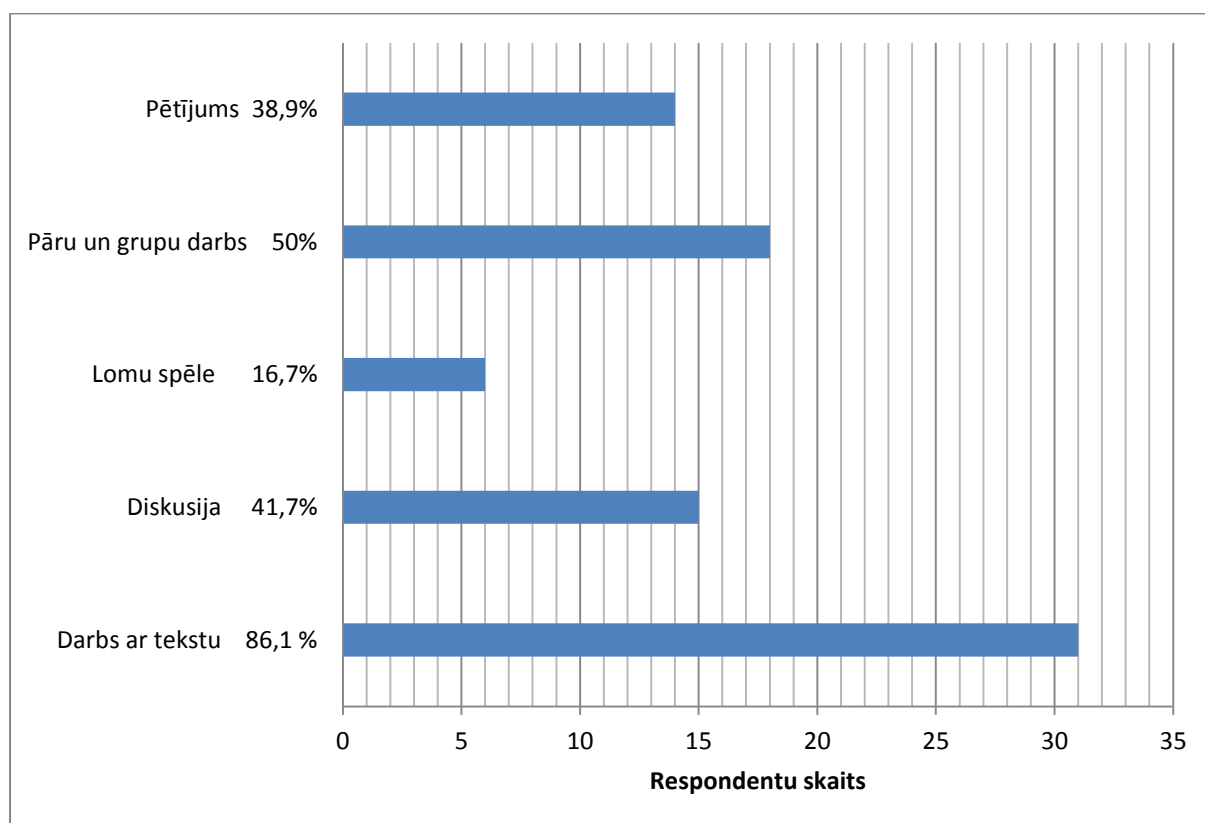
Anketas rezultāti uzrāda, ka diskusijas metodi, kura sastāda 41,7% ,izmanto 15 no kopējā respondentu skaita. Respondentu atbildes liecina, ka skolotāju vidū šī metode

izpelnījusies pietiekami lielu atbalstu. Skatot šīs metodes izmantošanu skolotāju grāmatas piedāvātajā kontekstā, rezultāti liecina, ka mazāk par pusi no respondentiem savā ikdienas darbā izmanto šo metodi, lai nostiprinātu skolēnu zināšanas. Kā jau iepriekš darbā pēc anketas rezultātiem secināts, mācību apguve ar dialoga palīdzību tiek uzskatīta par pietiekami svarīgu, diemžēl jāsecina, ka šī metode lielāku atbalstu gūst vairāk pieredzes bagāto respondentu vidū un mazāk jauno skolotāju mācību darbā.

Procentuāli puse no respondentiem, tieši 50%, savā darba organizācijā izmanto ieteikumus no skolotāju grāmatas, kurās ir nepieciešams pielietot pāru un grupu darbu. Populārākā metode, kas tiek izmantota no metodiskajiem ieteikumiem skolotāju grāmatās, ir darbs ar tekstu. Gan šajā metodē, gan pāru un grupu darbā skolēnam mācību tēmas jāapgūst pašmācības ceļā, analizējot un izvērtējot tekstā noderīgo sev nepieciešamo informāciju.

Visām respondentu grupām kā pirmā un galvenā metode, ar kuras palīdzību veiksmīgi organizēt skolnieku darbu Latvijas vēstures apgūvē, ir darbs ar tekstu, taču vismazāk no piedāvātajām metodēm tiek izmantota lomu spēle.

6.attēls

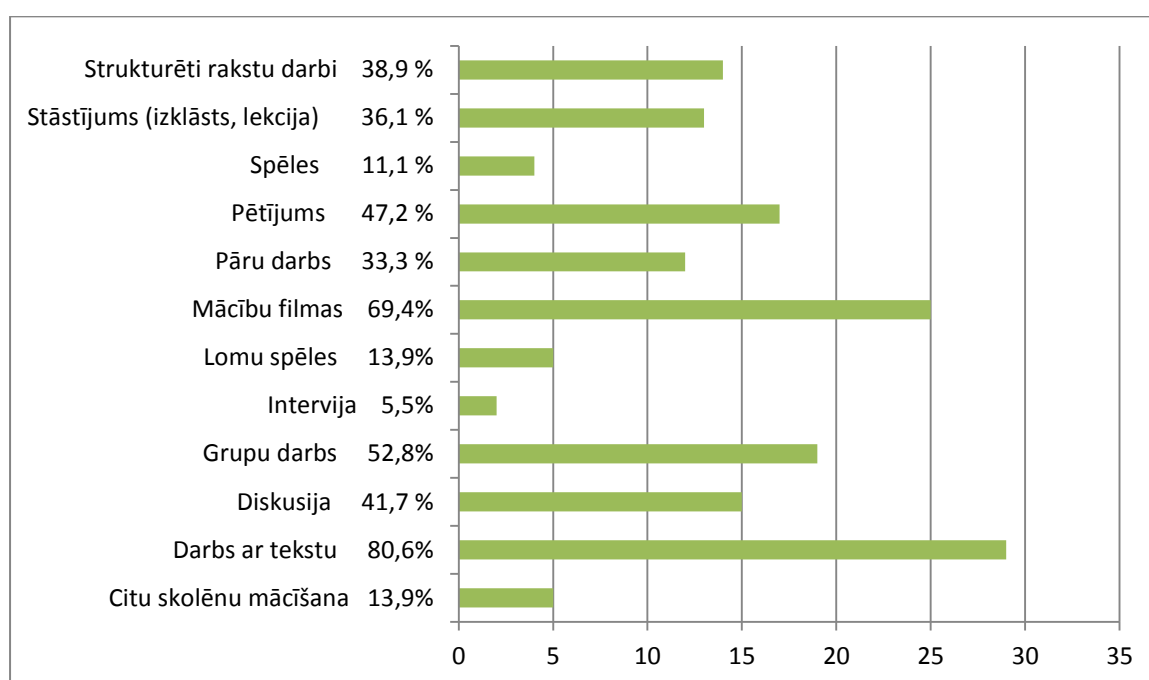

Mācību līdzekļu metodisko norādījumu realizāciju praksē.

Aplūkojot metodiskos ieteikumu, kuri minēti Valsts izglītības satura centra izstrādātajā standartā, līdzīgi kā tas jau atspoguļojas metožu izvēlē, strādājot ar skolotāju grāmatu, biežāk izmantotā metode respondentu vidū ir darbs ar tekstu.

No visiem dalībniekiem, kas piedalījušies anketēšanā, 80,6% no respondentiem izmanto metodi, kurā skolēns individuāli vai grupā strādā ar tekstu. Grupas un pāru darbu regulāri izmanto aptuveni puse no aptaujātajiem respondentiem. Otrā populārākā metode, kas tiek izmantota mācību procesā, ir mācību filmas, kuras izmanto 69,4% no visiem respondentiem. Tas pierāda, ka arvien vairāk mācību procesa organizācijā tiek pielietotas modernās tehnoloģijas.

7.attēls

Valsts izglītības satura centra metodisko norādījumu pielietojums praksē.

Metodes, ko bieži izmanto vairāk nekā puse no respondentiem, ir tādas, kas skolēnos attīstīta prasmes strādāt un mācīties patstāvīgi. Valsts izglītības standartā skolotājiem tiek piedāvātas šādas metodes: strukturētu rakstu darbu un pētījuma metode, kuras izmanto nedaudz vairāk par pusi no aptaujātajiem respondentiem.

Vismazāk izmantotās metodes respondentu darbā ir citu skolēnu mācīšana, intervija, spēles un lomu spēles.

Analizējot gan skolotāju grāmatā piedāvāto metožu izvēli, gan metodiskos ieteikumus, ko piedāvā Valsts izglītības satura centra izstrādātais standarts, biežāk izmantotā metode skolotāju praksē ir darbs ar tekstu un uzdevumi, kas no skolēniem prasa

individuālu vai grupas darbu, kurā nepieciešams izstrādāt un pašrocīgi analizēt vai apkopot dotos teksta faktus un notikumus, dažkārt tos papildinot ar diskusiju klasē vai skolēnu grupas ietvaros. Populāras kļuvušas dokumentālās un mācību filmas, kas bieži tiek identificētas ar audio vizualizācijas avotiem un tādēļ klasificējamās kā vizualizācijas metodes pielietojums mācību apgūvē. Vismazāk izmantotās metodes, kā liecina anketas rezultāti, ir spēles, lomu spēles un metodes, kuru pamatā no skolēna tiek prasīta virspusēja informācijas apguve, rūpīgāk neiedziļinoties notikumos un to būtībā.

4.3. Mācību līdzekļu pielietojums praksē

Mācību literatūras autori, veidojot mācību līdzekļus, pie katras tēmas pievieno ieteikumus, vēstures avotus, jautājumus aktīvākai stundai un norādes, kā organizēt stundas darbu. Katra skolotāja paša ziņā ir tas, kā šos ieteikumus izmantot un vai vispār ņemt vērā.

Anketēšanas procesa laikā respondenti sniedza atbildes par to, kā un cik bieži šie norādījumi ir noderīgi viņu praksē un to, cik no ieteikumiem ir noderīgi mācību organizācijā 9. klasēs Latvijas vēstures stundās. Respondenti, norādīja, kuri no piedāvātajiem ieteikumiem noder viņu ikdienas darba organizācijā.

97% no visiem respondentiem ikdienā strādā ar mācību literatūru, ko izdevusi izdevniecība *Zvaigzne ABC*, 19 % ar mācību literatūru, ko laidusi klajā izdevniecība *RaKa*. Neliela daļa no respondentiem strādā paralēli ar abu izdevniecību mācību literatūru.

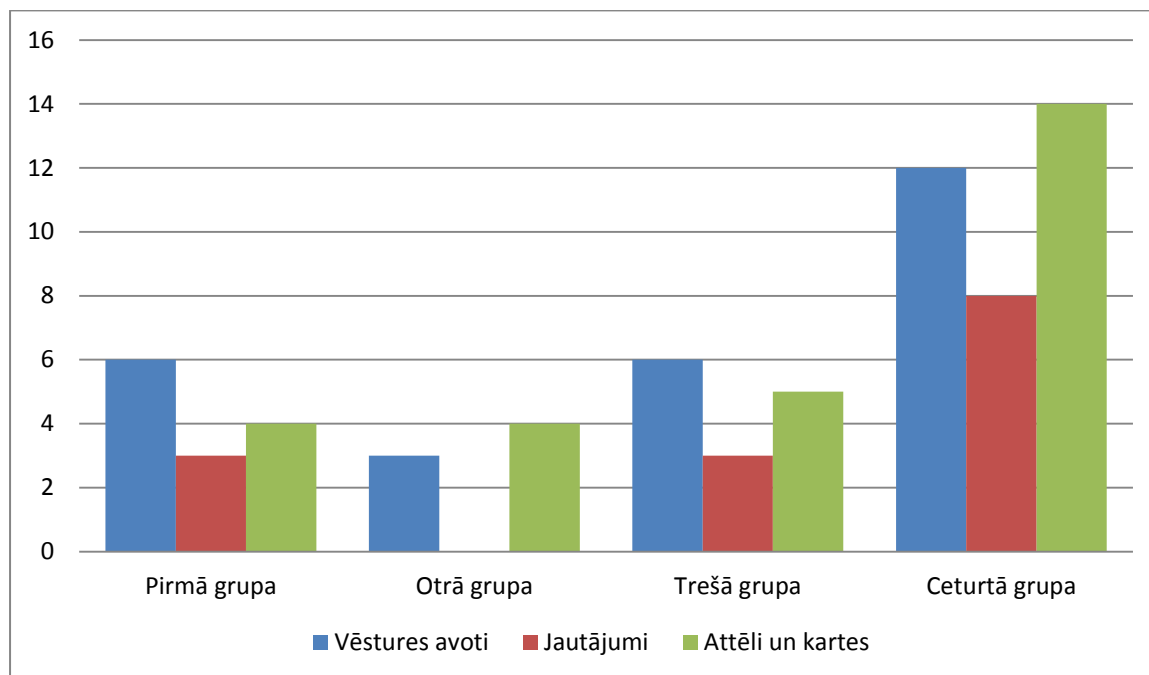
Literatūras izvēlē liela nozīme ir skolai, kādas izdevniecības literatūru tā atzīs par atbilstošu, ar tādu arī visbiežāk skolotājs strādās.

Autore vēlas norādīt, ka abas izdevniecības ir devušas nozīmīgu ieguldījumu Latvijas vēstures mācību literatūras izstrādē un grūti salīdzināt, kuras no tām ir veiksmīgāk izstrādātas vai kuras no tām skolēniem sniedz labāku izklāstu tēmas apguvē.

Pēc anketas iegūtajiem rezultātiem, tiek iegūta informācija, ka daļa no skolotājām paralēli strādā ar abu izdevniecību mācību literatūru. Šī tendence novērojama arī pieredzes bagātāko respondentu vidū.

Šāda veida mācību literatūras pielietošana mācību apguvē praksē ļauj skolotājam paņemt sev nepieciešamos un atbilstošākos ieteikumus un pielietot tos savā praksē. Kā jau pētījuma teorētiskajā daļā norādīts, pārsvarā ieteiktās metodes un pieejas mācību literatūrā šīm divām izdevniecībām ir līdzīgas, taču praksē realizēt veiksmīgāku mācību apguvi var, ja tiek lietoti abu izdevniecību mācību līdzekļi. Praksē tas izpaustos, ka pārsvarā skolotājs strādā ar vienas izdevniecības mācību literatūru, taču periodiski izmanto arī ieteikumus un materiālus no otras. Šāda veida mācību apguve var veicināt pozitīvas pārmaiņas skolēnu un skolotāju ikdienā.

Analizējot skolotāju pieredzi, jāatceras, ka katrs respondents ir personība un tas var ietekmēt sniegtās respondentu atbildes pētījuma ietvaros.

Mācību līdzekļu pielietojums

Raksturojot respondentus, kuru darba pieredze sniedzas no 1 līdz 5 gadiem, galvenā iezīme un respondentu sniegtās atbildes norāda uz to, ka noderīgākais pieejamais resurss, ko iespējams iegūt no mācību līdzekļiem, kas paredzēti 9. klases Latvijas vēstures apgūvē, ir tajā iekļautie vēstures avoti pie atbilstošajām mācību tēmām. Šo ieteikumu biežāka izvēle saskan ar iepriekšējās apakšnodaļas dominējošo uzskatu par metožu efektivitāti un izvēli, kuru izmanto skolotāji darbā par metožu ieteikumiem no skolotāju grāmatām. Analizējot iegūtos rezultātus, arī šeit kā efektīvākā, pielietojamā metode, kas pieejama mācību literatūrā, ko veiksmīgi īstenot mācību apgūvē, ir darbs ar tekstu.

Aplūkojot mācību līdzekļu piedāvātos papildmateriālus pie grāmatas galvenās informācijas, vēstures avoti ir tie, kas skolēnam sniegs dziļāku izpratni par notikumu izklāstu, palīdzot skolotājam aktivizēt stundas tēmu skolēnu apziņā. Uz to norāda atsevišķu respondentu piebildes pie anketās sniegtajām atbildēm.

Otrā respondentu grupa, kuras darba pieredze sniedzas no 5 līdz 10 gadiem, vēstures avotus vērtē kā vajadzīgu sastāvdaļu mācību procesā, taču šī grupa vairāk par labu sliecas savā darbā izmantot mācību līdzekļos pieejamos vizuālos avotus. Zīmīgi, ka šīs grupas respondenti nevienā no anketām nav norādījuši to, ka savā darbā pielieto mācību grāmatu autoru piedāvātos jautājumus pie katras tēmas. Kā jau teorētiskajā, analizējot mācību līdzekļus norādīts, no pieredzes spriežot, ka šo jautājumu pielietojums ir efektīvs un ļauj skolēnam

meklēt atbildes un izzināt jauno informāciju pašmācības ceļā, taču paliek katra profesijas pārstāvja paša ziņā, vai tos izmantot savā darbā. Nav īsti izprotams, kādēļ šīs grupas respondenti praktiski neizmanto šo darba organizācijas palīg līdzekli, taču autore vēlas izteikt varbūtību par to, ka skolotājs veido pats savus jautājumus, ar kuru palīdzību, atkarībā no situācijas, paredz rakstisku darbu ar grāmatas tekstu, šādā veidā pielietojot dialogisko pieeju, vai veidojot rakstiskus pārspriedumus, atbildot uz izveidotajiem jautājumiem klasē. Analizējot pārējo respondentu atbilžu variantus, šis ieteikums neizpelnās lielu popularitāti respondentu vidū. Atgriežoties pie ieteikumu realizācijas praksē, ceturtnās grupas respondenti, kas ir guvuši vislielāko pieredzi, strādājot ar dažāda veida mācību līdzekļiem, savā vērtējumā par vēstures avotu pielietojumu praktiski ir vienisprātis ar otrās grupas respondentiem.

Līdzīgi kā otrā grupa, arī šie respondenti vairāk atbalsta vizuālo materiālu piedāvāto klāstu un iespējas, kādas ir norādītas mācību līdzekļos vēstures avotu sniegtās iespējas, atstājot to kā savu otro, biežāk izvēlēto atbildi anketas ietvaros.

Analizējot iegūtos rezultātus kopumā, rezultāti parāda to, ka, izvēloties starp norādījumiem, ar kuru palīdzību iespējams stundās pielietot vizualizācijas un darba ar tekstu metodi, respondenti par labu nosliecas vizualizācijas metodei un darbs ar tekstu tiek īstenots nevis ar uzstādītu gatavu jautājumu palīdzību, bet pētot tēmas nianšes, ar mērķi veidot izpratni skolēnos par tēmas atsevišķiem detalizētiem notikumiem.

Apkopojot visu grupu respondentu atbildes, kā divas vadošās ar lielu procentuālu pārsvaru izceļas vēstures avotu un vizuālo avotu pielietošanas iespējas, katra no šīm metodēm iegūst 75 % atbalstu visu aptaujāto skolotāju vidū.

Pētot iegūtās atbildes, kas sliecas par labu gatavo jautājumu izvēlei, kas sagatavoti katras tēmas beigās, tiem ir sekundārs raksturs un vajadzība mācību satura apgūvē vai tēmas aktualizācijai mācību organizācijā. Procentuāli šo ieteikto norādījumu neizmanto pat puse no visiem pētījuma respondentiem un tie iegūst tikai 38,8 % atbalsta visu respondentu skaita.

Analizējot un apkopojot iegūtos anketas rezultātus, nedrīkst aizmirst svarīgu nosacījumu. Visas pieejamās metodes un norādes par kāda uzdevuma veikšanu, kas pieejams tādā mācību literatūrā kā skolēnu un skolotāju grāmatas, ir paredzēti kā ieteikumi skolotāju darba atvieglošanai.

Sniegtie ieteikumi ir radīti kā palīg līdzeklis aktīvas stundas organizācijai un tiem nav obligāts raksturs. Atspoguļojot pētījumā iegūtos rezultātus, darbā aplūkots, kuri no viesiem piedāvātajiem palīg līdzekļiem un ieteikumiem, kas pieejami dažādajā mācību literatūrā, ir izpelnījušies ievērību un tiek reāli lietoti praksē.

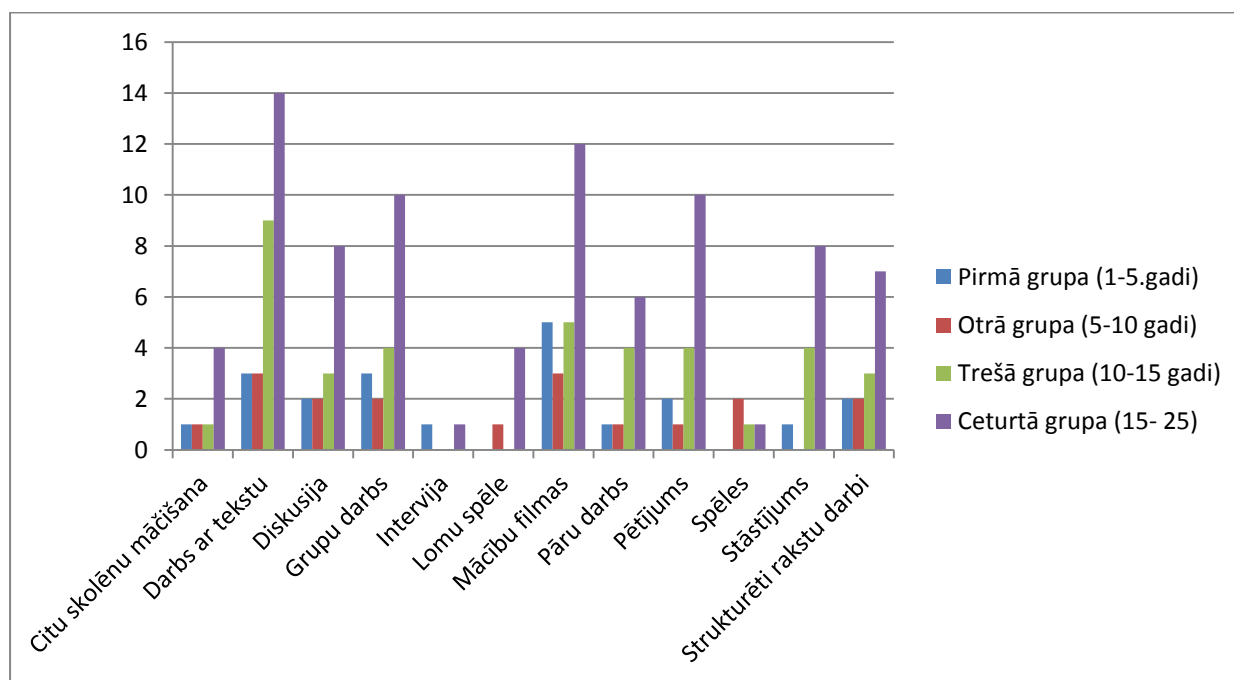
Lai arī ieteikumu izmantošana nav obligāta, anketēšanas rezultāti parāda, ka lielākā daļa no respondentiem izmanto sniegtos ieteikumus un realizē tos praksē, tēmas aktualizācijai, lai organizētu skolēnu aktīvu iesaisti stundas darbā. Sniegtie vizuālie un rakstiskie avoti palīdz izprast tēmu un iepazīt tēmas nianšes. Šāda veida ieteikumi ātri un vienkārši atvieglo skolotāju darbu un neprasa papildus resursus un līdzekļus, lai skolēnos rastu pietiekamu izpratni par stundas tēmas saturu.

4.4. Efektīvākās metodes mācību procesā skolotāju skatījumā

Lai būtu iespējams loģiski izklāstīt iegūtos pētījuma rezultātus, kas nosaka izvēlēto metožu efektivitāti, vēlreiz nākas aplūkot rezultātus par anketā populārākajām un biežāk izmantotajām metodēm, ko skolotāji izvēlas izmantojot savā darbā un kuras tiek uzskaitītas Valsts izglītības satura centra izstrādātajā pamatskolas programmas standartā. Pētījuma ietvaros respondentiem tika piedāvāti četri atbilžu varianti, kā pamatot viņuprāt efektīvāko metožu veiksmes faktorus.

Kā veiksmes faktors pirmās grupas izvēlētajām metodēm norādīts, ka skolēniem galvenokārt veidojas dziļāka izpratne par mācību tēmu. Ar vienlīdzīgu atbilžu skaitu tiek vērtēti pārējie piedāvātie varianti par iesaisti, interesi un kritisko domāšanu, kas aktivizējas skolēnu vidū, mācoties ar attiecīgo metožu palīdzību.

9.attēls

Valsts izglītības satura centra piedāvāto metožu pielietojums.

Otrās grupas respondenti vērtējot piedāvāto metožu efektivitāti, par veiksmīgākajām, atzinuši metodi, kurā tiek strādāts ar tekstu un vizualizācijas metodes pielietojumu ikdienas mācību apgūvē. Līdzīgi kā pirmajā grupā, arī otrās grupas dalībnieku vidū samērā populāra ir mācību filmu izmantošana Latvijas vēstures apgūvē 9. klasē. Otrās grupas atbildēs, gan sniedzot

atbildi uz 4. jautājumu, kurā tiek prasītas biežāk izmantotās metodes no mācību literatūras, konkrēti no skolotāju grāmatas, gan 5. jautājumā kā biežāk izmantotā un efektīvākā metode tiek minēta metode - skolēnu prasa darbs ar tekstu.

Šīs grupas respondentu atbildes uz jautājumu pierāda to, ka populāras ir metodes, kurās no skolēniem tiek prasīts veikt vairāk individuālus vai grupu darbus, kas pildāmi rakstiski. Pēc iegūtajiem anketas rezultātiem: šīs grupas pārstāvji neatbalsta mācību metodes, kas tendētas uz dialogisku pieeju mācību procesā, bet vairāk koncentrējas un īsteno problēmmācības metodi caur rakstiskiem strukturētiem vai analītiskiem rakstu darbiem. (7. attēls) Kā neizmantojamas mācību metodes šīs grupas ietvaros ir norādītas intervijas metode un skolotāja stāstījums vai izklāsts par mācību tēmas saturu.

Analizējot šo abu grupu sniegtās atbildes, jāsecina, ka pielietotās mācību metodes ir tendētas uz skolēnu pašizziņu un efektīvāka mācību apguve notiek tad, ja skolēns mācās individuāli, veidojot rakstiskus pārspriedumus par vēstures notikumiem.

Otrās grupas respondenti par savu izvēlēto metožu veiksmes faktoru uzskata to, ka, pielietojot šādas metodes, galvenokārt tiek veicināta un sekmēta skolēnu kritiskā domāšana. Kā līdzvērtīgi faktori tiek minēti pārējie anketas piedāvātie kritēriji. Viens no šīs grupas dalībniekiem norāda, ka šāda veida metožu pielietojums noder prasmju attīstībai, kuras skolēnam varētu noderēt ikdienas situācijā. Šīs prasmes, kā norāda respondents, ir mērķu izvirzīšana un sava darba plānošana, kā arī tiek attīstīta prasme meklēt radošu, netradicionālu pieeju uzdevumu risināšanā.

Arī trešās un ceturtās grupas pārstāvji sliecas par labu metodei, kura prasa skolēnu individuālu darbu un mazāku pedagoga iesaisti vēstures apguves procesā. Trešās grupas pārstāvji kā populārāko un atbilstošāko ikdienas darbam izvēlas darbu ar tekstu. Grupas ietvaros kā bieži izmantojamas tiek norādītas pētījuma un grupu darbu metode.

Šajās trīs metodēs skolēna darbs un tā organizācija ir atkarīga tikai no skolēna paša individuālajām spējām un to pakāpenisku attīstību darba procesā. Kā galvenais metožu veiksmes faktors grupas ietvaros tiek izvirzīts apgalvojums no piedāvātajiem anketas atbilžu variantiem, ka šīs metodes ļauj skolēnam attīstīt kritisko domāšanu un veicina tās pielietošanu gan mācību stundu ietvaros, gan attīsta skolēna prasmi pieiet sadzīviskām lietām ar neordināru pieeju.

Kā nākamie norādītie veiksmīgas realizācijas iemesli, kādēļ tieši metodes, kas saistītas ar skolēnu individuālu vai grupu darbu ir efektīvākās, ir tādi, ka šīs metodes skolēnu ne tikai aktīvi iesaista stundā, bet arī rosina skolēna interesi.

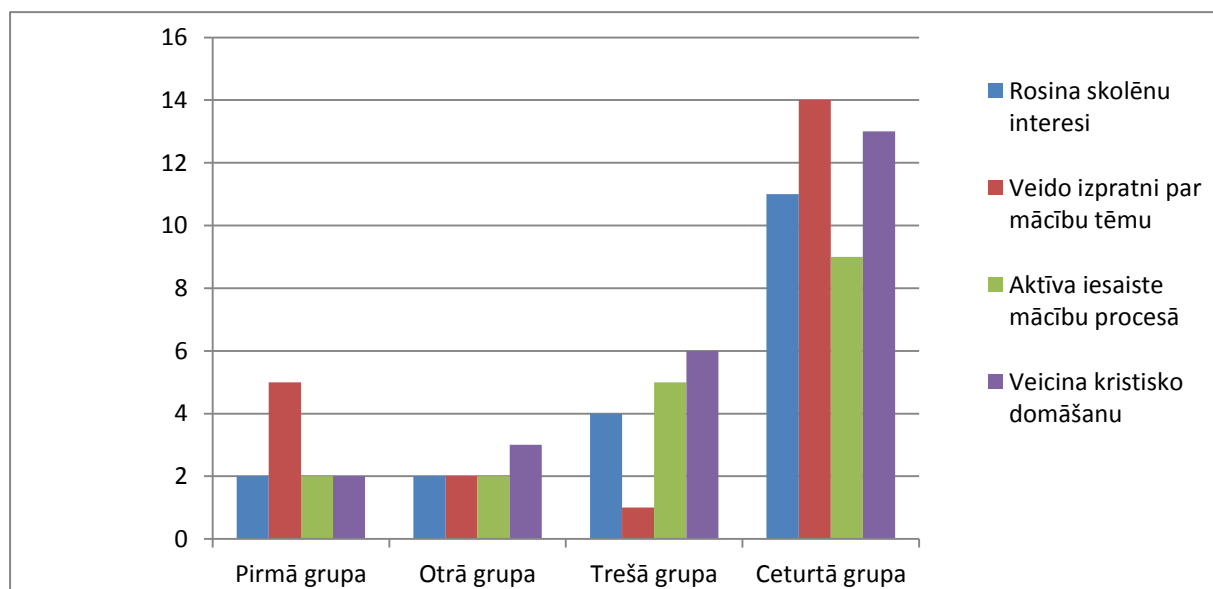
Savukārt lielākā daļa trešās grupas anketēto respondentu savās atbildēs neuzrāda metožu panākumus caur skolēnu dziļāku izpratni par tēmu, kas ir netipiski, jo pamatā skolotāju uzdevums ir radīt skolēnos izpratni.

Visu anketēto grupas dalībnieku vidū populāra ir metode, kurā nepieciešams pielietot modernās tehnoloģijas un šajā gadījumā tās ir mācību filmas, ar kuru palīdzību skolēni gūst papildus zināšanas un priekšstatu par notikumiem pagātnē. Vienīgais nosacījums, kas būtu jāievēro, materiālam būtu jābūt pietiekami kvalitatīvam.

Kā papildus pozitīva metodes iezīme ir tāda, ka šo metodi viegli var savienot ar citām piedāvātajām metodēm, kas atrodamas gan Valsts izglītības satura centra izstrādātajā standartā pie sadaļas, kurā norādītas ieteicamās realizējamās metodes, gan mācību literatūrā.

Analizējot ceturtais grupas sniegtās atbildes un metožu veiksmes faktora pamatojumu, līdzīgi kā visās iepriekš aplūkotajās grupās, arī šeit lielāko atbalstu un popularitāti iemantojusi metode, kurā skolēns strādā individuāli ar tekstu vai grupu darbos un abām metodēm kā papildinājumu var izmantot šo metodi, kurā tiek demonstrēta kāda no mācību vai dokumentālajām filmām. Šīs metodes izvēle ierindojās kā otra populārākā izvēle šīs grupas ietvaros.

10.attēls

Metožu efektivitātes izvērtējums

Šī grupa par savu izvēlēto metožu efektivitāti un veiksmes faktoru norāda to, ka ar šo metožu palīdzību galvenokārt skolēniem tiek veidota dziļāka izpratne par mācību tēmu. Ja iepriekšējo grupu respondenti ar mazāku darba pieredzi šo faktoru praktiski nenorāda kā

vienu no svarīgākajiem, tad respondenti ar lielāko darba pieredzi šo anketās piedāvāto atbilžu variantu izvēlas visbiežāk un tādēļ tieši šis faktors ir galvenais izvēlēto metožu veiksmes komponents šīs grupas respondentu vidū.

Gandrīz ar tikpat lielu atbilžu skaitu tiek norādīts faktors, kas veicina un attīsta skolēniem prasmi domāt kritiski. Salīdzinot šīs grupas sniegtās atbildes ar pārējām iepriekš aprakstītajām, jāsecina, ka šīs grupas respondenti lielākā daļa izvēlas vairākus efektivitātes komponentus neizvēloties vienu konkrētu, kas liek secināt, ka grupas ietvaros pastāv uzskats, ka veiksmīgas metodes pamatā ir vairāku elementu kopums un nevar noteikt vienu konkrētu veiksmes faktoru. Kā mazāk izvēlētais atbilžu variants ir skolēnu aktīva iesaiste mācību darbā. Šis atbilžu variants kā dominējošais faktors izvirzās trešās grupas atbildēs.

Rezultāti katrā respondentu grupā ir atšķirīgi, kas skaidrojams ar skolotāju dažādo pieredzi un situāciju attiecīgajā mācību iestādē. Pirmās un otrās grupas respondenti kā jaunie profesionāļi savos uzskatos un atbildēs uz jautājumu par efektivitātes kritērijiem bija vairāk līdzīgi domājoši, turpretim respondentiem, kas savā jomā darbojas jau ilgāk, dažas no atbildēm bija ar krasu atšķirību.

Katrai respondentu grupai metožu popularitāte ir mainīga, taču dominējošā katrā grupā izvirzījās viena visās grupās un šī metode ir darbs ar tekstu, uzreiz pēc tam sekoja pētījuma un grupu darbu metode.

Analizējot un apkopojot iegūtos rezultātus, iekļaujot visu respondentu sniegtās atbildes, tiek secināts, ka populārākais skaidrojums respondentu vidū, kas nosaka izvēlēto metožu efektivitāti, ir tas, ka skolēns ar attiecīgajām metodēm strādājot pilnveido savas kritiskās domāšanas spējas.

Kā nākamais faktors, kas ļauj skolotājam veiksmīgi strādāt ar attiecīgo metodi, ir tas, ka ar izvēlētajās metodes palīdzību tiek radīta dziļāka izpratne mācību apguvē. Šāds noteikums ir viens no svarīgākajiem veiksmīgam mācību procesam un skolēnu informācijas uzkrāšanai un izpratnei par mācību saturu.

Visu grupu veiksmes pamatojums procentuāli iedalās gandrīz vienlīdzīgi, galvenās izvēles un pamatojumu atšķirības nosaka uzkrātā pieredze, kas ietekmē indivīdu vērtības un nosaka izvēli, kurai par labu nosvērties, izsakot savu vērtējumu un pamatojumu par izvēli un veiksmes faktoriem. Vērā ņemams arguments pieredžu atšķirībā ir meklējams arī apstākļos kādos attiecīgais respondents veic savu darbu un organizē mācību satura apguvi.

Nedrīkst aizmirst, ka arī skolēnu spējas ietekmē skolotāja izvēli metožu pielietojumā dažādās situācijās, kā arī to, cik lielā klasē skolotājam nākas īstenot izvēlētos metodiskos ieteikumus.

Secinājumi

Pētījuma ietvaros tika pētīta skolotāju pieredze, mācot Latvijas vēsturi 9. klasē.

Tika noskaidrot, cik svarīgi mācību procesā ir izprast pusaudzīm raksturīgās īpašības un to kā tās ietekmē Latvijas vēstures apguvi 9. klasē. Šī vecumposma īpatnības ļauj skolēniem aktualizēt dažādas tēmas un notikumus caur emocionalitātes prizmu un ar patriotiskās audzināšanas palīdzību izjust sevi kā vēstures dalībnieku. 9. klases skolēns sevi apzinās kā pieaugušu indivīdu, taču paralēli neizslēdzot bērnišķības iezīmes personībā, kas liek izjust vajadzību pēc mīlestības un apkārtējo atbalsta. Vēlme pēc saskarsmes rada iespēju izmantot vienu no populārākajām metodēm vēstures apgūvē - dialogs.

Ar dialogiskajām mācību metodēm skolēniem tiek dota iespēja pašapliecināties un pierādīt sevi citu acīs.

Ja sākotnēji vēsture tika mācīta kā viens priekšmets, tad apzinot vajadzību pēc jaunas mācību literatūras, kad mācību priekšmets tika sadalīts Latvijas vēsturē un Pasaules vēsturē, mācību līdzekļu izstrādi uzsāka divas vadošās izdevniecības: *Zvaigzne ABC* un *RaKa*. Pateicoties šo divu izdevniecību veikumam gan Latvijas neatkarības atgūšanas sākumā, gan pēdējo desmit gadu laikā, skolēniem ir iespējams mācīties un apgūt mācību saturu, kas skar tikai Latvijas vēstures notikumus dažādos laika posmos. Mācību līdzekļu autori tajos ir iekļāvuši ieteikumus metožu un uzdevumu pielietojumam, apgūstot vēstures galvenos notikumus. Skolotājam dota izvēles iespēja - izmantot tādu mācību literatūru, kas viņaprāt efektīvāk veicina skolēnu kritisko domāšanu un stimulē skolēnu pašizziņas procesus.

Lai daudzveidotu mācību procesu Latvijas skolās un noskaidrotu, kuras no izmantotajām metodēm darbojas praksē visefektīvāk, gan pedagogijā, gan psiholoģijā, gan vēstures metodikā veikti dažāda veida pētījumi. Šo pētījumu ietvaros noskaidrots, ka aktuāla un inovatīva tādu mācību metožu īstenošana kā problēmmācība un dialogiskā mācību metode, sniedz efektīvus rezultātus un šāda tipa metožu pielietojums būtu vēlams, realizējot izvirzītos stundas mērķus.

Lai šo procesu atvieglotu un sniegtu skolotājiem iedvesmu un atbalstu metožu īstenošanā, ir izdota dažādu autoru teorētiskā literatūra ar norādījumiem didaktikā, kas sniedz atbalstu un ieteikumus atbilstošo metožu un pieeju pielietojumā.

Pētījumā izzināta un analizēta 36 vēstures skolotāju darba pieredze. Anketēšanas rezultāti atspoguļo skolotāju pieredzi darbā ar 9. klases skolēniem, mācot Latvijas vēsturi. Ja arī pētījuma sākotnējā posmā šķita, ka daļa no respondentiem pieturēsies pie pārbaudītas vērtību sistēmas, kas paredz mutisku izklāstu par mācību saturu galvenokārt no skolotāju

pusēs, tad pētījuma gaitā un rezultātā atklājās, ka respondenti savā ikdienas darbā cenšas realizēt dažāda veida metodes un pieejas mācību procesa īstenošanā.

Pētījuma ietvaros noskaidrots:

- Skolotāji, neatkarīgi no savas darba pieredzes, kā pirmo izvēli piedāvāto metožu klāstā izvēlas metodi, kas skolēniem paredz analizēt tekstu;
- Bieži mācību apgūvē pielietota metode, kas skolēnus aicina iesaistīties dialogā ar skolotāju un klasesbiedriem;
- Skolotāji orientējas uz metožu izvēli, kas skolēniem sniedz iespēju darboties individuāli vai grupā, apgūstot mācību saturu, to pārrunājot ar klasesbiedriem.
- Aptaujāties skolotāji Latvijas vēsturē galvenokārt izmanto *Zvaigznes ABC* izdoto mācību literatūru, taču pārzina arī *RaKa*-s izdevumus un izmanto metodiskos ieteikumus no tiem;
- Nozīmīga vieta mācību metožu pielietojuma dažādībā arī ir moderno tehnoloģiju iespējām. Respondentu vidū kā populāra metode atzīta vizualizācijas metode, kura tiek īstenota caur dokumentālo un mācību filmu pielietojumu stundās.
- Skolotāju atbildēs atklāj, ka viņu izvēlēto mācīšanās metožu kopums stimulē ātrāku un efektīvāku Latvijas vēstures apguvi ;

Vēstures skolotāju pieredzes izpēte var būt noderīga gan šī pētījuma autorei ar vēl nelielu darba pieredzi, gan citiem skolotājiem, kuru galvenais mērķis ir veicināt Latvijas vēstures sekmīgu apguvi.

Literatūras saraksts

1. Albrehta, D. Didaktika. R: RaKa. 2001. 168.lpp.
2. Baķe, Z. Kontūrkartes Latvijas vēsturē. R: RaKa. 1998. 32.lpp.
3. Freibergs, J. Jaunāko laiku vēsture 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC.2001. 319.lpp.
4. Goldmane, S., Biteniece, A. Mācīes mācīties vēsturi. Uzdevumu krājums. R: Zvaigzne ABC. 2002. 72.lpp.
5. Goldmane,S., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Latvijas vēsture pamatskolai 4. R: Zvaigzne ABC. 2015. 152.lpp.
6. Goldmane,S., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Latvijas vēsture pamatskolai 4. Darba burtnīca. R: Zvaigzne ABC. 2015. 31.lpp.
7. Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Latvija 20. gadsimts. R: Zvaigzne ABC. 2006.176.lpp.
8. Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Jaunākie laiki. Latvija 20. gadsimts. Skolotāju grāmata. R: Zvaigzne ABC. 2007. 231.lpp.
9. Goldmane,S.,Klišāne, J., Kļaviņa, A., Misāne, I., Straube, L. Vēsture pamatskolai. Jaunākie laiki. Latvija 20. gadsimts. Darba burtnīca. R: Zvaigzne ABC. 2007. 71.lpp.
10. Kurlovičs, G., Tomašūns, A. Latvijas vēsture. R: Zvaigzne ABC. 2000.295. lpp.
11. Ķēniņš, I. Latvijas vēsture. R: Zvaigzne . 1991. 200.lpp.
12. Laure, M. Darba lapas Latvijas vēsturē 3.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa. 2010. 55.lpp.
13. Liepiņa, D., Klišāns, V. Gatavosimies ieskaitei vēsturē.9.klase.R: RaKa. 2001. 72.lpp.
14. Mozulis, P. Jaunāko laiku vēsture. Darba burtnīca 9.klasei.R: Pētergailis.2002.163.lpp.
15. Purēns, V. Latvijas vēsture pamatskolai. 3.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa. 2008. 256.lpp.
16. Purēns, V. Latvijas vēsture pamatskolai. 3.daļa. Mūsu laikmets. Skolotāju grāmata. R: RaKa. 2008. 167.lpp.
17. Purēns, V. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. R: RaKa.2005. 343.lpp.
18. Purēns, V., Liepiņa, D. Pasaules vēsture pamatskolai. 4.daļa. Mūsu laikmets. Skolotāju grāmata. R: RaKa.2006. 242.lpp.
19. Siļjicins, M. XX gadsimts. 1.daļa. R: RaKa. 1996. 214.lpp.
20. Siļjicins, M. XX gadsimts. 2.daļa. R: RaKa. 1997. 257.lpp.
21. Skulte, L. Latvijas vesture darba burtnīca. R: Zvaigzne ABC. 1999. 48.lpp.
22. Zamarina,D. Pārbaudes darbi vēsturē pamatskolām. R: Pētergailis.2000. 63.lpp.

Publikācijas

LVSA valde. Latvijas vēsture skolās // Skolotājs. 2004.- Nr. -6(48). 29.lpp.

Kļanska,. D. Latvijas vēstures izdalīšana no pasaules vēstures nav efektīva // Izglītība un Kultūra. - 2015. – Nr. 17.-8.-9.lpp.

ANKETA

Cienījamie vēsture skolotāji!

Anketēšana tiek veikta ar mērķi apzināt Jūsu pieredzi Latvijas vēstures apgūvē 9. klasē. Anketa ir anonīma. Rezultāti tiks apkopoti Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes maģistrantes Ilzes Odnocenovas maģistra darbā.

Uz jautājumiem lūdzu atbildēt, atzīmējot vēlamo atbildi un komentējot.

1. Cik liels ir Jūsu darba stāžs kā vēstures skolotājam?	
1-5 gadi	☐
5-10 gadi	☐
10-15 gadi	☐
15- 25 gadi	☐
2. Kādas izdevniecības mācību literatūru Jūs izmantojat savā darbā Latvijas vēstures stundās?	
Izdevniecība RaKa	☐
Izdevniecība Zvaigzne ABC	☐
3. Kas no mācību literatūras visvairāk palīdz Jūsu darba organizācijā?	
Vēstures avoti	☐
Jautājumi pie katras tēmas, lai aktivizētu skolēnu darbu	☐
Attēli un kartes kā uzskates materiāls	☐
Cits (lūdzu komentēt) _____	

4. Kuras no metodēm, kas dotas skolotāju grāmatā, Jūs visbiežāk izmantojat darbā ar 9. klases skolēniem Latvijas vēsturē?	

- Darbs ar tekstu
- Diskusija
- Lomu spēles
- Pāru un grupas darbs
- Pētījums

Lūdzu, pamatojiet savu izvēli _____

5. Kuras no Valsts izglītības satura centra izstrādātajā standartā norādītajām metodēm ir veiksmīgākās Jūsu pieredzē?

- Citu skolēnu mācīšana
- Darbs ar tekstu
- Diskusija
- Grupu darbs
- Intervija
- Lomu spēles
- Mācību filmas
- Pāru darbs
- Pētījums
- Spēles
- Stāstījums (izklāsts, lekcija)
- Strukturēti rakstu darbi

Lūdzu, pamatojiet Jūsu iepriekš izvēlēto metožu veiksmes faktoru.

- Tiek rosināta skolēnu interese
- Veidojas dziļāka izpratne par mācību tēmu
- Skolēni aktīvāk iesaistās mācību procesā
- Tiek veicināta skolēnu kritiskā domāšana